

FRAMTIDENS
DJUR, NATUR
OCH HÄLSA

Sociala tjänstehundar

– användning, lagstiftning och djurvälstånd i mötet mellan hund och människa

Lena Lidfors, Sara Karlberg, Johan Lindsjö, Elina Åsbjer

SLU Framtidens djur, natur och hälsas rapportserie | Rapport nummer 9 | December 2021

SLU Future One Health (f.d. SLU Framtidens djur, natur och hälsa) är en strategisk framtidsplattform för tvärvetenskaplig forskning och samverkan och som tar fram kunskap och bidrar med lösningar för en god hälsa och välfärd för människor och djur i hållbara ekosystem.

Vi utgår från ett "One Health-perspektiv", det vill säga samspelet mellan djur, människor och våra omgivande ekosystem. Hit räknas bland annat betydelsen av djur och naturupplevelser för människan, sjukdomar som kan överföras mellan människa och djur samt gemensamma livsstilssjukdomar.

För mer information: www.slu.se/futureonehealth

Sociala tjänstehundar

- användning, lagstiftning och djurvälstånd i mötet mellan hund och människa

Social working dogs - use, legislation and welfare in the interaction between dogs and humans

Författare: Lena Lidfors från institutionen för husdjurens miljö och hälsa, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Elina Åsbjör från SLU Nationellt centrum för djurvälstånd (SCAW), Johan Lindsjö från SCAW och institutionen för husdjurens miljö och hälsa, SLU, Sara Karlberg från Svenska Terapihundskolan.

Utgivningsår: 2021

Utgivare: SLU Future One Health (tidigare SLU Framtidens djur, natur och hälsa)

Publikation: SLU Framtidens djur, natur och hälsas rapportserie, rapport nummer 9

Grafisk form: Omslag, Eva-Stina Lindell. Inlägga, Lena Lidfors

Omslagsfoto: Sara Karlberg

Tryck: SLU Repro, Uppsala

ISBN: 978-91-576-9819-3 (tryckt), 978-91-576-9820-9 (elektronisk)

Rapporten kan laddas ner från www.slu.se/foh-rapporter

Sammanfattning

Syftet med denna rapport är att presentera vad en social tjänstehund är, vilket arbete den utför, hur de personer den hjälper påverkas av den hundunderstödda insatsen, vilka behov den sociala tjänstehunden har och hur dess hälsa och övriga välfärd påverkas av arbetsinsatsen. Rapporten utmynnar i ett antal rekommendationer för att kunna säkra att sociala tjänstehundars välfärd inte påverkas negativt.

Sociala tjänstehundar ingår i det internationella begreppet djurunderstödda insatser (eng. Animal Assisted Interventions). Inom detta område kan hundar ingå i hundunderstödd aktivitet, hundunderstödd terapi, hundunderstödd utbildning/pedagogik och hundunderstödd coaching/vägledning. Forskning visar att hundunderstödda aktiviteter på äldreboenden leder till minskad depression, ökad livskvalité, fler sociala interaktioner, lägre hjärtfrekvens och blodtryck, samt högre kroppstemperatur. Hundunderstödd terapi på sjukhus ökar patienternas välmående och minskar ångest, depression och stress. Hundunderstödd pedagogik i form av läshundar leder till förbättrad läsförmåga hos skolelever och har positiva effekter på inläringen. Hundar kan även i en kombination av terapi och pedagogik stödja elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. En enkät till svenska hundförare visade att all som arbetar med sin hund in skolor har upplevt positiva resultat från den hundunderstödda insatsen.

En social tjänstehund är alltid utbildad och arbetar alltid tillsammans med sin förare. Den sociala tjänstehunden arbetar som kollega med sin förare och utför insatser mot en tredje person. Uppdragsgivare, upphandlare av uppdrag, beslutsfattare och utbildare behöver vara insatta i branschterminologin. Riktlinjer och rutiner för sociala tjänstehundar behöver vara kända av alla som upphandlar och utbildar sociala tjänstehundar.

Hundars kommunikation med människor har utvecklats så att hunden ofta söker ögonkontakt med sin ägare, signalerar vad den vill med olika beteenden men även läser av och förstår människors signaler och kroppsspråk. Anknytningen mellan hund och ägare och vilken anknytningsstil de har är viktig för hur trygg hunden känner sig i nya och okända miljöer. Hundar kan få ökad hjärtfrekvens och förhöjda kortisolnivåer när de upplever stress eller blir uppjagade, och sänkt hjärtfrekvens och ökade oxytocinnivåer när de upplever trygga nära kontakter med människor.

Valpen som planeras att bli en framtida social tjänstehund bör väljas med hänsyn till att individen har goda sociala egenskaper och lämpligt temperament. Det är viktigt att valpen socialiseras redan hos uppfödaren. Under uppväxten bör valpen och unghunden få positiva upplevelser hos ägaren genom lek, träning i impulskontroll, lydnad och miljöträning.

Faktorer som kan påverka hundens välfärd under arbete är: frekvens och varaktighet av arbetstillfällen, hur väl hunden känner till miljön och klienterna, förutsägbarhet, kontrollerbarhet, valbarhet och ålder. Hundar mår generellt bra av fysisk aktivitet, mental stimulans och positiva sociala kontakter. Studier på hundar som deltar i AAI har generellt inte visat fysiologiska tecken på stress. Däremot har man funnit att vissa individer kan visa signaler på stress vid vissa moment. Stort ansvar vilar på föraren med avseende i att se till att hundens behov uppfylls och att arbetet är anpassat för just den individen. Det är viktigt att hunden ges möjlighet till vila och återhämtning. För att

kunna upprätthålla en god välfärd är det därför mycket viktigt med utbildade hundförare. Om en äldre hund visar tecken på nedsatta fysiska och mentala förmågor, oönskade beteenden eller en motvilja att arbeta så ska hunden pensioneras. Hundens välfärd måste noga uppmärksammas då hunden kan vara tränad att hålla sig lugn i stressande miljöer och inte visa beteenden på stress även om den upplever det.

Hundföraren ansvarar för den sociala tjänstehundens hälsa och ska ha kompetens för detta. En plan för att minska risker för hundens hälsa inom verksamheten bör tas fram tillsammans med verksamhetsansvarig och delges personal och deltagare. En hund som visar tecken på nedsatt hälsa ska inte arbeta. Veterinär ska besluta om lämplig behandling och konvalescens vid ohälsa, och bör bestämma om och i vilken omfattning hunden kan återgå till sitt arbete. Hundfysioterapeut och etolog kan i samarbete med veterinär bidra till behandling och beslut om hundens arbetskapacitet. Sociala tjänstehundar bör genomgå regelbundna undersökningar av veterinär för att bedöma hundens hälsa och lämplighet som social tjänstehund och en individuell hälsoplan bör upprättas. Vägledningar för pensionering av tjänstehundar behöver tas fram.

Risken för spridning av zoonotiska smittor mellan hundar och människor är låg i Sverige. Hundar kan bidra till objektsburen smitta och rutiner för att minska denna risk behöver finnas på plats. Multiresistenta bakterier kan spridas från hund till människa och tvärtom. Vid förekomst av MRSA (Meticillinresistenta *Staphylococcus aureus*) och MRSP (Meticillinresistenta *Staphylococcus pseudointermedius*) finns specifika regler att förhålla sig till. För att minska risken för spridning av ESBL (Extended Spectrum Beta-Lactamase) finns anledning att inte utfodra sociala tjänstehundar med färskfoder. Det saknas vetenskapligt stöd för att det finns allergivänliga raser. Förekomst av allergener kan minska genom goda rutiner.

Det finns flera svenska riktlinjer och rekommendationer för hur en social tjänstehund bör arbeta inom vård och omsorg, men det saknas för skolans område. Riksföreningen för skolsjuksköterskor är positiva till hund i skolan och välkomnar att skolverket lyfter frågan. Internationellt finns det både övergripande rekommendationer för djurunderstödda insatser och inom Europa finns det flera olika rekommendationer för hundunderstödda insatser. Det finns två svenska branschorganisationer för sociala tjänstehundar. Föreningen för Sociala tjänstehundar har medlemmar från både utbildare och hundteam som arbetar inom vård, skola, omsorg och socialt arbete och föreningen har riktlinjer för utbildning av sociala tjänstehundsteam samt arbetar för att skapa goda förutsättningar för hundteam och utbildare. Sveriges Hundföretagare riktar sig till hundförare med F-skattsedel och som bedriver sin verksamhet som företagare. För att bli medlem i Sveriges Hundföretagare ska man som hundförare visa intyg på att man uppfyller föreningens krav på utbildning hos hundföraren och hunden.

Det saknas av myndigheter utformade riktlinjer och krav för vad en utbildning ska innehålla, samma gäller examination gällande hela perspektivet inom AAI. Det finns endast en standard skapad för en specifik målgrupp som gäller äldre med demens och personer med förvärvad hjärnskada. Efter genomgången utbildning till social tjänstehund examineras hundteamerna i Sverige hos respektive utbildare. En enkät till sex av de svenska utbildarna av sociala tjänstehundar visade att omfattningen av det centrala innehållet i utbildningarna varierar stort mellan utbildarna.

I Sverige finns det inga av myndigheter beslutade riktlinjer på hur lämplighetstester av blivande sociala tjänstehundar ska utformas. Det saknas även en oberoende organisation som utför

lämplighetsbedömningar av blivande sociala tjänstehundsteam. Utbildarna utför som regel en lämplighetsbedömning av hunden inför en utbildningsstart, men bedömningarna varierar mellan de olika utbildarna. Utbildarna utfärdar efter godkänd examination ett tvåårigt tillstånd och id-handlingar för den sociala tjänstehunden.

En enkät till förare av sociala tjänstehundar visade att det är en stor bredd på hundraser och utbildningsarrangörer i Sverige. De främsta riskerna för de sociala tjänstehundarna var klienternas beteende, miljön och hundmöten utomhus. De vanligaste incidenterna de sociala tjänstehundarna blivit utsatta för var fysiskt våld av klienter. De vanligaste incidenterna som de sociala tjänstehundarna orsakat klienter var rivskador. Riskanalys bör göras av verksamhetsansvarig i samråd med hundföraren på det ställe dit tjänstehunden ska komma för att minska riskerna för deltagarna och hunden. Riskhantering bör ske kontinuerligt för att minimera att något händer deltagarna eller den sociala tjänstehunden. Det är viktigt att ta hänsyn till hundens välfärd i utförandet av en riskbedömning.

Den som yrkesmässigt håller djur ska ha tillstånd från länsstyrelsen. Enligt betänkande till nya djurskyddslagen framgår att alla som bedriver yrkesmässig verksamhet med sällskapsdjur ska ha tillstånd. Vid tillståndsgivning ska särskild vikt läggas vid djurhållarens kompetens. Djur får inte överansträngas, psykiskt såväl som fysiskt. Djurhållare ska genom smittskyddsforebyggande åtgärder minska risken för spridning av smitta mellan djur och människor. Om en anläggning bedriver organiserad besöksverksamhet så ska djurhållaren anmäla detta till länsstyrelsen och det ställs utökade krav på besöksregler.

För att stärka välfärden för sociala tjänstehundar föreslås följande rekommendationer: Hundföraren ska alltid vara utbildad tillsammans med sin hund. Den sociala tjänstehunden ska alltid arbeta tillsammans med den hundförare den har utbildats med. Samma regler och krav på djurvälfärd, hygien, kompetens och systematiskt kvalitetsarbete bör gälla för alla som använder sina hundar i en verksamhet, oavsett om det är ett hundteam eller personal med personalhundar. Frågan om tillståndsplikt behöver utredas och förtydligas av ansvariga myndigheter. Krav på tillståndsplikt kan vara ett sätt att försäkra sig om kompetens hos hundförare, kvalitet i utförande av tjänsten och en god välfärd hos den sociala tjänstehunden. Alla sociala tjänstehundar bör ha en individuell hälsoplan som inkluderar en regelbunden veterinärkontroll. När en etolog anlitas ska denna ha utbildning motsvarande Jordbruksverkets definition (SJVFS 2019:16, Saknr L 103), samt minst en kurs om hundars beteende. Lämplighetsbedömningar, utbildning och examination bör standardiseras. Utbildningarna bör ackrediteras av en branschorganisation med inriktning på sociala tjänstehundar. Den ackrediterade branschorganisationen bör efter godkänd examination utfärda en id-handling giltig i två år för den sociala tjänstehunden med förare, därefter bör hundteamet utföra ett kvalitetstest för att erhålla uppdaterad id-handling. Samma branschorganisation bör hålla ett register över sociala tjänstehundar som har giltiga id-handlingar och som förslagsvis är anmälda till Länsstyrelsen. Upphandlare av tjänster som ska utföras av sociala tjänstehunds-team bör kontakta branschorganisationen för att ta reda på om teamet har giltig id-handling. Försäkringsbolagen bör kontrollera giltig id-handling innan en social tjänstehund försäkras. För att ge alla i en verksamhet som tar emot sociala tjänstehundar med sin förare information om vad som gäller vid arbete med hund, rekommenderas att man har en pärm med all viktig information i på lämplig plats där alla kan läsa den.

Nyckelord: djurunderstödda insatser, hundar, beteende, människa-djur interaktioner, veterinärmedicin, riskbedömningar, utbildning, hälsa, välfärd.

Abstract

The purpose of this report is to present what a social service dog is, what work it does, how the people it helps are affected by the dog-assisted intervention, what needs the social service dog has and how its health and other welfare are affected by the work effort. The report results in a number of recommendations in order to ensure that the welfare of social service dogs is not adversely affected.

Social service dogs are part of the international concept of Animal Assisted Interventions (AAI). Within this area, dogs can be included in dog-assisted activity, dog-assisted therapy, dog-assisted education/pedagogy and dog-assisted coaching. Research shows that dog-assisted activities in nursing homes lead to reduced depression, increased quality of life, an increased number of social interactions, lower heart rate and blood pressure, and higher body temperature. Dog-assisted therapy in hospitals increases patients' well-being and reduces anxiety, depression and stress. Dog-assisted pedagogy in the form of reading dogs leads to improved reading ability in pupils and has positive effects on learning. In a combination of therapy and pedagogy, dogs can also support pupils with neurodevelopmental disorders. A questionnaire to Swedish dog handlers showed that all who work with their dog in schools have experienced positive results from the dog-assisted intervention.

A social service dog is always educated and always works with its owner. The social service dog works as a colleague with its owner and performs activities against a third person. Clients, procurers of assignments, decision-makers and educators need to be familiar with the terminology. Guidelines and procedures for social service dogs need to be known by anyone who procures and educate social service dogs.

Dogs' communication with humans has evolved so that the dog often seeks eye contact with its owner, signals what it wants with different behaviours, but also reads and understands people's signals and body language. The attachment between dog and owner and which attachment style they have is important for how safe the dog feels in new and unknown environments. Dogs may get increased heart rate and elevated cortisol levels when they experience stress or become agitated, and lowered heart rate and increased oxytocin levels when they experience safe close contact with humans.

The puppy planned to become a future social service dog should be chosen taking into account that the individual has good social characteristics and appropriate temperament. It is important that the puppy is socialized by the breeder. Growing up, the puppy and the young dog should get positive experiences with the owner through play, training in impulse control, obedience and environmental training.

Factors that can affect the welfare of the dog during work are frequency and duration of interventions, how well the dog knows the environment and clients, predictability, controllability, eligibility and age. Dogs generally thrive from physical activity, mental stimulation and positive social contacts. Studies of dogs participating in AAI have generally not shown physiological signs of stress. However, it has been found that some individuals may show signs of stress during some work activities. Great responsibility rests on the owner to ensure that the dog's needs are met and

that the work is adapted for that particular individual. It is important that the dog be given the opportunity to rest and recover. In order to maintain a good welfare, it is highly desirable to have educated dog handlers. If an older dog shows signs of impaired physical and mental abilities, unwanted behaviours or a reluctance to work, the dog should retire. The dog's welfare must be carefully monitored as the dog may be trained to stay calm in stressful environments and not show behaviours of stress even if it experiences it.

The dog handler is responsible for the health of the social service dog and must have competence for this. A plan to reduce risks to the dog's health during AAI should be developed together with the manager of the workplace and be communicated to staff and clients. A dog that shows signs of impaired health should not work. A veterinarian should decide on appropriate treatment and convalescence in case of ill health, and should decide if and to what extent the dog can return to work. A dog physiotherapist and ethologist can, in cooperation with a veterinarian, contribute to treatment and decisions about the dog's working capacity. Social service dogs should undergo regular veterinary examinations to assess the health and fitness of the dog as a social service dog and an individual health plan should be made. Guidelines for the retirement of service dogs needs to be developed.

The risk of spreading zoonotic infections between dogs and humans is low in Sweden. Dogs can contribute to object-borne infection and routines to reduce this risk need to be in place. Multi-resistant bacteria can spread from dog to human and vice versa. In the case of MRSA (Methicillin resistant *Staphylococcus aureus*) and MRSP (Methicillin resistant *Staphylococcus pseudintermedius*), there are specific rules to follow. In order to reduce the risk of spreading ESBL (Extended Spectrum Beta-Lactamase), there is reason not to feed social service dogs with fresh food. There is a lack of scientific support for the existence of hypoallergenic breeds. The presence of allergens can be reduced through good routines.

There are several Swedish guidelines and recommendations for how a social service dog should work in health and social care, but this is lacking for the school's area. The National Association of School Nurses is positive about dogs in school and welcomes the fact that the Swedish National Agency for Education raises the issue. Internationally, there are both comprehensive recommendations for animal-supported interventions and within Europe there are several different recommendations for dog-assisted interventions. There are two trade associations for social service dogs. The Association for Social Service Dogs has members from both educators and dog teams who work in health care, school, care and social work and the association has guidelines for education of social service dog teams and work to create good conditions for dog teams and educators. The Association for Swedish Dog Companies focus on dog teams that has VAT-number and who carry out their work within a company. To become a member of the Association for Swedish Dog Companies dog teams has to show certificates that they fulfil the associations requirements of education of the dog handler and the dog.

There are no guidelines and requirements for what an education should contain; the same applies to examination regarding the entire perspective within AAI. There is only one standard created for a specific target group that applies to the elderly with dementia and people with acquired brain damage. After completing education as a social service dog, the dog teams in Sweden are examined at the respective educators. A survey to six of the Swedish educators of social service dogs showed that the scope of the central content of the education varies greatly between the educators.

In Sweden, there are no guidelines decided by the authorities on how aptitude tests of future social service dogs should be designed. In addition, there is no independent organisation that carries out suitability assessments of prospective social service dog teams. The educators normally carries out an aptitude assessment of the dog before the education starts, but the assessments vary between the different educators. After passing the examination, the educators issue a two-year permit and identity documents for the social service dog.

A survey to handlers of social service dogs showed that there is a wide range of dog breeds and educators in Sweden. The main risks to the social service dogs were the behaviour of the clients, the environment and outdoor dog meetings. The most common incidents the social service dogs have been subjected to were physical violence by clients. The most common incidents caused by social service dogs were lacerations. Risk analysis should be carried out by the operator in consultation with the dog handler at the place where the service dog is to come in order to reduce the risks to the participants and the dog. Risk management should be done continuously to minimize anything happening to the participants or the social service dog. It is important to take into account the welfare of the dog in the performance of a risk assessment.

The person who professionally keeps animals must have permission from the county administrative board. According to the report about the new Animal Welfare Act, it is pointed out that everyone who engages in professional activities with pets must have a permit. In the case of authorisation, particular emphasis shall be placed on the competence of the animal owner. Animals must not be exhausted, mentally as well as physically. Animal keepers shall, through infection control preventions, reduce the risk of spreading infection between animals and humans. If a facility carries out organized dog visit activities, the owner must report this to the county administrative board and there are increased requirements for visiting rules.

In order to strengthen the welfare of social service dogs, the following recommendations are proposed: The dog handler should always be educated together with its dog. The social service dog should always work together with the dog handler with which it has been educated. The same rules and requirements for animal welfare, hygiene, competence and systematic quality work should apply to anyone who uses their dogs in a business, whether it is a dog team or staff with staff dogs. The issue of licensing obligations needs to be investigated and clarified by the responsible authorities. Requirements for licensing can be a way to ensure the competence of dog handlers, quality in the performance of the service and good welfare of the social service dog. All social service dogs should have an individual health plan that includes a regular veterinary check-up. When an ethologist is hired, they must have education corresponding to the Swedish Board of Agriculture's definition (SJVFS 2019:16, No. L 103), as well as at least one course on dog behaviour. Aptitude assessments, education and examination should be standardised. A trade association focusing on social service dogs should accredit the education. The accredited trade association should, after the dog team has passed the examination, issue an ID valid for two years for the social service dog with owner, after which the dog team should perform a quality test to obtain updated IDs. The same trade association should keep a register of social service dogs that have valid ID documents and are proposedly registered by the County Administrative Board. Procurers of services rendered by social service dog teams should contact the accredited trade association in their region to find out if the team has a valid ID. Insurance companies should check valid ID before a social service dog is insured. In order to provide everyone in a business that receives social service dogs with their handlers information

about what applies when working with dogs, it is recommended to have a binder with all important information on an appropriate place where everyone can read it.

Keywords: Animal Assisted Interventions, dogs, behaviour, human-animal interactions, veterinary medicine, risk assessment, education, health, welfare.

Förord

Hunden sägs ofta vara människans bästa vän och det finns otaliga historier och böcker om vad hundar har gjort för att rädda sin ägare ur faror eller för att återförenas med sin ägare om de separerats. Forskning har visat att hundar har stor betydelse för människors hälsa och välfärd. Hundar bidrar även till samhällsekonomin då hundägare lägger mycket pengar på sina hundar. I Sverige fanns det i juli 2021 totalt 1 023 000 registrerade hundar hos Jordbruksverket.

Det är dock inte bara de privatägda hundarna som bidrar till samhället. Hundar arbetar för oss människor på många olika sätt, t.ex. inom polisen, tullen, militären, som räddningshundar, ledarhundar och även som stöd för att varna innan epileptiska anfall, insulinfall hos diabetiker, osv. I de senare fallen kan man säga att hunden är ett "hjälpmedel" för de människor den bor med. Det finns dock en kategori av hundar som arbetar med sin förare mot tredje person och där hunden ses som kollega. De hundar som fungerar som ett hjälpmedel till sin ägare kallas för civila tjänstehundar och hundar som arbetar som kollega kallas för sociala tjänstehundar. Då det kan anses vara extra krävande för en hund att jobba mot tredje person (en eller flera okända personer samtidigt) som hunden inte har någon relation till, vill vi lyfta just denna grupp i den här rapporten.

Denna rapport syftar till att presentera sociala tjänstehundars arbete, hur branschen fungerar och hur hundarnas arbetsuppgifter kan påverka deras välfärd. Målet är att lyfta fram otydligheter i regelverk som kan påverka de sociala tjänstehundarnas långsiktiga hållbarhet och välfärd. Rapporten tar upp aktuell forskning om hundars beteende, deras interaktion med människor, samt deras hälsa och välfärd i relation till att de jobbar med sin ägare/förare för att hjälpa människor i så kallade hundunderstödda insatser. Dessa insatser kan ske gentemot många olika människor i behov av socialt, psykiskt och medicinskt stöd. Insatserna genomförs på många olika platser som t.ex. skolor, äldreboenden, daglig verksamhet (dagtidssysselsättning för personer med särskilda behov, LSS), vårdinrättningar och i privata hem. De som köper in hundunderstödda insatser är inte alltid insatta i vilka regelverk som gäller och den ekonomiska ersättningen till hundföraren kan variera stort mellan kommuner och regioner.

Rapporten har skrivits på uppdrag av SLU Framtidens djur, natur och hälsa (SLU Future One Health från 2021) och författarna representerar olika forskar-kompetenser inom etologi, antrozologi (människa-djurinteraktioner), djurvälfärd

och veterinärmedicin, samt en företrädare från branschen. Rapporten är därmed tvär- och multidisciplinär och författarna har haft ett flertal digitala möten och delat dokument via Teams för att nå det slutgiltiga målet.

Rapporten involverar fyra av de 17 globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030. Dessa är: Mål 3 God hälsa och välbefinnande, Mål 4 God utbildning för alla, Mål 11 Hållbara städer och samhällen, samt Mål 16 Fredliga och inkluderande samhällen.

Målgrupper för rapporten är politiker, myndigheter och organisationer inom välfärds- och skolektorn, samt inom veterinärmedicin, etologi och husdjursvetenskap. Även enskilda hundförare, organisationer för sociala tjänstehundar och utbildningsarrangörer är målgrupper för denna rapport.

/Lena Lidfors.

Innehållsförteckning

Förkortningar	16
1. Inledning	17
1.1. Djurvålfärd och djurskydd.....	17
1.2. One Health – One Welfare	18
1.3. Djurunderstödda insatser	18
2. Sociala tjänstehundar och beskrivning av branschen	19
2.1. Hunden som kollega - hundunderstödda insatser.....	19
2.2. Hundunderstödd aktivitet.....	20
2.3. Hundunderstödd terapi	20
2.4. Hundunderstödd utbildning/pedagogik	20
2.5. Hundunderstödd coaching/vägledning.....	21
3. Hundars interaktioner med och anknytning till människor	22
3.1. Hundens ursprung och domesticering.....	22
3.2. Hundars kommunikation med människor.....	23
3.3. Anknytning mellan hund och människa.....	24
3.4. Fysiologiska effekter hos hundar av interaktionen med människor	25
4. Hur människor påverkas av sociala tjänstehundar	27
4.1. Hundunderstödd aktivitet.....	27
4.2. Hundunderstödd terapi.....	29
4.3. Hundunderstödd pedagogik	30
5. Den blivande sociala tjänstehunden – förutsättningar och förberedelser	32
5.1. Val av hundras och individuella egenskaper	32
5.2. Tidiga erfarenheter hos uppfödaren	33
5.3. Socialisering, förberedelser och träning inför kommande arbete.....	34
6. Sociala tjänstehundens välfärd	37
6.1. Umwelt.....	37
6.2. De fem domänerna.....	37
6.3. 3R inom djursunderstödda insatser.....	38

6.4.	Fysisk och mental aktivering	39
6.5.	Hur värnar hundföraren hundens välfärd	40
6.6.	Den sociala tjänstehundens valfrihet och kontroll i arbete	42
6.7.	Stress, vila och återhämtning	44
6.8.	Pensionering.....	45
7.	Hundars fysiska hälsa och vård.....	47
7.1.	Smärta	47
7.2.	Olyckor.....	48
7.3.	Övervikt.....	48
7.4.	Allergier.....	49
7.5.	Hormonrelaterade sjukdomar	49
7.6.	Epilepsi	50
7.7.	När ska hunden inte arbeta	50
7.8.	Förebyggande hälsovård.....	51
8.	Smittskydd, hygien och hundallergi i relation till sociala tjänstehundar	53
8.1.	Smitta från hund till människa	53
8.2.	Objektburen smitta	53
8.3.	Multiresistenta bakterier	54
8.4.	Allergier.....	55
9.	Styrdokument och branschförening	56
9.1.	Svensk standard för utbildning av vårdhund	56
9.2.	Socialstyrelsens vägledning för hundar i vård och omsorg.....	57
9.3.	Svensk förening för vårdhygien – Djur i vården	57
9.4.	Riktlinjer gällande hund i skolor.....	57
9.5.	Internationella styrdokument	58
9.6.	Branschförening	58
10.	Utbildning av sociala tjänstehundar och deras ägare/förare	60
10.1.	Utbildning, examination och uppföljning av hundteam.....	60
10.2.	Enkät till utbildningsarrangörer.....	61
11.	Lämplighetsbedömning av den sociala tjänstehunden	63
11.1.	Enkät till utbildningsföretag i Sverige	63
11.2.	Svenska kennelklubbens BPH	64
11.3.	Svensk standard för utbildning av vårdhund	64
11.4.	Internationella lämplighetsbedömningar.....	64
11.5.	Animal Assisted Interventions International – Standards of practice	65
11.6.	PADA – Personality Assessment for Dogs in AAI.....	66
12.	Enkät till hundförare	67

12.1.	Syfte och metod.....	67
12.2.	Resultat.....	67
13.	Risakanalys vid arbete med sociala tjänstehundar.....	70
14.	Lagstiftning och myndighetsroller i relation till sociala tjänstehundar	72
14.1.	Djurskyddslagen och Jordbruksverkets föreskrifter	72
14.2.	Hygienföreskrifter	73
14.3.	Offentlig kontroll.....	74
14.4.	Enkät till länsstyrelserna.....	75
15.	Diskussion	77
16.	Slutsatser och rekommendationer.....	82
16.1.	Slutsatser.....	82
16.2.	Rekommendationer	86
17.	Referenser.....	87
17.1.	Hemsidor	98
Tack		100
Bilaga 1 - Civila tjänstehundar.....		101
Bilaga 2 - Quality of Life		102
Bilaga 3 – Veterinärintyg		104
Bilaga 4 – Resultat från enkät till hundförare.....		107
Bilaga 5 – Frågor till Länsstyrelserna		116
Bilaga 6 – Risker för klienter.....		117
Bilaga 7 – Risker för den sociala tjänstehunden		120

Förkortningar

AAA	Animal Assisted Activity (djurunderstödda aktiviteter)
AAC	Animal Assisted Coaching (djurunderstödd coaching)
AAI	Animal Assisted Interventions (djurunderstödda insatser)
AAII	Animal Assisted Intervention International
AAE	Animal Assisted Education (djurunderstödd pedagogik)
AAT	Animal Assisted Therapy (djurunderstödd terapi)
Etolog	Person som har minst en kandidatexamen i biologi och, inkluderat i kandidatexamen eller fristående, 30 hp eller motsvarande i etologi. Av de 30 hp ska minst 15 hp vara på C-nivå eller motsvarande (SJVFS 2019:16 Saknr L103)
ESBL	Extended Spectrum Beta-Lactamase, vilket är enzymer som tarmbakterier kan bära på och som gör dem resistenta mot flertalet antibiotika
IAHAIO	International Association of Human-Animal Interaction Organizations
Klickerträning	Träningsmetod, där man använder en s.k. klicker som avger ett klick när man trycker på den. Det är en positiv förstärkningsmetod där man har betingat klicket med en belöning.
LSS	Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade
MRSA	Meticillinresistenta <i>Staphylococcus aureus</i>
MRSP	Meticillinresistenta <i>Staphylococcus pseudointermedius</i>
PADA	Personality Assessment for dogs in AAI
Zoonos	Sjukdomar eller infektioner som på ett naturligt sätt kan spridas mellan djur och människor

1. Inledning

Hunden är en av de tidigaste domesticerade djurarterna och det anges att detta skedde för minst 15 000 år sedan. Därmed har människan troligen den närmaste relationen med just hunden. Det avspeglar sig också i att hunden oftast betraktas som en familjemedlem. Den får sova i sängen, den får åka med på semestern och ägaren lägger ofta ner mycket pengar på sin hund.

I Sverige har vi sedan 1 april 2019 en ny djurskyddslag (SFS 2018:1192) och nya föreskrifter för hund och katt började gälla under 2020 (SJVFS 2020:8). Dessa föreskrifter har i viss mån inneburit förtydliganden och skärpningar av regelverket och har ett ökat fokus på ägarens ansvar för sin hund eller katt. I denna rapport vill vi lyfta fram sociala tjänstehundar och specifikt de som jobbar med sin förare mot tredje person. De hundar som ska hjälpa okända människor på främmande platser behöver ha en bra mentalitet, ha fått en bra start i livet och träning under uppväxten, samt erbjudas en arbetsmiljö som inte är mer krävande än de klarar av och orkar med, och som de trivs med. När hunden arbetar ska risker minimeras och faror för deras hälsa och välfärd undvikas. Det är många olika aspekter som behöver beaktas när man arbetar med sin hund som kollega för att försäkra sig om att hunden har en god välfärd och att man som djurägare lever upp till lagstiftningens krav.

1.1. Djurvälstånd och djurskydd

I rapporten förekommer begreppen djurvälstånd och djurskydd. Begreppet ”djurvälfärd” syftar på det individuella djurets upplevelse och hur väl det kan hantera sin situation (SLUs Vetenskapliga råd för djurskydd, 2020). Världorganisationen för djurhälsa (OIE, 2019) har antagit en definition för djurvälstånd vilken anger att ”Djurvälfärd syftar på det fysiska och mentala tillståndet hos ett djur i relation till de omständigheter under vilka det lever och dör”.

Med begreppet ”djurskydd” avses människans handlingar och ansvar gentemot ett djur; vad människor gör, inte gör eller borde göra för djuren (Berg et al., 2021). Djurskydd regleras i lagstiftningen så som djurskyddslagen, djurskyddsförordningen och djurskyddsföreskrifterna, samt även i Brottsbalken när det gäller djurplågeri.

Djurvälfärd kan bedömas på olika sätt. Man kan t.ex. utvärdera hur djuren beter sig, om de kan bete sig naturligt, eller om de har beteendestörningar. Man kan även mäta den fysiska hälsan, d.v.s. sjukdomar och skador, samt mäta olika fysiologiska parametrar, exempelvis hjärtfrekvens, kroppstemperatur, liksom olika blodvärden och stresshormoner.

1.2. One Health – One Welfare

One Health beskriver sambandet mellan människors, djurs och ekosystemets hälsa (WHO, 2021). Begreppet omfattar livsmedelssäkerhet, spridning av zoonotiska sjukdomar, samt effekterna av läkemedel, främst antibiotika och antibiotika-resistens, och hur det påverkar djur, människor och miljö.

One Welfare beskriver de inbördes förhållanden mellan djurs välfärd, människors välmående och den fysiska och sociala miljön (Garcia Pinillos, 2018). One Welfare belyser hur djurens välfärd är tätt sammankopplad med andra områden, så som hållbarhet, produktivitet inom lantbrukssektorn, socio-ekonomiska frågor, våld i hemmet, eller djur som på annat sätt används av människor för att befrämja människors hälsa och välfärd, så som sociala tjänstehundar. One Welfare har utvecklats från One Health och de överlappar delvis varandra. Den internationella paraplyorganisationen för människa-djur-interaktioner, International Association for Human Animal Interactions Organization (IAHAIO), lyfter i sitt styrdokument fram att man bör arbeta utifrån ett One Health – One Welfare perspektiv (Jegatheesan et al., 2014/2018).

1.3. Djurunderstödda insatser

Det finns en gemensam önskan inom branschen att hålla sig till en definierad terminologi som alla använder sig av. Detta underlättar både för uppdragsgivare och blivande hundförare att hitta rätt när det gäller köp av tjänster och utbildningar. IAHAIO är en ledande, världsomspännande sammanslutning för organisationer som arbetar med att främja området människa-djurinteraktioner (Human Animal Interactions, HAI). IAHAIO stödjer forskning, utbildning och samarbete mellan medlemmarna, beslutsfattare, kliniska utövare, andra organisationer för människa-djurinteraktioner och allmänheten.

IAHAIO har tagit fram ett styrdokument kallat "White Paper" vars syfte är att formulera och utfärda rekommendationer om terminologi och definitioner inom AAI, samt presentera etiska riktlinjer för djurens välfärd (Jegatheesan et al., 2014/2018). SLU har översatt detta dokument för att underlätta för aktörer att förstå hur terminologin ska användas (<https://iahaio.org/wp/wp-content/uploads/2021/01/iahaio-white-paper-2018-swedish.pdf>).

AAI – Animal Assisted Interventions/djurunderstödda insatser

AAT – Animal Assisted Therapy/djurunderstödd terapi

AAE – Animal Assisted Education/djurunderstödd utbildning/pedagogik

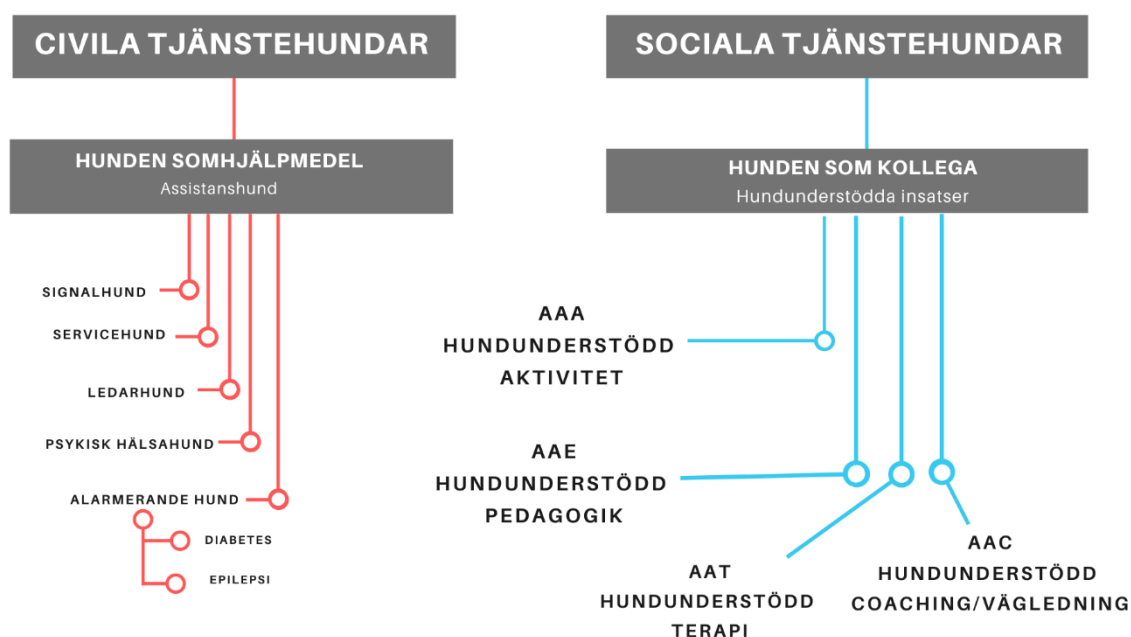
AAA – Animal Assisted Activity/djurunderstödd aktivitet

AAC – Animal Assisted Coaching/djurunderstödd coaching/vägledning

IAHAIO White Paper inkluderar flera djurslag, denna rapport riktar sig dock enbart till de som arbetar med hund vilket innebär att vi kommer att benämna nedan beskrivna områden som hundunderstödda insatser.

2. Sociala tjänstehundar och beskrivning av branschen

Sociala och civila tjänstehundar är begrepp som beskriver hundar som arbetar antingen för sin ägare (fungerar som hjälpmedel) eller med sin ägare (som kollega) mot en tredje person (Figur 1). Hunden som kollega handlar om att hund och ägare utbildat sig till att arbeta i team för att hjälpa andra människor i vad som kallas hundunderstödda insatser. Hunden som hjälpmedel handlar om att hunden arbetar för och assisterar sin ägare, en s.k. assistanshund. Hunden är utbildad till att fungera som ett hjälpmedel för sin ägare i olika situationer och efter ägarens behov. I Bilaga 1 beskrivs de olika typerna av assistanshundar närmare.

Figur 1. Huvudsakliga modeller för sociala tjänstehundar och dess undergrupper (Illustration: Sara Karlberg efter IAHAIO White paper, Svenska Kennelklubben och Svenska Brukshundklubben).

2.1. Hunden som kollega - hundunderstödda insatser

Inom hundunderstödda insatser blir hunden en kollega till sin ägare som tillsammans hjälper andra och kan arbeta inom skola, vård, omsorg eller inom socialt arbete. Hunden arbetar aldrig ensam utan alltid tillsammans med sin utbildade hundförare i ett s.k. hundteam. I skolan arbetar hundteamet med att hjälpa elever att nå sina kunskapsmål och skapa god kvalitet kopplat till

styrdokumenten skapade för insatser med sociala tjänstehundar. Alla skolor ska varje år kvalitetsredovisa sin verksamhet för att bedöma om den uppnått målen. I en vårdmiljö stödjer hundteamet patienter i sin rehabilitering och på ett boende för t.ex. äldre arbetar hunden för att stärka motivationen och ge glädje och livskvalitet. Den sociala tjänstehunden kan betraktas som en komplementär insats till den traditionella vården, omsorgen eller skolan, då den inte ska ersätta evidensbaserade insatser utan komplettera och förstärka dem.

Ett hundteam kan t.ex. bestå av en läkare som arbetar med sin hund med en patient, en lärare eller stödpedagog som arbetar tillsammans med sin hund med en elev eller en socionom som arbetar tillsammans med sin hund i en daglig verksamhet. Genomgående är det personer som i sin profession arbetar med en utbildad hund för att hjälpa en deltagare. Insatsen är målinriktad och strukturerad. Gemensamt för alla hundunderstödda insatser är att hundföraren måste vara utbildad och kompetent inom det område den ska arbeta inom eller den målgrupp den arbetar för. Hundföraren måste också vara utbildad i att läsa av hundens signaler och veta hur man ska träna och föra sin hund anpassat till målgruppen.

Nedan presenteras de olika formerna för djurunderstödda insatser. Gränserna mellan dessa är inte alltid tydliga och ibland går den ena formen in i den andra, t.ex. hundunderstödd pedagogik som även kommer in på hundunderstödd terapi. I den vetenskapliga litteraturen har man inte alltid varit så tydlig med hur man benämner dessa olika former.

2.2. Hundunderstödd aktivitet

Hundunderstödda aktiviteter är mer eller mindre informella möten som har ett mål och syfte med sin aktivitet, men aktiviteten behöver inte nödvändigtvis dokumenteras eller utvärderas. Det kan vara enklare besök för att öka motivationen, samt stödja eller skapa bättre livskvalitet för en deltagare. Hundteamet kan arbeta med alla målgrupper, i vissa fall kan ett extra lämplighetstest utföras för att hundteamet ska kunna arbeta med barn i yngre åldrar.

2.3. Hundunderstödd terapi

Hundunderstödd terapi är en målinriktad, strukturerad terapeutisk insats som utförs av exempelvis sjuksköterskor, läkare, sjukgymnaster, arbetsterapeuter, psykologer eller socionomer. Hundunderstödd terapi fokuserar på att stärka fysiska, kognitiva och psykosociala funktioner hos människor, i grupp eller individuellt. Insatsen ska dokumenteras och utvärderas.

2.4. Hundunderstödd utbildning/pedagogik

Hundunderstödd utbildning eller pedagogik är en målinriktad insats som utförs av lärare, specialpedagog eller annan utbildad pedagogisk personal. Insatsen fokuserar på att hjälpa barn att nå kunskapsmålen i skolan, samt utveckla social kompetens och kognitiva funktioner. Insatsen ska dokumenteras och utvärderas.

2.5. Hundunderstödd coaching/vägledning

Hundunderstödd coaching eller samtal är en målinriktad insats som utförs av en coach eller terapeut. Insatsen fokuserar på deltagarens personliga utveckling, sociala kompetens, insikt och funktion individuellt och i grupp. Insatsen ska dokumenteras och utvärderas.

3. Hundars interaktioner med och anknytning till människor

3.1. Hundens ursprung och domesticering

Hundens förfäder är vargen (*Canis lupus*) och man tror att domesticeringsprocessen kan ha startat då människan var jägare och samlare för ca 150 000 år sedan (även om man inte har kunnat hitta bevis för det förrän för ca 15 000 år sedan, se nedan) (Thorman, 1999). Hunden har domesticerats inom minst fyra geografiskt skilda områden på jorden, vilket man har kunnat visa med mitokondrie-DNA teknik (Thorman, 1999). Man har funnit rester av vargar i anslutning till människor vid arkeologiska utgrävningar som har dateras till ca 100 000 år (Thorman, 1999). Detta visar att vargen har funnits i människans närhet under en lång tid då domesticeringen har kunnat ske succesivt. Det är dock först för 10 000 – 15 000 år sedan som man har funnit tydliga bevis för hundar i samband med utgrävningar av bofasta människors gravar och andra lämningar (Thorman, 1999).

Det finns två teorier om hur domesticeringen av vargar gick till; den ena handlar om att vargarna sökte sig till människornas boplatser s.k. ”själv-domesticering” (Lindblad-Toh et al., 2005; Chirchir, 2021), och den andra handlar om att människor tog vargvalpar ur honornas lyor och födde upp dem för att få tillgång till deras jakt- och vaktegenskaper (Germonpré et al., 2018).

Domesticeringen har sedan skett genom att människan valt ut de individer som har varit mest anpassningsbara och hanterbara, vilket även sammanfallit med att de har uppvisat mest valpiggt beteende, s.k. neoteni (Thorman, 1999). Denna selektion har påverkat utseendet så att hundens skalle har fått ett mer barnliknande utseende (dvs. kortare ansikte, korta käkar, rundare och mindre skalle) (Morey, 1994), mindre rovtänder (Tchernov & Valla, 1997), minskad kroppsstorlek (Driscoll & Macdonald, 2010) och tunnare benstomme (Chirchir, 2021). Dessutom har många andra karaktärer hos hunden förändrats, så som färg, längd och kvalitet på pälsen, hängande öron, m.m.

Varför vargen kunde domesticeras beror troligen på att den lever i sociala grupper där den är anpassad till att leva i nära sociala relationer till andra individer och inta olika positioner i flocken (Thorman, 1999). Förmågan att kommunicera socialt är medfödd hos varg och hund, men påverkas av uppväxten och de erfarenheter varje individ får under hela livet. Både hundar och människor lever i sociala grupper med starka och nära relationer mellan individerna (Thorman, 1999). Hunden har ett välutvecklat signalsystem och mycket god kommunikationsförmåga, vilket gör att den låter sig påverkas av andra, kan inta underordnade roller och

kan lära sig nya saker av andra (Thorman, 1999). Hundens inläring och träning bygger på att den är nyfiken, intresserad av att göra nya saker, är uppmärksam mot sin förare, har förmåga att ta intryck av andra och har en kognitiv förmåga att skapa minnesbilder (Thorman, 1999).

3.2. Hundars kommunikation med människor

Genom domesticeringen har hunden utvecklat en unik förmåga att förstå oss människor (Hare et al., 2002), och genom specifik selektion har vi avlat fram hundar anpassade för olika typer av arbete och ändamål. Hundar är genom domesticering och avel predisponerade att inte uppvisa rädsla för människor, även om de är minimalt socialiserade (Viranyi & Range, 2014). Hundar verkar ha en medfödd förmåga att läsa av människors sociala beteenden och signaler vid kommunikation (Cooper et al., 2003; Miklosi et al., 2004). Studier har visat att om man gömmer hundgodis i en av flera ogenomskinliga burkar och sedan tittar på eller pekar i riktning mot rätt burk klarar hundar av att hitta godiset utmärkt (Hare et al., 1998; Miklosi et al., 1998), vilket visar att hunden har en förmåga att förstå mänskliga signaler och kropps-språk. Hare & Tomasello (2005) beskriver hur man har testat hundars förmåga att läsa av människors signaler i flera olika studier och hur väl hundar klarar av att lösa problem med hjälp av dessa signaler. Hundar jämförs med 14 månader gamla barn, men skiljer sig från schimpanser vilka inte är lika skickliga som hundar på att läsa av människor som pekar eller tittar i en viss riktning.

Hundar söker ofta ögonkontakt med människor. Om en människa slänger iväg en boll som hunden hämtar och sedan vänder ryggen mot hunden springer hunden nästan alltid runt människan för att lämna bollen framför människans ansikte (Hare et al., 1998; Miklosi et al., 2000). Hundar väljer att tugga mat från människor vars ansikten de kan se, framför människor vars ansikten är övertäckta (Viranyi et al., 2004; Savalli et al., 2013).

Här finns instruktioner för hur du kan använda mallen. Efter att du har läst instruktionerna kan du ta bort all text. Blir du osäker kan du alltid öppna ett nytt malldokument för att se våra instruktioner eller så kan du gå direkt till mallinstruktionerna i Canvas: <https://slu-se.instructure.com/courses/458>.

Bild 1. Hundar läser av människors ansikten, vilket är en domesticeringseffekt (Foto: Sara Karlberg).

Många anser att social kontakt med människan är ännu viktigare för socialiserade hundar än att vara med artfränder (e.g. Topál et al., 2005; Vas et al., 2005; McMillan, 2016). Studierna pekar bland annat på den benägenhet hundar har att knyta an till människor och de lugnande effekter som människor, i kontrast till artfränder, verkar ha på hundar i olika situationer (Tuber et al., 1996; Shiverdecker et al., 2013; von Holdt & Driscoll, 2017).

3.3. Anknytning mellan hund och människa

Flera studier tyder på att hundar skapar starka känslomässiga band till sina ägare (Palestrini et al., 2005; Palmer & Custance, 2008; Mariti et al., 2013), och att detta kan liknas vid det som ett barn utvecklar till sina föräldrar eller huvudsakliga vårdnadshavare (Topál et al., 1998; Rehn & Keeling, 2016). Det har föreslagits att hundar utvecklar vad som kallas anknytning till sin ägare, vilket är ett specifikt socialt band som finns tydligt beskrivet inom human-psykologin (Bowlby, 1976; Ainsworth et al., 1978). Ägarens egen anknytningsstil, vilken troligen påverkar deras omvårdningsbeteende (Mikulincer & Shaver, 2007), är kopplat till hur hunden använder sin ägare som stöd i en utmanande situation. Typiska anknytningsbeteenden är kontaktsökande beteende gentemot anknytningsfiguren (vanligen ägaren) vid en stressande situation (anknytningsfiguren fungerar som en trygg hamn), separationsstress när anknytningspersonen försvinner, och en ökad förmåga att utforska sin omgivning om personen finns vid hundens sida och fungerar som en så kallad "säker bas". Baserat på hundars beteende i ett anknytningstest har man kunnat dela in hundar i olika grupper (trygg, otrygg, ambivalent respektive

avståndstagande anknytning) som påminner om de anknytningsstilar som finns beskrivet mellan barn och dess vårdnadshavare (Topál et al., 1998).

Trygg anknytningsstil ger hunden allra bäst förutsättningar för att klara av utmanande situationer och i en sådan relation fungerar ägaren som en ”säker bas”, en trygghet att utgå ifrån när man utforskar sin omgivning eller undersöker något som initialt upplevs som hotfullt eller skrämmande. För att utveckla en trygg anknytningsstil behöver ägaren vara lyhörd för hundens signaler och effektivt kunna lugna hunden genom att inge en känsla av trygghet och säkerhet. Förutom att hund och ägare mår bra tillsammans i en trygg relation, kan hunden också hantera yttre påfrestningar bättre, dvs. sådana situationer som är vanligt att hundar utsätts för i dagens samhälle. Detta leder till en ökad välfärd och troligen mindre risk för beteendeproblem. Hundar som har mer trygga ägare betar sig mer tryggt i ett anknytningstest (Siniscalchi et al., 2013) och fokuserar längre på plötsliga överraskningar snarare än på sin ägare (Rehn et al., 2017) jämfört med hundar som ägs av personer med en mer osäker anknytningsstil (undvikande eller ängslig anknytningsstil).

Konok et al. (2015) kunde se ett samband mellan hundägares anknytningsstil och separationsrelaterade problem bland hundar. Ju mer **avståndstagande anknytningsstil** ägaren hade, ju större sannolikhet var det att hunden utvecklade separationsproblem. Det kan bero på att hunden inte upplever samma gensvar och trygghet från sin ägare som en tryggt anknuten hund gör. Hundar med en mer **ambivalent anknytning** verkar söka mer kontakt och närhet med sin ägare när de upplever någonting utmanande (Rehn et al., 2017). Detta kan vara ett tecken på att ägaren inte fungerar som en ”säker bas” på samma sätt som en ägare i trygga relationer.

Schöberl et al. (2016) fann att även fysiologiska reaktioner hos hunden kunde kopplas till ägarens anknytningsstil. Ju ängsligare ägaren var, desto högre kortisolnivåer såg man hos hunden under ett anknytningstest, vilket indikerar att hunden är stressad. Cimarelli et al. (2016) undersökte hur ägarens interaktionsstil påverkade hunden i olika situationer. Ägare som beskrevs ha en varm och entusiastisk interaktionsstil hade hundar som oftare sökte närhet till ägaren när en hotfull person närmade sig. Handlin et al. (2012) fann att hundar som hade ägare som rapporterade att de oftare ”pussade” sina hundar hade lägre kortisolnivåer, vilket tydde på en lägre stressnivå hos hundarna.

3.4. Fysiologiska effekter hos hundar av interaktionen med människor

Oxytocin utsöndras hos både hund och människa vid positiva, lugna interaktioner och har en lugnande effekt och omnämns därför ofta som ett välbefinnande-hormon (Burbach et al., 2006; Miller et al., 2009; Handlin et al., 2011). Oxytocin anses främja positivt, socialt beteende och tros spela en stor roll för bandet mellan barn och föräldrar och parbildning (Carter et al., 1992; Keverne & Kendrick, 1994; Carter et al., 2008). Det har visat sig att den visuella kontakten vid återförening mellan hund och människa räcker för att stimulera oxytocinfrisättning hos hund, och om personen dessutom tar fysisk kontakt med hunden så håller sig oxytocinnivåerna högre en längre stund efter återföreningen (Rehn et al., 2014).

Lugn mänsklig beröring har även effekter på kortisolnivåerna hos hund så att dessa minskar (Handlin et al, 2012; Rehn et al, 2014). Oxytocin har även visats öka vid hundpromenader på liknande sätt som vid vänliga människa-hund interaktioner (Powell et al., 2019). Wibroski et al (2021) fann att hundar och vargar uppfödda av människor hade liknande utsöndring av oxytocin vid kontakt med en person de hade ett band till, vilket de tolkade som att oxytocinökningen vid människa hund-kontakter i sig inte beror på domesticeringen.

Kortisol och oxytocin står i motsatsförhållande till varandra, så att när oxytocin stiger i blodet minskar kortisolhalten (Handlin et al., 2012). När en hund blir stressad eller upphetsad kan kortisolnivåerna öka, vilket har visats i flera studier på sociala tjänstehundar (Haubenhofers & Kirchengast, 2006; Clark et al., 2019, 2020, se kapitel 6.5).

4. Hur människor påverkas av sociala tjänstehundar

Sociala tjänstehundar kan arbeta inom förskola, skola, sjukvård, äldrevård, omsorg, (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS) som fysiskt och/eller psykiskt stöd för personer med olika funktionsnedsättningar, inom psykiatrin eller vid möte med psykologen, m.m. Det finns inte utrymme i denna rapport att presentera all den forskning och praktiska erfarenhet som gjorts där sociala tjänstehundar har hjälpt människor, men vi rekommenderar att läsa *Handbook on Animal Assisted Therapy: Foundation and Guidelines for Animal Assisted Interventions* (Fine, 2019).

I det följande presenteras forskningsresultat för några mottagargrupper som fått stöd av sociala tjänstehundar. I vetenskapliga artiklar har man sällan skrivit speciellt mycket om hundarna och deras välfärd utan fokuserat på människorna där hundarna oftast har använts som redskap. Hundar och deras förare har haft varierande utbildning och genomgått olika lämplighetstest då studierna har utförts i olika länder. Detta gör att resultaten från artiklarna blir svårtolkade.

Det finns inte en övergripande teori som förklarar djurens betydelse för människan. Beetz (2017) har sammanställt teorier gällande vad som händer under människa-djur interaktioner vilka har utvecklats utifrån ett stort antal forskningsresultat på olika målgrupper. De teorier som Beetz (2017) tar upp är: biofili, antropomorfism, erfarenhetsmässig kontra verbalt symboliskt system, motivation, aktivering av oxytocinsystemet, anknytning och distraktion. Utöver detta finns det psykologiska teorier som relaterar till egenförmåga, självkänsla och socialt stöd som används av vissa yrkeskategorier för att förklara djurs påverkan på människor (Berget et al., in press).

4.1. Hundunderstödd aktivitet

För hundunderstödd aktivitet ska enligt IAHAIO:s white paper människa-hundteam ha genomgått åtminstone en inledande utbildning, förberedelse och bedömning (Jegatheesan et al., 2014/2018). Aktiviteten utgörs ofta av informella besök av hundteamet. Inom äldrevården använder man ofta hundar för att motivera de äldre att komma ut ur sina rum eller ut i friska luften. Aktiviteten kan variera beroende på dagsform hos de äldre som hundteamet besöker. Ett stort problem för den äldre populationen är att flera drabbas av depression, ångest och demens (Socialstyrelsen, 2018). Ett bra socialt umgänge kan motverka och minska depression och ångestkänslor (Socialstyrelsen, 2018). Det fanns 150 000 individer med demens i Sverige enligt Socialstyrelsen (2018). Personer med demens kan p.g.a. sin sjukdom uppleva frustration,

förvirring och stress. För att hantera detta är det viktigt med kommunikation, social stimulans, samt både mental och fysisk aktivering (Alzheimer's Society).

Hundar förekommer inom en del äldreboenden i Sverige. I en enkät utskickad till alla äldreboende i Västra Götalandsregionen och Region Uppsala svarade 79 % av de 194 äldreboendena att de hade hund på något vis i sin verksamhet (Nyberg, 2018). Av dessa var 95 % hundar som kom på besök under dagtid. Endast 5 % hade hundar som bodde på äldreboendena.

Djur på äldreboenden har visat sig förbättra humöret, minska depression och ge bättre livskvalitet (Colombo et al., 2006). Le Roux & Kemp (2009) undersökte effekterna av gruppssessioner med en hund (AAA, n=7) jämfört med gruppssessioner utan en hund (kontroll, n=8) på äldre personer på permanenta boenden i äldrevården under 30 min en gång/vecka under 6 veckor. Det var inga skillnader mellan AAA och kontrollbehandlingen i depression mätt med frågeformuläret Beck Depression Inventory (BDI) eller ångest mätt med frågeformuläret Beck Anxiety Inventory (BAI). Inom AAA-gruppen var däremot BDI lägre efter session med hund än innan, medan BAI inte ändrades efter besöken av hunden.

Bild 2. Hundunderstödd insats på äldreboende (Fotograf: Sara Karlberg).

En svensk studie av äldre på äldreboenden som fick träffa en utbildad vårdhund med sin förare under 60 minuter, i grupper om fem äldre, vid två tillfällen per vecka under fyra veckor visade både fysiologiska effekter och effekter på beteende. De äldre fick lägre hjärtfrekvens (Handlin et al., 2018) och högre fingertoppstemperatur (Nilsson et al., 2020) än äldre som inte fick träffa någon hund. Fingertoppstemperatur är ett bra mått på de äldres aktivitetsnivå eftersom de sitter stilla en stor del av dagen och då får sänkt temperatur i de yttre kropp-

delarna. Äldre som hade ett initialt blodtryck över 130 mmHg fick en signifikant minskning under de fyra veckorna som hunden besökte dem (Handlin et al., 2018).

Hundunderstödd aktivitet finns även inom förskolor, grundskolor och habilitering. Det är samma upplägg där, och aktiviteten anpassas efter målgruppen som hundteamet arbetar med.

4.2. Hundunderstödd terapi

I hundunderstödd terapi arbetar en vårdutbildad person (enligt IAHAIO bör personen vara formellt utbildad) med att stärka fysiska, kognitiva och psykosociala funktioner hos människor, i grupp eller individuellt (Jaegetheesan et al., 2014/2018). Sociala tjänstehundar inom vård och omsorg kan arbeta inom sjukvård, daglig verksamhet eller äldreomsorg. När det gäller sjukhus har vi strikta regler i Sverige som begränsar tillgängligheten för hundar. Det finns dock hundar som arbetar med sin förare på barnortopedien på Uppsala Akademiska sjukhus, Lunds Universitetssjukhus och Astrid Lindgrens barnsjukhus i Stockholm. På Uppsala Akademiska sjukhus har man även bedrivit forskning om vad hundarna kan bidra med när det gäller vård och rehabilitering av barnen efter en ortopedisk operation (Lindström Nilsson et al., 2020). Det finns även hundunderstödda insatser på ett barnhospice i Stockholm. Utomlands finns det fler studier och erfarenheter av att ta in djur på sjukhus och vi lyfter fram några forskningsresultat nedan.

I en studie på sjukhusinlagda vuxna med allvarliga hjärtfel kunde man mäta många olika fysiologiska parametrar när de under 12 minuter fick besök av en okänd frivillig person med hund, en okänd frivillig person utan hund eller erhöll vanlig omvårdnad av personalen (Cole et al., 2007). De blev en signifikant större sänkning av flera fysiologiska stressparametrar som t.ex. adrenalin och noradrenalin, hos de patienter som fick träffa personen med hund jämfört med personen utan hund. Cole et al. (2007) fann att de patienter som fick träffa den okända personen med en hund fick störst minskning av ångest mätt med Spielberger State Inventory (STAI). Slutsatsen var att hunden med sin förare kunde lugna de inlagda hjärtpatienterna bättre än enbart en okänd person kunde göra.

Chu et al. (2009) lät 15 patienter med schizofreni träffa en terapihund under 50 minuter en gång per vecka under två månader och jämförde det med 15 patienter med schizofreni som fick träffa en person utan hund. Forskarna fick signifikanta förbättringar i patienternas egna bedömningar av självkänsla, självbestämmande, positiva psykiatriska symptom och emotionella symptom (Chu et al., 2009). Man erhöll dock inga förbättringar i patienternas egna bedömningar av socialt stöd och psykiatriska symptom kopplade till schizofrenin (Chu et al., 2009).

Hoffmann et al. (2009) gjorde en kontrollerad studie på 12 deprimerade patienter som under 30 minuter antingen fick träffa en hund eller enbart fick träffa forskarna. Deltagande patienter fick en signifikant minskning i ångest bedömt med testet State Trait Anxiety index (STAI) efter mötet med hunden, men inte efter mötet med forskarna.

I en meta-analys där effekter av hund- eller kattunderstödda insatser för personer med depression mättes fann Souter & Miller (2007) att personerna fick färre symptom på depression efter djurunderstödda insatser. I en mer omfattande metaanalys av Virués-Ortega med medarbetare (2012) undersöktes effekterna av djurunderstödd terapi med olika djurslag, för

äldre personer och patienter med psykiatriska problem. Författarna drog slutsatserna att djurunderstödd terapi förbättrar den sociala funktionen, medan endast medelmåttiga förbättringar erhöles för depression och ångest. Forskare var eniga om att det råder kunskapsluckor och att det behövs mer forskning innan vi kan visa effekterna av djurunderstödda insatser (Nimer & Lundahl, 2007; Souther & Miller, 2007; Virués-Ortega et al., 2012; Bernabei et al., 2013).

Unga med ADHD kan få en förbättrad impuls kontroll och en ökad uppmärksamhet av hundunderstödd terapi (Schuck et al., 2015). I en studie jämfördes två grupper med unga som hade diagnosen ADHD, där den ena gruppen hade en terapihund men inte den andra (Schuck et al., 2015). Även om båda grupperna efter tolv veckor vid studiens slut hade nått positiva resultat, blev det tydligt att de unga som haft tillgång till en terapihund hade fått större minskningar av sina ADHD-symptom (Schuck et al., 2015).

4.3. Hundunderstödd pedagogik

Hundurunderstödd pedagogik eller utbildning utförs enligt IAHAIO:s white paper av utbildade, legitimerade lärare eller lärare med specialpedagogisk kompetens (Jegatheesan et al., 2014/2018). Denna typ av insats har sitt ursprung i att man började låta skolelever som hade lässvårigheter få stöd av en så kallad läshund. Det gjordes i form av ett program som kallas R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dogs) som utvecklades av "Intermountain Therapy Animals" i USA 1999 som det första omfattande inlärningsprogrammet som bygger på idén att barnen får läsa för hundar (<http://www.readdogsmn.org/>). Programmet har spridit sig snabbt till många länder över världen. Hunden vistas som regel tillsammans med eleven och en lärare/specialpedagog i ett enskilt rum där eleven sitter på kuddar på golvet och hunden ligger intill eleven. Eleven får klappa hunden som kan lägga sitt huvud i elevens knä eller följa elevens finger som rör sig utmed raderna i boken som eleven läser högt ur. Läraren stödjer och uppmuntrar elevens läsande och dokumenterar utvecklingen av elevens läsförmågor. Systematisk genomgång av forskning på hundunderstödd pedagogik visar att användning av läshundar har positiva inlärnings effekter (Hall et al., 2016).

Även om det kan vara ett stort stöd för elever med lässvårigheter att få vistas enskilt med en läshund kan en skolhund som vistas i ett klassrum vara stöd för fler elever. Connel et al. (2019) fann att elever som två gånger per vecka läste högt för en hund och elever som två gånger per vecka utförde en aktivitet tillsammans med en hund, hade lika goda framsteg i sin läsförmåga som de barn som endast haft en hund närvarande i klassrummet. Författarnas slutsats var att det inte behövs omfattande program där barnen ska träna och göra övningar med en hund, utan att barnen kan dra lika mycket nytta av att få klappa, se och känna samhörighet med hunden. Detta innebär dock inte att man ska ta in utbildade hundar i skolan.

Friedmann et al. fann redan 1983 att när man mätte hjärtfrekvens och blodtryck hos barn som fick vila eller läsa hade barnen lägre blodtryck när en vänlig hund vistades i närheten av dem än när de var själva med forskarna. Andra författare skriver dock att en social tjänstehund bör användas för ett speciellt syfte och att det därför ska finnas en tydlig plan och ett planerat upplägg inför varje besök (Jalongo et al., 2004; Jalongo, 2005; Sandt, 2020). Om en skola väljer

att lägga pengar på ett hundteam vill de oftast få hjälp att exempelvis förbättra läsförmågan hos sina elever där den förmågan brister (Jalongo, 2005).

I de fall unga behöver mer stöd än av en läshund kan den hundunderstödda insatsen övergå i en mer terapeutisk insats. Barn och ungdomar som upplever ångest kan dra nytta av sällskapet från en för dem tidigare okänd terapihund och på så sätt dämpa sin ångest snabbare (Crossman et al., 2020). Beetz et al. (2011) såg att pojkar (7-11 år) som hade en otrygg-undvikande anknytning eller en ambivalent anknytning till människor fann stort stöd i att ha en terapihund vid sin sida när de skulle genomföra två socialt stressande uppgifter. Kortisol i pojkarnas saliv mättes innan, under och efter situationen, och deras beteende observerades under hela testet. Som socialt stöd under hela situationen fick pojkarna antingen en leksakshund, en riktig hund eller en människa. Varken människan eller leksakshunden kunde hjälpa pojkarna att minska sin kortisolnivå lika fort eller komma ner till lika låga kortisolnivåer som terapihunden gjorde. En förklaring till detta är att oxytocinnivåerna kan ha ökat hos pojkarna som hade en hund vid sin sida. Eftersom oxytocinnivåerna i kroppen höjs vid positiva interaktioner med hundar sänks även kortisolnivåerna i kroppen (Handlin et al., 2011), vilket förklarar varför barn ofta klarar stress och ångest bättre med en hund som sällskap (Beetz et al., 2012a, b).

Hundar har även setts kunna hjälpa barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar att fungera bättre i skolan (Esteves & Stokes, 2008). Med en hund närvarande uppvisade barnen färre antal negativa beteenden än utan en hund och överlag var barnen mer positiva till läraren vid studiens slut (Esteves & Stokes, 2008). Barnen hade även fler positiva verbala och icke-verbala beteenden de dagar hunden fanns med i klassrummet, exempelvis log och skrattade de mer samt uttryckte orden glad och roligt (Esteves & Stokes, 2008). Att ha en social tjänstehund närvarande då elever ska skriva berättelser, läsa eller utföra gruppaktiviteter kan bidra till att elevernas motivation och medverkan ökar (Esteves & Stokes, 2008). Dessutom visade sig barn som tidigare inte vågat ta någon plats i skolan bli avsevärt mer sociala med sina klasskamrater då en hund infördes i klassrummet (Kotrschal & Ortbauers, 2003). Därtill såg samma författare att alla barnen satt still mer och var lugnare i sina beteenden, samt hade mer uppmärksamhet gentemot sin lärare när hunden fanns med i rummet.

5. Den blivande sociala tjänstehunden – förutsättningar och förberedelser

Hundens individuella egenskaper, samt grundläggande träning och socialisering, är av stor betydelse när det kommer till hundens förutsättningar för att arbeta som social tjänstehund. För hundens välfärd är det av yttersta vikt att hunden upplever situationen den arbetar i som positiv. Grunden för detta läggs både i avel, val av valp samt tidig och genomtänkt hantering och träning av den unga hunden.

5.1. Val av hundras och individuella egenskaper

Vid val av framtida social tjänstehund är det flera faktorer som behöver beaktas; lämplig ras, storlek, ev. ärftliga sjukdomar, föräldradjur och kön, men även uppfödarens miljö och hantering av valparna under socialiseringstiden.

Olika raser har genomgått selektion för olika egenskaper eller arbetsuppgifter. Detta har även förändrat deras kommunikativa förmågor (Feddersen-Petersen, 2000). Serpell & Duffy (2014) undersökte skillnader i beteende hos de 30 populäraste hundraserna som var registrerade hos den Amerikanska Kennelklubben baserat på hundägares svar på en standardiserad och validerad beteendeenkät (C-BARQ©). De fann att raser som används inom vallning och tävling tenderade att ha högre bedömning av att vara träningsbara, medan små hundar (t.ex. tax, chihuahua, malteser) hade högre aggressionsnivå mot både främlingar och ägare. Detta var även kopplat till att de små hundraserna bedömdes vara mer nervösa och ängsliga (Serpell & Duffy, 2014; Duffy et al., 2014). Andra studier har funnit liknande resultat (Hart & Miller, 1985; Ley et al., 2009; Turcsán et al., 2011; McGreevy et al., 2013).

Det har varit svårt att hitta studier som visar att vissa raser skulle vara mer lämpade till att arbeta som sociala tjänstehundar än andra. Crowley-Robinson & Blackshaw (1998) lät personal på ett sjukhus för krigsveteraner i Australien fylla i en enkät med ett antal frågor om användning av terapihundar och vilken typ av hundar de föredrog. De raser som oftast nämndes som lämpliga för ett AAT program var labrador (n=14) och golden retriever (n=3). Andra raser som nämndes var pudel, tax, cattle dog, ungersk vizsla, collie, whippet, schäfer, terrier eller korsningar (Crowley-Robinson & Blackshaw, 1998). De egenskaper som personalen föredrog var korthåriga, medelstora och vänliga/lugna hundar framför aktiva/lekfulla hundar (Crowley-Robinson & Blackshaw, 1998).

En hemsida för labradorer presenterar egenskaper hos lämpliga sociala tjänstehundar och listar de 15 raser som skulle passa bäst, där de tre första är labrador retriever, golden retriever och pudel. Det har avlats fram korsningar mellan pudel och labrador retriever, s.k. labradoodles,

och pudel och cockerspaniel, s.k. cockapoo som anses vara lämpliga i denna form av verksamhet. Anledningen till att de anses vara lämpliga är kombinationen av labradorens lugna temperament och att pudeln inte faller, samt cockerspaniel-pudelkorsningens mindre storlek. I Australien har man även utvecklat en ny ras som man kallar cobber dog som man menar är utvecklad till att arbeta som social tjänstehund. Ingen av dessa raser är godkända av den Svenska Kennelklubben, även om de är godkända som en egen ras i vissa andra länder. I en enkät till hundförare i Sverige visade det sig att deras hundar tillhörde 47 olika raser, samt ett antal blandraser, där bl.a. labradoodles ingick.

Det är viktigare att en blivande social tjänstehund har haft en bra start i livet, fått en bra uppväxtmiljö och en lämplig träning inför sin kommande utbildning till social tjänstehund, än att man fokuserar på om hunden ska vara av en viss ras eller blandras. Hundar som är avlade för socialt samarbete med olika människor kan ha goda förutsättningar för att bli bra sociala tjänstehundar, medan det kan vara svårare med hundar med en utpräglad vaktinstinkt. Hundar som har problem med en generell miljörädsla, och som kan reagera på golv, trappor eller andra föremål kan ha svårt att klara av arbetet som social tjänstehund, liksom att hundar som visar osäkerhet eller aggression mot människor inte heller är lämpliga för arbetet.

5.2. Tidiga erfarenheter hos uppfödaren

Viktiga egenskaper hos valpen är att den ska vara nyfiken och framåt. En skygg valp som drar sig undan närmanden kan potentiellt vara en hund som inte heller i framtiden kommer att vara särskilt social. Man kan även titta på hur tiken beter sig vid mötet med nya människor och mot sina valpar och det är även bra att informera sig om hanens sociala beteenden. Man ska undvika att välja en valp som har föräldrar med hög rädsla eller aggression, eller som lider av ärftliga hälsoproblem.

Det finns forskning på tikens betydelse för valparnas utveckling och vikten av tidig stimulans av valparna, framförallt gjord på blivande militär- och polishundar. Tikens omsorg och omvårdnad under valp tiden har en hög individuell variation (Bray et al., 2017b; Foyer et al., 2016) och den påverkar valpens sociala utveckling (Bray et al., 2017a; Guardini et al., 2017; Santos et al., 2020). En högre andel av omvårdnadsbeteende (slickande, tvättning, digivning och fysisk kontakt) under 0-3 veckors ålder visade sig i en studie leda till mer sociala valpar (Foyer et al., 2016). Det visade sig genom att valparna var mer intresserade av och tog sig snabbare fram till en främmande person i ett beteendetest vid 3 månaders ålder (Foyer et al., 2016). Ju högre omvårdnad tiken hade visat sina valpar desto mer självsäkra och mer intresserade av sin sociala och fysiska omgivning var valparna vid 1,5 års ålder (Foyer et al., 2016). Omvårdnad av låg kvalitet har i andra studier visat sig leda till mer ängsliga hundar (Tiira & Lohi, 2015).

Uppfödaren har en viktig roll i att tillgodose en god socialisering av valpen vid tidig ålder. Den bör växa upp i en miljö där den träffar människor med olika utseende och stil, barn, samt andra djur. Uppfödaren bör också se till att valpen introduceras för olika typer av leksaker av olika material och form, och som kan avge ljud. Valpen bör även presenteras för olika typer av underlag; blanka golv, mattor, sand, grus, klinkers, gräs, m.m.

För att kunna bedöma hur en valps beteende avspeglar dess framtida egenskaper har det utvecklats en rad valptester, särskilt när det gäller olika blivande tjänstehundar. McGarrity et al. (2015) genomförde en systematisk analys av 47 vetenskapliga artiklar där man sammanlagt hade genomfört 264 olika deltester på valpar. De lät sex bedömare utvärdera hur väl de publicerade deltesterna speglar valpens framtida egenskaper. De kom fram till att deltesterna sammantaget kunde utvärdera de nio olika dimensionerna av en hunds egenskaper relativt bra, men att vissa dimensioner testades med fler deltester än andra. De nio dimensionerna och hur stor andel av deltesterna som fångar upp dem var: sällskaplighet/social tillgänglighet (53% av deltesterna), rädsla/nervositet (57%), aktivitet (55%), undersökande (43%), oräddhet/själsäkerhet (38%), reaktivitet/rädd för främmande föremål (32%), aggressivitet/matskål tas bort av okänd person (23%), underkastelse (19%), träningsbarhet/mottaglighet (13%) (McGarrity et al., 2015). Författarna menade att deras standardiserade kategoriseringsförfarande av beteendetesterna som bedömdes för att effektivt mäta de nio dimensionerna visade sig vara en användbar metod för att utveckla och utvärdera beteendetester.

5.3. Socialisering, förberedelser och träning inför kommande arbete

Efter att valpen lämnat tiken och uppfödaren är det viktigt att fortsätta socialisera hunden för att förbereda den för de situationer den förväntas befinna sig i senare i livet. Valpen behöver få många positiva upplevelser under sin socialisering och miljöträning. Den bör, i lagom portioner, få träffa andra människor och hundar, samt uppleva olika typer av miljöer och ljud. Tre goda grundstenar i det förberedande arbetet är, förutom en god relation och anknytning, att träna hunden i hur den ska hälsa på människor, bli bekväm i olika miljöer samt träna på att vara aktiv och passiv på signal. Det är även viktigt att leka med hunden under uppväxten. Ägare som ofta leker med eller är mer engagerade när de leker med sin hund har hundar som är lydigare och som snabbare svarar på signaler (Rooney & Bradshaw, 2003; Arhant et al., 2010; Rooney & Cowan, 2011), vilket stödjer teorin om att lek är en väl fungerande belöning vid träning (Rooney & Bradshaw, 2003).

Det är viktigt att välja rätt individ för att förutsättningarna för att kunna utbilda en hund till social tjänstehund ska vara goda. Några viktiga punkter som bör tas i beaktande är att hunden behöver:

- ha en god fysisk och psykisk hälsa,
- ha ett gott samarbete med föraren och god signalkontroll,
- vara träningsbar och kunna belönas med godis/lek,
- bo/ha bott tillsammans med sin ägare en längre tid,
- trivas med att interagera med sin familj och främmande människor,
- ha beteenden som ej kan äventyra säkerheten för dem som ska möta hunden i arbete (Mongillo et al., 2015),
- kunna balansera mellan aktivitet och passivitet (Karlberg & Eriksson, 2018).

För att kunna bedöma effekterna av tidig träning av valpar och huruvida beteendeproblem kan upptäckas redan under valptiden genomförde Seksel et al. (1999) ett socialiseringsprogram på 60 valpar i åldern 6-16 veckor. Valparna fick en av följande behandlingar en gång per vecka under fyra veckor; 1) socialisering + träning, 2) socialisering, 3) träning, 4) enbart foder (motsvarande den mängd tränade valpar fick), eller 5) ingen hantering alls (kontroll). Träningen bestod av träning av kommandon (kom hit, sitt, stanna, ligg och fot) och socialiseringen bestod av social interaktion med andra valpar. Efter den andra och fjärde träningsveckan testade man valparnas reaktion på totalt 21 olika saker; främmande ljud och föremål, sociala interaktion med ägare, främmande människa, katt och hund, olika typ av hantering och kommandon. Seksel et al. (1999) fann att de valpar som hade fått träning reagerade bättre på kommandon, men de skiljde sig inte från de andra valparna i reaktion på främmande stimuli, social interaktion eller hantering. Socialiseringen med andra valpar visade ingen skillnad jämfört med fodertilldelning eller kontroll.

En hund som ska tränas till att arbeta som social tjänstehund bör tränas med belöningsbaserade träningsmetoder och bör inte tvingas in i situationer där den inte kan dra sig undan (Glenk, 2017). Enligt Mongillo et al. (2015) behöver en hund som ska förberedas för arbete som social tjänstehund kunna anpassa sig till olika miljöer. Vissa deltagare kan inte öppna handen men vill ändå klappa hunden vilket medför att man behöver träna på det. Vidare behöver hunden klara av att möta personer med avvikande beteenden som vokalisering (höga ljud) eller plötsliga kroppsrörelser, särskilt om hunden ska arbeta med barn (Mongillo et al., 2015). Hunden behöver också klara av att bli omringad av en grupp människor och kunna hantera andra stressfulla situationer (Mongillo et al., 2015).

Svensk standard för utbildning av vårdhund som ska arbeta inom äldreomsorgen och mot personer med förvärvad hjärnskada anger att den blivande sociala tjänstehunden inte ska utföra lämplighetstest förrän den uppnått ett års ålder (Swedish Standards Institute, SS8760000:2013). Den engelska kennelklubben har i sin standard för hundar som ska arbeta i skolor angett att hunden ska vara minst 12 månader gammal vid lämplighetstest. PADA (Personality Assessment for Dogs in AAI) rekommenderar att hunden ska ha uppnått full mognad, vilket kan variera från 14 månader till 3 år, innan det genomför ett lämplighetstest. Det är dock viktigt att förbereda hunden under hela uppväxten för att ge hunden goda förutsättningar för sitt kommande arbete. För att lära sig mer om vilka beteenden man bedömer i ett lämplighetstest, se kapitel 11.

Hundens sociala egenskaper och förberedelser

Hunden bör tränas i att hälsa på ett mjukt och fint sätt. Hunden ska ges möjlighet att själv välja om den vill sätta sig med ryggen mot en person eller om den vill hälsa med att sitta/stå rakt framför. Detta kan variera hos hundar och det är viktigt att hunden själv får visa vad den är trygg med. Hälsningsritualen ska vara lugn och inte skapa stress hos hunden. Det är viktigt att läsa av hundens signaler så att den är trygg och inte stressad i situationen och att det finns möjlighet för hunden att lämna situationen om den skulle vilja det.

Miljöträning

För att en hund ska vara lugn och trygg i sin arbetsmiljö behöver den öva på att vistas i dessa miljöer utan att bygga upp stress. Man behöver träna hunden i korta träningspass i olika miljöer. Man behöver även vara noga med att läsa av hunden och skapa situationer så att hunden mår bra och inte uppvisar signaler som tyder på stress. Mycket träning kan utföras för att hjälpa hunden att generalisera utan att den behöver vistas i de exakta miljöer där den ska arbeta i som färdigutbildad hund. Det finns stora risker med att träna en ej lämplighetstestad och/eller utbildad hund i skarpt läge i en verksamhet med deltagare. Andra moment som kan vara av vikt att träna på är att vistas vid och röra sig i närheten av föremål som kan vara nya för hunden som exempelvis rollatorer, rullstolar eller annat som finns i den miljö som hunden ska arbeta i (se sammanställning i Glenk, 2017).

Aktivitet/passivitet

Hunden förväntas kunna skifta mellan att vara aktiv och passiv då ett besök ofta kan variera mellan att hunden utför en aktivitet och sedan behöver vara passiv i väntan på att en ny aktivitet förbereds (Karlberg & Eriksson, 2018). Hunden behöver därför tränas i att vara aktiv eller passiv på signal från hundföraren.

De aktiviteter som en social tjänstehund utför innefattar ofta moment där hunden behöver vänta på sin tur, vänta på att något ska förberedas eller vänta på att en godis tar sig långsamt via en deltagares hand fram till hundens nos. Träning av impuls kontroll är väldigt viktigt då risken att skada en deltagare blir stor om hunden exempelvis tar en godis utan att vänta på "varsågod" eller springer på en boll som kastats utan att deltagaren är beredd. Ur ett säkerhetsperspektiv är impuls kontroll viktig när det kommer till mediciner och kemikalier som kan finnas på golvet i vissa miljöer som hunden ska arbeta i. Det kan vara förödande om hunden har för vana att äta upp allt som finns på golvet.

Andra moment som är bra att träna på är vanlig vardagslydnad som att gå fint i kopplet, sitta, ligga och stanna kvar när hundföraren ber om det. Vidare är det bra att träna på att ligga nära en person och kunna slappna av, att bli borstad och klappad av främmande personer. Viktigast är dock att lära hunden att ta instruktioner från en främmande person. Mycket av arbetet går ut på att hundföraren finns med som stöd och att hunden interagerar med deltagaren på ett valfritt och självständigt sätt.

6. Sociala tjänstehundens välfärd

Det är viktigt att hundens välfärd inte riskeras på bekostnad av människans hälsa och välfärd. Riktlinjer för hur djurvälferden inom AAI ska säkras har bland annat utarbetats av IAHAIO (Jaegerthsen et al., 2014/2018). Hundens livskvalitet är en viktig faktor att ta hänsyn till. Belshaw et al. (2015) har granskat 52 olika metoder för att mäta "Quality of Life" hos hundar och de fann att 48 av dessa var sjukdomsspecifika snarare än generiska. Det finns därför behov av att lyfta fram fler faktorer kopplade till hundens livskvalitet. Senare i rapporten presenteras flera riktlinjer rörande sociala tjänstehundar.

6.1. Umwelt

"Umwelt", vilket betyder miljö eller omvärld, är ett begrepp för att belysa att djur (inklusive människan) lever i "olika världar" beroende på våra olikheter i fysiologi och sinnesintryck (von Uexküll, 1934/1957, 2001). Vi människor utgår från att de intryck som våra sinnen hämtar in och tolkar åt oss är vad som utgör hela verkligheten, men ett träd kommer t.ex. upplevas på helt olika sätt beroende på vilken djurart som "betraktar" det. En uggle, en hund, en människa och en skalbagge kommer således ha helt olika uppfattning om vad ett träd är, och detta gäller för hela vår omvärld. Hunden har t.ex. sinnen som är mycket mer kraftfulla än vad människan har, såsom ett välutvecklat luktsinne och en skarp hörsel.

Det är viktigt att reflektera över hur hunden uppfattar och relaterar till världen runt den. Att förstå hur hunden uppfattar och relaterar till sin omgivning är avgörande för att kunna stärka relationen och interaktionen med hunden (Tedeshi & Jenkins, 2019). Genom att noggrant planera insatsen, vara varsam med vilka deltagare hunden ska träffa som passar hundens styrkor, samt tillrättalägga miljön kan man skapa de bästa förutsättningarna till arbete utifrån hundens "Umwelt". Hundföraren har ett ansvar att skapa en trygghet samt ge goda förutsättningar för den sociala tjänstehunden.

6.2. De fem domänerna

Ett sätt att illustrera och bedöma sociala hundars välfärd är genom "de fem domänerna" (Mellor, 2017; Mellor et al., 2020), som har utvecklats från de fem friheterna (Brambell et al., 1965). Fyra domäner; näring, miljö, hälsa och beteende påverkar en femte domän; mental status och djurets subjektiva upplevelse av sin situation, såsom rädsla, frustration, stress, glädje och välbefinnande m.m. Den femte domänen ger på så sätt en helhetsbild av djurets välfärd (Mellor et al., 2020). Genom en god näringstillförsel, en god miljö, en god hälsa, möjlighet att få utlopp

för naturliga beteenden, samt ha positiva interaktioner och kunna reagera på sin omgivning påverkas den mentala hälsan och i slutändan den sociala tjänstehundens välfärd positivt, dvs den upplever tillfredsställelse och glädje. En brist inom en eller flera av domänerna kan tvärtom ha en negativ inverkan på hundens välfärd. Exempelvis kan en dålig arbetsmiljö, smärta och skador, otillräcklig återhämtning eller tvång att utföra arbetsuppgifter som inte ligger i hundens natur, resultera i rädsla, frustration och stress. Modellen kan även användas för att mäta och bedöma graden av djurs välfärd.

Illustration gjord av Sara Karlberg med inspiration från D.Mellor 2017

Figur 2. De fem domänerna för god djurvälstånd hos hundar (Illustration: Sara Karlberg efter Mellor, 2017).

6.3. 3R inom djursunderstödda insatser

Begreppet 3R (*Replacement, Reduction, Refinement*) introducerades av Russell and Burch (1959) för att förbättra situationen för djur som används i djurförsök. *Replacement* betyder att användningen av djur ersätts med andra metoder, *Reduction* innebär att färre djur används och *Refinement* innebär att djurvälståndet förbättras. Simonato et al. (2020) föreslog att 3R kan appliceras inom djursunderstödda insatser (AAI). 3R-principerna är användbara när man gör en skade-/nyttoanalys inom AAI (Simonato et al., 2020), d.v.s. när man ställer den nytta som den sociala tjänstehundens insats bidrar till för människor och hund, mot risken för negativ påverkan på den sociala tjänstehunden (stress, skador, etc.).

Replacement: Djur som används i AAI kan ersättas av robotdjur eller mjukisdjur (Greer et al., 2001; Thodberg et al., 2016). Det kan vara speciellt lämpligt i de fall djurens behov inte kan tillgodoses eller om djuren löper risk att utsättas för skador. Filan & Llewellyn-Jones (2006) granskade publicerad forskning inom AAI och fann preliminära resultat på att robotdjur kan ge välmående och väcka intresse hos personer med demens. Banks et al. (2008) fann att hos äldre på långtidsboende kunde både en hund och en robohund (AIBO) minska upplevelser av ensamhet och de äldre fick en anknytning till både hunden och robohunden. En relativ syn på

Replacement innebär att djurslag och individer som är mest lämpliga för AAI används, exempelvis tamdjur istället för vilda djur (Jegatheesan et al., 2014/2018) och mer socialiserade individer istället för mindre socialiserade individer (Simonato et al., 2020).

Reduction: Att använda färre djur i AAI kan exempelvis innebära att en social tjänstehund används istället för två i en aktivitet, men antalet djur behöver balanseras med djurets arbetsbörda (Simonato et al., 2020). Författarna menade att när man överväger att reducera antalet medverkande djur så bör hänsyn tas till arbetspassens antal, frekvens, längd och antal deltagare, vilket både kan påverka djurens välfärd samt kvaliteten på den djurunderstödda insatsen.

Refinement: Optimala/förbättrade miljöförhållanden samt skötsel och hantering är en del av detta (Simonato et al., 2020). Vidareutbildning av hundförare, anpassade och icke-aversiva tränings- och arbetsmetoder, liksom regelbundna hälsokontroller bidrar också till Refinement. Simonato et al. (2020) föreslog att ett protokoll ska fyllas i efter varje arbetspass för att kunna följa djurets mående. Vidare ska hänsyn tas till djurets fysiologiska behov och beteendebestyr, och ett arbetspass ska avbrytas ifall djurets hälsa eller välfärd hotas.

Simonato et al. (2020) introducerade Relationship som ett fjärde R i AAI, vilket fokuserar på relationen mellan människa och djur. En bra relation möjliggörs av att hundföraren har goda kunskaper om hundar, den aktuella rasen och individen (Jegatheesan et al., 2014/2018). Relationen mellan djur och vårdtagare inom AAI är mer oklar, men synen på olika djurslag kan enligt Simonato et al. (2020), påverkas av kulturell och religiös bakgrund.

6.4. Fysisk och mental aktivering

Hundar mår generellt bra av att få vara med sin förare, och hundar behöver såväl fysisk som psykisk stimulans för att ha en god välfärd (Malm & Einarsson, 2005; Jensen, 2017, 2021). SLU:s vetenskapliga råd för djurskydd har sammanfattat resultat från flera studier kring behovet att fysisk aktivitet för hundars fysiska och psykiska välmående i rapporten ”Hållande av hund och katt – Behov av social kontakt, fysisk aktivitet samt lämplig ålder för avvänjning” (Berg et al., 2019). Man konstaterar i rapporten att fysisk aktivitet är ett viktigt beteendebestyr för hunden, samt att fysisk aktivitet kan förebygga skador och sjukdomar och leda till minskad stress. Rörelsebehovet kan skilja sig åt mellan olika individer baserat på ålder och individuella egenskaper och förutsättningar. Bristande fysisk aktivitet kan, utöver de negativa konsekvenserna för den fysiska hälsan, även påverka hundens mentala hälsa och leda till oönskade beteenden. Mental stimulering är viktigt men anses inte kunna ersätta hundens behov av fysisk aktivitet. För hundar som används inom AAI, där sessionerna kan innebära fysisk inaktivitet, eller begränsad fysisk aktivitet, är det därför viktigt att hunden får sitt behov av fysisk aktivitet tillgodosett på annat sätt.

SLU:s vetenskapliga råd för djurskydd beskriver i sin rapport (Berg et al., 2019) att mänsklig kontakt kan vara både stimulerande och lugnande för en hund, och som tidigare beskrivits under kapitel 3 så knyter hunden an och bildar starka band till sin ägare. Det kan således vara positivt för en hund att få följa med sin ägare till arbetet istället för att t.ex. lämnas ensam hemma.

I en studie av Colussi et al. (2018) jämförde man kortisolnivåer i saliv hos olika arbetande hundar, och såg då att hundar som deltog i AAA hade högre kortisolnivåer innan aktiviteten,

jämfört med basala värden, men att kortisolet sjönk efter aktiviteten (aktiviteten pågick i 90 minuter). Man tolkade detta som att hundarna kan ha upplevt en viss stress inför aktiviteten, vilket även kan ha orsakats av faktorer som transport m.m., men att hundarna inte stressades av själva arbetet i sig. I de fall aktiviteter med människor upplevs lekfulla med sociala och tillgivna beteenden mellan hund och människa minskar kortisolnivåerna hos hundarna (Horváth et al., 2008; Roth et al., 2016) vilket är ett tecken på minskade stressnivåer.

6.5. Hur värnar hundföraren hundens välfärd

När hundar lämnas ensamma hemma och därmed separeras från ägaren är de inaktiva större delen av tiden (Rehn & Keeling, 2011; Scaglia et al., 2013). När ägaren har varit borta en längre tid (2 eller 4 timmar jämfört med 0,5 timme) visar hunden ett mer aktivt hälsnings-beteende när ägaren återvänder hem (Rehn & Keeling, 2011). Hundar med klinisk separationsångest visade mindre inaktivitet och fler beteenden som tyder på ångest jämfört med hundar utan denna problematik (Scaglia et al., 2013). Det kan därför vara positivt för den sociala tjänstehunden att få vara med sin hundförare och få mental stimulans.

Förutsägbarhet och kontroll är starkt kopplad till stress (Weiss, 1971; Veissier & Boissy, 2007). Förutsägbarhet kan för tränade och utbildade hundar vara när man packar arbetsväskan och kör iväg till arbetet. När föraren sätter på tjänstetecknet (en väst med utbildningsarrangörens märke) strax innan hundförarlaget går in på arbetsplatsen blir det ytterligare en signal till hunden att den ska börja arbeta. Kontroll kan uppnås genom att ge hunden genomtänkta val av övningar och moment som hunden är bekant med. Detta ger hunden en möjlighet att välja vad den vill göra utifrån dagsform och intresse. Kopplingen till valfrihet får inte misstolkas som att hunden ska springa fritt utan genom belöningsbaserad träning har hundföraren gett hunden verktyg att förstå och uppfatta sina arbetsuppgifter och kan på så sätt kommunicera med hundföraren utifrån de val som ges.

Om hunden får möjlighet att vara okopplad har detta visat sig ge goda förutsättningar för minskad stress i arbetet som social tjänstehund. Hundar som varit kopplade under arbetet eller som är under utbildning har i forskning uppvisat fler signaler på stress än de som fått arbeta okopplade och kunnat röra sig fritt i rummet (Glenk et al., 2013). Det finns dock situationer där hunden behöver vara kopplad. Det är hundförarens uppgift att kunna läsa av hundens mående och se till hundens individuella behov, samt ansvara för att hunden är trygg i olika miljöer. Hundföraren har stort ansvar i att vara lyhörd för hundens signaler och hundens behov så att hunden upplever arbetet positivt, inte överansträngs och inte hamnar i en situation där den inte längre vill arbeta.

När hunden påbörjat arbete som social tjänstehund kan hundföraren notera hundens vilja att ”gå till jobbet”. Om den inte vill gå in i bilen på väg till arbetet eller inte vill gå in i en byggnad där den brukar arbeta bör man avbryta och utreda varför hunden inte vill arbeta. Det kan vara tillfälligt eller permanent och bero på både mentala eller fysiska orsaker. Hunden behöver också förberedas genom att utbildas för olika situationer som kan uppstå under ett arbetspass. Gällande fysisk kontakt bör föraren vara tydlig med var man tillåter klienten att klappa hunden. Klappar på huvud eller tassar, nära ansiktskontakt, kramar och pussar bör undvikas eftersom

det inte alltid uppskattas av hunden (Schalamon et al., 2006; Serpell et al., 2010), särskilt inte om de utförs av främmande personer (Kuhne et al., 2012; Kuhne et al., 2014a, b).

En hundförare kan inte helt undvika risken att en social tjänstehund utsätts för stress i sitt arbete. Det finns dock vissa strategier en hundförare kan ta i beaktning för att säkerställa hundens välfärd. I boken "Transforming trauma" beskriver Tedeschi och Jenkins (2019) strategier för hundförare för att säkerställa den sociala tjänstehundens välfärd. Tedeschi och Jenkins (2019) tar även upp Ann Howies (2015) lista för terapihundens rättigheter "Bill of rights" samt belyser Susan Clothiers (sid 314 i Tedeschi och Jenkins, 2019) formulering av frågor som en hundförare kan ställa till sin sociala tjänstehund både före och under en insats för att försäkra sig om att välfärden för hunden säkerställs.

Hundförarens strategier för att säkerställa sociala tjänstehundars välfärd (enligt Clothier i Tedeschi & Jenkins, 2019):

- Utbildning i, och erfarenhet av, att läsa och tolka hundens signaler.
- Med omsorg välja vilken/vilka deltagare hunden arbetar med, baserat på hundens styrkor, färdigheter och temperament.
- Utveckla egna färdigheter för att kunna dela uppmärksamheten mellan deltagaren och hunden under en insats.
- Utveckla en hundförarkompetens för att kunna ge stöd till hunden och på ett säkert sätt arbeta för att minimera risken för stress.
- Tillåta hunden att ha deltagarfria zoner samt frihet och rörlighet inom miljön där insatsen utförs.
- Skapa en tydlig plan för att säkra hundens välfärd både under och efter en insats, så väl som att planera in återhämtning i hundens schema.
- Ta ansvar för att följa planen i praktiken och exempelvis avbryta om hundens välfärd står på spel.
- Se till att hundens arbetsschema är begränsat och inte fyller alla arbetsdagar i veckan. Hundens totala arbetstid över en dag bör inte överstiga två timmar, samt bör fördelas över 2-4 kortare arbetspass med vila emellan. Se också till att planera in hundens semester.

Terapihundens rättigheter "Bill of rights" (Howie, 2015), för att öka den sociala tjänstehundens välfärd bör hundföraren:

- Be om samtycke till arbete.
- Erbjud hunden träning så att den förstår vad som förväntas av den.
- Vara omtänksam och förstå hundens upplevelse av omvärlden.
- Hjälpa hunden att anpassa sig till arbetsmiljön.
- Hjälpa deltagare, personal och andra som ska möta och umgås med hunden.
- Fokusera lika mycket på hunden som på den som interagerar med hunden.
- Vara uppmärksam på hundens signaler.
- Ta ansvar för att minska risken för stress.
- Stötta hunden i interaktionen med en deltagare.
- Skydda hunden från att bli överarbetad eller utbränd.
- Ge hunden möjlighet till återhämtning.

- Ge hunden ett varierat liv med bra mat, mental stimulans, fysisk aktivitet, social tid och aktiviteter förutom hundens arbete.
- Respektera när det är dags att pensionera hunden.

I tillägg till detta är det viktigt att hunden får möjlighet att uppleva en positiv välfärd i samband med arbetspassen.

6.6. Den sociala tjänstehundens valfrihet och kontroll i arbete

För att den sociala tjänstehundens välfärd ska vara optimal kan det vara bra att utveckla relationen mellan hund och hundförare. Att ge hunden möjlighet att kommunicera vad den vill, hur den vill och framför allt hur den mår.

Utvecklingen har gått från aversiva tvångsmetoder där hundföraren utövar makt, till att arbetet mellan hund och förare ska bygga på en god relation där hundens möjlighet till valfrihet och kontroll över sin situation ligger i fokus. Med utgångspunkt i de fem domänerna, belöningsbaserad träning, hundförarens strategier och den sociala tjänstehundens rättigheter har Sara Karlberg och Tess Erngren (2021) utvecklat ett frågeschema som är användbart i arbetet med hundunderstödda insatser. Frågorna är utvecklade med inspiration från Susan Clothiers elementära frågor (i Tedeschi & Jenkins, 2019).

Som hundförare kan man börja med att inventera vilka aktiviteter tjänstehunden är intresserad av, det vill säga, tycker hunden om aktivitetsspel, spår, putta till en tärning eller bli borstad. Detta kan enkelt undersökas genom att man sätter hunden framför attribut som beskriver denna typ av aktivitet och se vad hunden först väljer (Bild 3). Ett annat alternativ är också att se vilka aktiviteter hunden till och med kan tänka sig att göra utan att behöva få en belöning för det. Det vill säga, om aktiviteten är belönande i sig själv.

Bild 3. Uppställning där hunden får visa vad den föredrar att interagera med mest (Foto: Sara Karlberg).

Poängen är att hunden ska ges flera valmöjligheter. Dessa valmöjligheter kan även innebära att hunden får frågan om den vill hälsa på en person på golvet eller uppe på en stol till exempel. När det gäller hälsning och klappar är det viktigt att hunden är med och får ge samtycke till att bli klappad, det ska också finnas en möjlighet för hunden att kunna avlägsna sig från situationen.

I mötet med en deltagare kan det vara bra för hunden att få ta in miljön den ska arbeta i och viktigt att det finns en så kallad "säker zon" - viloplats - pausmatta där hunden kan få pausa mellan aktiviteter och samtidigt också ges möjlighet att scanna av situationen samtidigt som hundföraren presenterar den aktivitet som ska utföras.

De fem frågor man kan ställa till sin sociala tjänstehund vid mötet med en deltagare (Karlberg & Erngren, 2021):

“ÄR DU REDO?”

- Den här frågan är för att vara helt säker på att hunden är redo att arbeta. Har hunden haft tillräckligt med tid att bedöma miljön? Är hunden mentalt och fysiskt redo? Känner hunden sig trygg och har full kontroll? Den tid hunden behöver för att göra sig redo för arbete kan variera, inte bara med situationen, utan även med gällande dagsform, motivation, energinivå, hälsa, ålder och andra individuella faktorer.

“HEJ?”

- Den här frågan syftar till att fråga hunden om den vill interagera med antingen föraren eller en deltagare. En hund som vänder sig bort eller tydligt visar att den inte har något intresse av att hälsa på en deltagare, har rätt att avstå. Istället för att pusha hunden, är det lämpligt att hitta alternativa aktiviteter som att visa ett trick, leta efter dolda godsaker eller andra lekar som ger hunden det önskade avståndet som behövs.

“KAN VI?”

- Det här handlar om en tvåvägskommunikation mellan hund och förare, att komma överens om vilka aktiviteter som ska utföras tillsammans. Frågan bör ställas flera gånger under sessionen. Det är viktigt att hunden förstår vad föraren frågar den om, så att den kan fatta ett välgrundat beslut. Om föraren upptäcker motvilja, tvinga aldrig, ge istället hunden andra alternativ för att se om den har andra preferenser. Föraren ska läsa hunden väl, och anpassa aktiviteten efter hundens dagsform och önskemål. Ett av de tillgängliga alternativen bör alltid vara att ta en paus eller att avsluta insatsen.

“FÅR JAG?”

- Denna fråga handlar om samtycke. Hundföraren bör fråga hunden om den till exempel vill bli klappad av en deltagare, borstad eller på annat sätt fysiskt hanterad. En hund som skapar distans till föraren eller deltagaren visar tydligt att den inte är intresserad för tillfället. Låt hunden välja själv och komma på alternativa lösningar.

“ÄR DU KLAR?”

- Vi underskattar ibland hur krävande detta arbete är för våra hundar, och därför är det av yttersta vikt att vi ser till att de inte arbetar så hårt att de slutar att må bra av det. Om föraren inte ger sin hund frågan att välja bort, pausa eller göra enklare aktiviteter - riskerar hundföraren att förlora all nedlagd träningen när din hund inte vill gå till jobbet längre.

5 frågor att ställa till en social tjänstehund

“ÄR DU REDO?”

“HEJ?”

“KAN VI?”

“FÅR JAG?”

“ÄR DU KLAR?”

Bild 4. Fem frågor att ställa till en social tjänstehund för att öka hundens vilja att arbeta (Foto: Canva.com, Illustration Sara Karlberg).

6.7. Stress, vila och återhämtning

En hotfull situation eller annan situation som en hund vill, men inte kan hantera eller undvika, kan ge upphov till stress i form av ökad hjärtfrekvens eller hjärtfrekvensvariabilitet (Gácsi et al., 2013). Frisättning av olika stresshormoner, bland annat kortisol, kan ske som en reaktion. Kortisolnivån i saliv hos hundar som deltog i AAA och AAT som pågick i en till åtta timmar var i en studie högre under aktiviteterna än innan, och de varierade med tid på dagen (Haubenhofers & Kirchengast, 2006). Kortisolnivån var även högre hos hundar under kortare aktiviteter än längre, och ju fler aktiviteter hundarna deltog i per vecka (Haubenhofers & Kirchengast, 2006). Glenk (2017) sammanställde den forskning på hundar inom AAI som hade gjorts fram till 2017 och drog slutsatsen att kortisol varierar mycket mellan olika studier beroende på vilken typ av insats hundarna gör, hur länge insatsen pågår, etc.

Stress hos en social tjänstehund kan vara förknippad med rädsla och obehag inför främmande miljöer, personer eller objekt (exempelvis utrustning och hjälpmedel för klienter), olämpliga miljöer, så som brist på utrymme eller för höga inomhustemperaturer, samt obehag eller rädsla vid bemötande och hantering av hunden (Heimlich, 2007; Marinelli et al., 2009; Glenk, 2017). Återkommande eller flera simultana situationer som innebär negativa upplevelser för hunden kan förstärkas, dvs. sensitisering (Glenk & Foltin, 2021), och upprepad och långvarig stress med långsiktigt förhöjda kortisolnivåer, kan leda till negativa effekter på den fysiska hälsan (Moberg, 2000; Chrousos, 2009). Det är i vissa fall oklart ifall förhöjda kortisolhalter hos arbetande tjänstehundar är relaterade till stress eller till upphetsning och förväntan (Fine et al., 2019; Glenk & Foltin, 2021).

Fine et al. (2019) menade att hundar kan utsättas för stora belastningar och stress och att detta kan vara svårt att upptäcka. Överlag verkar det som att tjänstehundar som valts ut och

hanteras korrekt av sin förare inte uppvisar några uppenbara tecken på att fara illa (Glenk et al., 2017; McCullough et al., 2018; Fine et al., 2019; Glenk & Foltin, 2021). Det krävs dock mer forskning kring fysiologiska förändringar och beteendeförändringar för att förstå hur hundarna upplever sin situation (Fine et al., 2019).

Glenk och Foltin (2021) har i en litteratursammanställning gått igenom 12 olika studier som publicerats från 2017-2021. I de genomgångna studierna kunde man inte se några generella höjningar i kortisolnivåer hos de hundar som deltog i AAI. Däremot kunde man hos vissa individer se beteenden som tydde på stress, så som att slicka sig runt munnen och minskade sociala beteenden, och i samband med detta kunde även ses ökade kortisolnivåer. Vad som främst verkade stressa hundarna var att ligga ned på kommando omgiven av flera deltagare, samt interventioner som innebar att deltagare utförde en handling direkt riktad mot hunden. Även att sitta fast/vara fysiskt begränsad eller att transporteras under längre tid (50-60 minuter) var faktorer som kunde leda till stress hos hunden. Glenk och Foltin (2021) konkluderade också att en för hundarna välkänd miljö, var positiv för deras välfärd, samt att fysiologiska parametrar så som ökad hjärt- eller andningsfrekvens och ökad kortisolnivå även kan förekomma för att hundarna upplever en situation positiv och blir exalterade. Vidare konstaterade Glenk och Foltin (2021) att utförda studier ofta är relativt små med få studerade individer, att arbetsuppgifterna och tiden som hundarna arbetar skiljer sig åt, liksom hundarnas bakgrund, vilket kan göra det svårt att dra generella slutsatser utifrån utförda studier, samt att långtidsstudier över sociala tjänstehundar saknas.

Det är viktigt att hunden får tillräcklig vila och återhämtning mellan aktiviteterna (Iannuzzi & Rowan, 1991). Behovet av vila och återhämtning är individuellt och beror även på vilken typ av aktivitet hunden genomgår, och dess intensitet, frekvens och intervall mellan aktiviteterna (Fine et al., 2019). När en social tjänstehund inte kan arbeta p.g.a. sjukdom, skada eller mental ohälsa behöver den ges möjlighet till att återhämta sig. Beslut om att låta hunden gå tillbaka till sitt arbete bör beslutas i samråd med, och med skriftliga beslut från, veterinär och/eller etolog (Murthy et al., 2015; Ng & Fine, 2019). Anses inte detta lämpligt eller om problemen är återkommande, så bör hunden tas ur tjänst (se vidare under avsnittet om pensionering och hundars fysiska hälsa).

6.8. Pensionering

Hundens fysiska och kognitiva kapacitet och förmåga till återhämtning från stress, minskar med åldern, vilket både påverkar hur väl hunden kan utföra, men också hur den upplever, sitt arbete (Serpell et al., 2010; Ng & Fine, 2019; Glenk & Foltin, 2021). En nedsatt kognitiv förmåga kan leda till stress, oro och en motvilja att utföra sina arbetsuppgifter. Nedsatt hälsa, såsom smärta och nedsatt funktion i rörelseapparaten (degenerativa ledsjukdomar; artros) och neurologiska sjukdomar (epilepsi), kan, oavsett hundens ålder, förvärras av arbetssituationen (Ng & Fine, 2019). I en artikel med fokus på pensionering av terapihundar, påpekar Ng & Fine (2019) att en äldre hund även kan stimuleras av sitt arbete och att medicinering som kan leda till kontroll av sjukdomstillstånd kan ge hunden möjlighet att arbeta vidare.

Det kan vara svårt att avgöra om hunden påverkas negativt av sin arbetssituation, och stort ansvar ligger på hundföraren att notera förändringar hos hunden. Med hjälp av veterinär, med

fördel specialiserad på beteende (Glenk & Foltin, 2021), och etolog kan i sådana fall beslut om pensionering tas. Ett sätt är att bedöma hundens livskvalitet (Quality of Life, QoL) genom att fylla i vissa kriterier i ett QoL-protokoll (Ng & Fine, 2019, Bilaga 2). Glenk & Foltin (2021) framhöll att tidpunkten för pensionering ska väljas så att negativa effekter på djurets välfärd undviks. Fine et al. (2019) slog fast att sociala tjänstehundar ska tillåtas gå i pension ifall hundens välfärd påverkas negativt. Ng & Fine (2019) menade att det finns anledning att låta en hund gå i pension innan hunden visar negativa tecken när den arbetar, så att hunden kan få leva ett liv utan den belastning arbetet kan utgöra.

Det har diskuterats förslag på lämpliga åldrar för civila tjänstehundar att gå i pension (Caron-Lorimer et al., 2016), men eftersom hundars förväntade levnadstid varierar bl.a. beroende på ras, och tjänstehundars arbetssituation och hundars individuella förutsättningar är så pass varierande, så är det svårt att fastslå specifika åldrar (Ng & Fine, 2019). Det finns idag inga fastställda kriterier för när en tjänstehund bör gå i pension och vetenskapliga studier om detta saknas och behövs (Glenk, 2017; Fine et al., 2019).

För vissa hundar, inte minst sådana som arbetar ofta och under långa perioder, kan en utfasning av arbetet, d.v.s. en successiv minskning av arbetet över tid, vara passande. Överlag ger en nedtrappning av arbetet både hunden, hundföraren och deltagarna bättre möjlighet att anpassa sig till den nya situationen utan arbete och möten med deltagarna (Glenk & Foltin, 2021). Hundföraren har ett stort ansvar under utfasningen av arbetet och även efter en pensionering att se till att hunden även fortsättningsvis får ett stimulerande liv. Detta behöver vara anpassat efter ålder, hälsa och behov, och den nya livssituationen får inte innebära stress och oro p.g.a. understimulans, uttråkning, frustration eller minskad mänsklig kontakt (Ng & Fine, 2019).

Lämpligtvis görs en plan för pensionering och tiden därefter tillsammans med veterinär och/eller etolog. Vägledningar för tjänstehundars pensionering bör tas fram av organisationer inom tjänstehundssektorn (Ng & Fine, 2019). För att hunden ska ha en bra välfärd efter att ha avslutat yrkeskarriären p.g.a. hälsoskäl, så är det viktigt att planera för andra, individuellt anpassade aktiviteter för tiden efteråt (Ng & Fine, 2019). Även detta görs bäst tillsammans med veterinär och etolog.

7. Hundars fysiska hälsa och vård

Begreppet hälsa omfattar både fysisk och mental hälsa och välmående, och är därmed en viktig del av hundens välfärd. Detta kapitel fokuserar på hundens fysiska hälsa. Att hunden har en god fysisk hälsa är viktigt av flera skäl; först och främst för hundens välmående, men även för att hunden ska kunna utföra sina uppgifter på ett bra och tryggt sätt för alla medverkande. Det är därför viktigt att en blivande social tjänstehund börjar sin karriär med en grundlig hälsokontroll som därefter bör göras årligen, eller oftare vid behov.

Arbetande hundar ska inte enbart förskonas från negativa hälsoeffekter, utan arbetet ska även vara positivt för hundarnas välmående. Detta framförs i IAHAIO:s styrdokument (Jegatheesan et al., 2014/2018), men även i djurskyddslagen framgår att djurs välfärd ska främjas (SFS 201:1192). Nedan följer en genomgång av fysiska hälsoaspekter som är av större betydelse för den sociala tjänstehunden.

7.1. Smärta

Smärta uppstår vid trauma som ofta, men inte alltid, ger upphov till en fysisk skada. Smärta kan också bero på kyla, värme och tryck, liksom olika sjukdomsprocesser (Gregory, 2008). Hundar ska inte arbeta med pågående smärta, exempelvis vid degenerativa (fortskridande) sjukdomar i rörelseapparaten, såsom artros (destruktion av brosk och uppkomst av benpålagringar i leden) (Anderson et al., 2018), osteokondros (en tillväxtrubning av ledbrosket hos växande individer) (Olsson, 1987) och leddysplasier (felaktig utveckling av leden) (Smith et al., 2001; Janutta et al., 2006), muskelsmärta, smärta från buken, inflammation och sår i hud, öron och ögon eller tandvärk (Gregory, 2008; Gorrel, 2013). Smärta från rörelseapparaten kan förvärras under vissa arbetsmoment (Ng & Fine, 2019), t.ex. om hunden går i trappor, hoppar upp i möbler, vid långvarig vila i en onaturlig liggställning, upprepade rörelsemoment eller vid lek och hopp. Hunden kan även få ont ifall den tas i arbete för tidigt under en konvalescens-period, t.ex. efter ett kirurgiskt ingrepp. Olyckor eller situationer då hunden blir utsatt för våld (Clark et al., 2020) eller överansträngning (Ng & Fine, 2019) kan också framkalla smärta.

Smärta, även sådan som inte alltid är uppenbar för omgivningen, kan resultera i beteende- och temperamentförändringar, vilket både kan innebära att hunden inte kan sköta sina arbetsuppgifter och i vissa fall reagera aggressivt om någon klient eller personal närmar sig eller kommer åt ett område som gör ont. Hunden kan även dra sig undan, få försämrad aptit och inte vilja utföra arbetsuppgifter eller följa med på promenad när den har smärta någonstans. Det är viktigt att tänka på att hundars upplevelse av smärta inte alltid är tydlig. Hundföraren har

därför ett stort ansvar att upptäcka de ibland subtila tecknen på att hunden har ont (Fine et al., 2019).

7.2. Olyckor

Olyckor kan inträffa under arbetspass, vilket kan skrämman hunden, men också leda till skador och smärta. Hala golv, utrustning (rullstolar, rollatorer, rullängar med icke-fungerande bromsar), olämpliga möbler och annan inredning som hunden kan skada sig på eller där dess utrustning, klor och tänder kan fastna i, är riskfaktorer (Glenk, 2017; Karlberg & Eriksson, 2018). Vårdtagare kan vara utåtagerande och våldsamma, vilket både kan skrämman, och i värsta fall, skada hunden (Clark et al., 2020). Om flera hundar arbetar samtidigt, eller om tjänstehunden möter andra hundar i samband med utevistelse, så går det inte att utesluta att bråk och bitskador kan uppstå, även om detta naturligtvis inte ska få förekomma.

Det finns även risk för att hunden får i sig ämnen som är skadliga, exempelvis läkemedel som tappats på golvet eller i en stol/soffa, vilket kan leda till förgiftningar (AVMA, 2021). Även sådant som vi människor i vanliga fall äter, kan innebära hälsorisker för hunden. Choklad, vindruvor, russin och lök är exempel på sådant som innehåller giftiga ämnen för hunden (Cortinovic & Caloni, 2016). Växter kan också innehålla skadliga ämnen, liksom olika hushållsprodukter (Milewski & Khan, 2006). Hundar kan också få på sig skadliga ämnen, exempelvis gift eller frätande ämnen, som kan ge upphov till skador på hud och slemhinna, men som hunden även kan slicka i sig (Bates, 2020).

7.3. Övervikt

Sociala tjänstehundars arbetssituation är sällan fysiskt ansträngande. I kombination med att välvilliga personer kan ge hunden något gott att äta så finns risk för övervikt hos hunden. Utfodring är, tillsammans med kastrering och otillräcklig fysisk aktivitet, nyckelorsaker till övervikt hos hund (Robertson, 1999; Lund et al., 2006). Övervikt påverkar hundens hälsa och kopplas ihop med flera sjukdomstillstånd (German, 2006). Diabetes mellitus sätts i samband med övervikt (även om sambandet inte är lika klart som hos katt) (Bjørnvad, 2015; Clark & Hoenig, 2016), liksom förhöjt blodtryck (Truett et al., 1996). Övervikt anses även kunna bidra till att sjukdomar kopplade till "trubbnos-syndromet" förvärras (Chandler, 2016). Hos en överviktig hund kan den ökade belastningen ha en negativ inverkan på utvecklingen av artros (Marshall et al., 2009; Frye et al., 2016). Raffan (2013) menade att övervikt kan leda till hudproblem, p.g.a. hudveck, medan Lund et al. (2006) inte fann något samband mellan övervikt och hudproblem. Övervikt och hälsorisker kopplade till övervikten kan i sin tur försvåra vissa arbetssituationer för hunden, exempelvis vid fysisk aktivitet och förflyttning (Ng & Fine, 2019), och vid höga inom- och utomhustemperaturer, något som kan utgöra en hälsorisk även för hundar som inte är överviktiga (Glenk, 2017). Sammantaget behöver överviktiga hundar gå ner i vikt, vilket veterinär kan hjälpa till med genom rådgivning och viktminskningsprogram.

7.4. Allergier

Hundar kan drabbas av allergier; atopi (allergi mot luftburna ämnen i omgivningen, exempelvis pollen, kvalster eller mögel), foderallergi och kontaktallergi (d.v.s. att hunden reagerar på material den kommer i kontakt med) och ibland en kombination av dessa. Allergier ger främst upphov till klåda (flanker, armhålor, tassar och öron är vanliga områden), men även mag-tarmbesvär i form av kräkningar och diarré (Aiello et al., 2016).

En obehandlad klåda innebär ett stort obehag och lidande, det kan irritera hunden och kan påverka dess möjligheter att koncentrera sig på att utföra sitt arbete. En arbetsplats för sociala tjänstehundar kan innehålla allergiframkallande ämnen, s.k. allergener, av olika slag (Karlberg & Eriksson, 2018). Först och främst bör man så långt det vara möjligt se till att hunden undviker allergener den reagerar på, men det kan givetvis vara svårt att lyckas med detta. Svårast är det när det gäller atopier, men regelbunden och noggrann städning kan minska exponering av kvalster, som är en vanlig allergen, medan det är svårare att undvika pollen. Foder, inklusive belöningar, och material som hunden inte tål är lättare att undvika, när de väl är kända. Med det sagt, så utgör olika miljöer som hundarna vistas i en risk för hunden, då det som hunden stoppar i sig eller kommer i kontakt med kan variera och vara svårt att ha kontroll över. Allergier kan behandlas, ofta livslångt, med olika slags metoder (Olivry et al., 2015; Aiello et al., 2016). Vissa mediciner kan ge upphov till biverkningar; exempelvis kan kortison som är en relativt vanlig medicin vid allergi (Olivry et al., 2015), ge ökad törst, aptit och flåsighet samt anses även kunna påverka hundens beteende negativt (Notari et al., 2015). Utöver påverkan på hundens välfärd, så kan sådana biverkningar försvåra hundens arbete.

7.5. Hormonrelaterade sjukdomar

Hundar kan drabbas av diabetes mellitus, där bristen på insulin leder till förhöjda blodsockernivåer med ökad törst, urinering och flera negativa hälsoeffekter på kroppen som följd. En hund med diabetes behöver livslång behandling och en anpassad diet (Aiello et al., 2016). Vissa tillstånd av diabetes mellitus kan bli livshotande och kräva akut vård, även då hunden står under behandling (Koenig, 2013). En annan hormonrelaterad sjukdom, hypoadreno-korticism (Addisons sjukdom), innebär att hunden bl.a. har en för låg halt kortisol i blodet. Symptomen kan komma och gå, och omfatta exempelvis trötthet, svaghet, och mag-/ tarmbesvär. Stressfyllda moment kan bidra till att hunden blir akut sjuk (kollapsar), och behöver snabb behandling (Koenig, 2013). Hyperadrenokorticism (Cushings sjukdom) innebär en förhöjd produktion av kortisol hos hunden med bl.a. ökad törst, urinering och hudförändringar som följd, medan hypotyroidism, d.v.s. för låg produktion av sköldkörtel-hormonet tyroxin, resulterar i bl.a. trötthet, övervikt och håravfall (Aiello et al., 2016). Hormonrelaterade sjukdomar påverkar således såväl den fysiska hälsan som hundens beteende (Camps et al., 2019). Liksom diabetes mellitus, kan övriga hormonrelaterade sjukdomar kontrolleras med hjälp av livslång medicinsk behandling och hundarna kan i vissa fall arbeta vidare som sociala tjänstehundar (Ng & Fine, 2019). Det går dock inte att nog påpeka vikten av att göra en mycket noggrann bedömning av lämpligheten att använda hundar med hormonrelaterade sjukdomar, och att detta följs upp regelbundet hos veterinär.

7.6. Epilepsi

Epilepsi är en sjukdom som uppstår när nervceller i hjärnan överaktiveras. Det kan leda till mindre eller större anfall där delar eller hela kroppen är involverad. Vid ett stort anfall tappar hunden medvetandet, kan bli stel och få ryckningar eller kramper. Inte sällan så ansamlas mycket saliv i och runt munnen. Hunden kan också kissa och bajsas under anfallet. Efter anfallet kan hunden vara trött, orolig och förvirrad. Mellan anfallen förefaller hunden må bra (Thomas, 2010). Långa anfall kräver akut vård (Zimmermann et al., 2009). Hundar med epilepsi kan utgöra ett hot mot sig själv och andra, genom att de rent fysiskt kan ställa till med skada under anfallen. Det finns mediciner som kan hålla sjukdomen i schack och behandlingen är oftast livslång. Trots medicinering kan det vara svårt att helt eliminera epilepsin. Behandling kan i sådana fall minska frekvens av och styrka hos anfallen. Det är av stor vikt att en hund står under tillfredställande behandling och att man undviker aktiviteter som man känner till kan utlösa anfall samt minskar risken för stress då stressfyllda moment kan utlösa anfall (Thomas, 2010). I vissa fall föregås ett anfall av att hunden betar sig annorlunda (Thomas, 2010), vilket en hundförare bör känna till och vara uppmärksam på. Lämpligheten att använda en social tjänstehund som har epilepsi bör noga övervägas och diskuteras med en veterinär.

7.7. När ska hunden inte arbeta

Hundar som löper, är dräktiga eller skendräktiga bör inte arbeta som sociala tjänstehundar (Lefebvre et al., 2008; Winkle et al., 2019). Utöver att arbetet kan innebära ytterligare påfrestning för djuret, så kan hundens beteende och koncentrationsförmåga förändras och därmed dess förmåga att utföra sitt jobb. Även hanhundar kan tappa koncentrationen om det finns löptikar i området. Enligt Animal Assisted Intervention International Standards of Practice (Winkle et al., 2019) ska inte dräktiga och digivande tikar användas i arbete. Tikar som haft valpar behöver tid att återhämta sig innan de återgår i tjänst. En återintroduktion till arbete kan planeras tillsammans med veterinär.

En hund som inte är vid god hälsa ska inte arbeta utan bör sjukskrivas, precis som en människa, och få erforderlig vård och vila. Hälsoproblemen kan dessutom förvärras vid fortsatt arbete. I IAHAIO:s styrdokument (Jegatheesan et al., 2014/2018) framgår att arbetande hundar ska vara i god fysisk och mental hälsa och tycka om att delta i arbetet. Det ligger ett stort ansvar på hundföraren att ha kännedom om de hälsorisker som finns, och om hundens beteende kopplat till sjukdomar och skador (Lefebvre et al., 2008; Fine et al., 2019). Sådana kunskaper är nödvändiga för att undvika att hunden arbetar när den istället ska vara under behandling och konvalescens. Att låta djur som inte mår bra arbeta kan även bryta mot djurskyddslagstiftningen (SFS 2018:1192).

Generellt bör eventuell medicinering av hunden ske hemma och inte på arbetsplatsen, detta för att undvika att medicin hamnar fel och utgör en fara för människor och andra djur. Hundar som har långvariga eller återkommande hälsoproblem (exempelvis problem från mage och tarm, cirkulationssystemet, luftvägar och rörelseapparaten) bör inte arbeta vidare, men sådana beslut behöver tas i samråd med veterinär.

7.8. Förebyggande hälsovård

För att ge den sociala tjänstehunden de bästa förutsättningarna för en bra hälsa bör nedanstående förebyggande hälsovårdsförslag följas.

Fysisk aktivitet:

Daglig fysisk aktivitet är viktig (AVMA, 2021) och förebygger skador hos hunden och skiljer sig på det sättet inte så mycket från människan (se avsnittet om fysisk aktivitet). Samtidigt måste en social tjänstehund få möjlighet att återhämta sig och vila mellan arbetstillfällena (Glenk, 2017; Jegatheesan et al., 2014/2018).

Foder:

Hunden ska erbjudas ett näringsriktigt foder med energiinnehåll och fodermängd anpassat till hundens aktivitetsnivå (Jegatheesan et al., 2014/2018). Man bör även anpassa fodret till hundens ålder och hälsostatus.

Päls-, klo- och tandvård:

Regelbunden kloklippning, päls- och tandvård är viktig för hundens hälsa (Enlund et al., 2020; AVMA, 2021), men även för att undvika obehag och skador hos hundförare och vårdtagare.

Veterinärbesök:

Regelbundna undersökningar hos veterinär är viktiga i förebyggande syfte. Ett årligt besök bör vara rutin, men äldre hundar och hundar med hälsoproblem bör undersökas av veterinär oftare; hur ofta bestäms i samråd med veterinär och bör ingå i en individuell hälsoplan, anpassad efter hundens arbetsförhållanden och förutsättningar (Jegatheesan et al., 2014/2018). I samband med ett årligt besök görs en klinisk undersökning och hunden vaccineras vid behov. Målet bör vara att alla hundar ska vara vaccinerade mot aktuella sjukdomar som förekommer i Sverige, (Day et al., 2016). Till det kommer vaccinering mot sjukdomar vid eventuell utlandsvistelse. Regelbunden tandvård är en viktig del för att upprätthålla en god hälsa (Gorrel, 2013) och en undersökning av rörelseapparaten är speciellt angeläget då hunden kommer upp i åren (Bellows et al., 2015). Förekomst av invärtes parasiter hos svenska hundar är låg (Grandi et al., 2021). Regelbunden undersökning avseende parasitförekomst är därför inte nödvändig, utan görs vid behov. Rutinmässig avmaskning utan konstaterad förekomst av invärtes parasiter ska inte göras då det kan bidra till resistens mot avmaskningsmedel och innebär onödig belastning på miljön (Höglund, 2014).

För att underlätta för veterinärer och hundförare att följa en social tjänstehunds hälsostatus, oavsett om det gäller regelbundna uppföljande hälsokontroller eller i samband med sjukdom och skada, bör en individuell hälsoplan upprättas. I samband med veterinärbesök är det en god idé att fylla i en standardiserad besiktningsblankett som kan lämnas ut till hundföraren samt bifogas hundens journal. I en sådan blankett kan noteras om hunden är fri från skada eller sjukdom och, om hunden tagits ur tjänst, när hunden kan återgå till arbete, med eller utan restriktioner. Slutsatserna vid en sådan besiktning kan ligga till grund för att påbörja träning, tjänsteutövning, återgå till arbete eller inför beslut om pension. Ett exempel på en sådan besiktningsblankett för sociala tjänstehundar finns som Bilaga 3. Hos AniCura i Norge utför

veterinärer tillsammans med djursjukvårdare (djursjukskötare i Sverige) återkommande översiktliga beteende- och hälsokontroller av hundar som används i djurunderstödda insatser, enligt ett specifikt protokoll. Kontrollerna görs av samma person/er för att lättare upptäcka eventuella avvikelser (<https://www.youtube.com/watch?v=ExyPBFDrvHs>).

Avslutningsvis bör påpekas att det yttersta ansvaret för den sociala tjänstehundens hälsa och välfärd ligger hos hundföraren, som behöver ha tillräcklig kompetens om hundhälsa i allmänhet, men också om utmaningar och anpassningar relaterade till hundens arbetsuppgifter och miljö (Jegatheesan et al., 2014/2018; Kerulo et al., 2020; Serpell et al., 2020).

8. Smittskydd, hygien och hundallergi i relation till sociala tjänstehundar

8.1. Smitta från hund till människa

Det finns flera sjukdomar som kan smitta mellan hund och människa så som leptospiros, brucellos, leishmanios, campylobacterios, salmonella m.fl. (Ghaswmzadeh & Namazi, 2015, Stull et al., 2015). Förekomsten av flera av dessa sjukdomar hos hund och smitta från hund till människa är dock väldigt låg i Sverige, om alls förekommande. Under 2020 rapporterades t.ex. 48 fall av leptospiros hos hund (Ståhl et al., 2020) medan inte ett enda fall av leptospiros rapporterades hos människa (Folkhälsomyndigheten, 2021). Gällande campylobacterios drabbas årligen flera tusen människor i Sverige, vilket i huvudsak orsakas av livsmedelsburen smitta (främst kyckling) (Ståhl, et al., 2020). Hur många som eventuellt smittas av en hund är oklart.

Vid val av tjänstehund bör hundens bakgrund beaktas då hundar från länder utanför Norden i större utsträckning än svenskfödda hundar kan vara smittade med sjukdomar eller vara bärare av multiresistenta bakterier som även kan spridas till människor (Fooks & Johnson, 2015). Till exempel har samtliga fall av *Brucella canis* de senaste nio åren detekterats hos importerade hundar, eller från hundar som haft nära kontakt med importerade hundar (Ståhl et al., 2020). Likaså är *Leishmania* en sjukdom som finns endemiskt i länder i södra Europa (Dujardin et al., 2008) och därmed finns en risk att hundar ifrån dessa områden kan bära med sig smitta. En individuell bedömning behöver göras och eventuella vidare undersökningar och provtagningar kan krävas baserat på vilket land hunden kommer ifrån. Man bör även beakta att vissa klienter och patienter kan löpa ökad risk. Stull et al. (2015) konstaterar i en litteratursammanställning att barn under 5 år, äldre över 65 år, personer som av olika anledningar är immunsupprimerade, samt gravida löper störst risk för zoonotiska infektioner, varför det är av största vikt att hundar som har nära kontakt med dessa personer inte bär på zoonotiska smittor.

8.2. Objektburen smitta

Hundar kan föra med sig smitta i t.ex. pälsen, s.k. objektburen smitta (Socialstyrelsen, 2014). Om en person är sjuk i en smittsam sjukdom och har nära kontakt med hunden kan agens så som virus och bakterier fastna i pälsen på hunden, eller på hundens utrustning, och sedan spridas till andra personer som i sin tur har nära kontakt med hunden. Risker för sådan objektburen

smitta beror på flera faktorer, så som egenskaper hos sjukdomsframkallande agens, miljöfaktorer och hygienåtgärder. Vissa sjukdomar som t.ex. vinterkräksjuka, är mycket smittsamma, har en låg smittdos och kan överleva en viss tid i miljön (Folkhälsomyndigheten, 2021), vilket skulle kunna öka risken för objektsburen smitta. Om smitta finns på en anläggning som hunden ska besöka bör man därför överväga om det finns en risk att hunden kan bidra till smittspridningen genom objektsburen smitta och om det därav är lämpligt att hunden besöker anläggningen/avdelningen. I vissa fall kan det fungera att hunden besöker en viss avdelning men hålls isolerad från de avdelningar där smitta finns.

8.3. Multiresistenta bakterier

Hundar som utfodras med färskfoder skulle kunna utgöra en risk för spridning av ESBL (Extended Spectrum Beta-Lactamase), multiresistenta tarmbakterier. Vid en undersökning av bakterier i färskfoder upptäcktes att en stor del av fodren innehöll ESBL (Nilsson, 2015). En portugisisk studie visade förekomst av multiresistenta bakterier (Enterococci) i olika typer av hundfoder från 25 nationella och internationella foderföretag (Finisterra et al., 2021). Av totalt 55 prover (vått, torrt och fruset råfoder samt hundgodis) hittades multiresistenta bakterier i samtliga prover som innehöll fruset råfoder (olika sorters kött och grönsaker) och i tre av de övriga proverna. När hunden äter färskfoder förorenad med multiresistenta bakterier kan bakterier etablera sig i hundens mag-tarmkanal, tillfälligt eller mer permanent, och det finns därmed en risk att sådana bakterier kan överföras till människor som hunden har nära kontakt med, vilket kan få allvarliga följder med komplicerade och svårbehandlade infektioner. Även om risken är liten för att sjukdomar överförs från hund till människa via rått kött med svensk köttråvara, går det inte att utesluta att så kan ske. Vissa riskgrupper kan vara extra känsliga och det finns därför anledning att inte utfodra sociala tjänstehundar med färskfoder.

Multiresistenta bakterier som i huvudsak finns på huden, MRSA och MRSP, skulle också kunna överföras mellan hundar och människor och tvärtom. MRSA är framför allt en infektion hos människor, men har även isolerats från hundar och katter och det är i dessa fall troligt att djuret har smittats av människa (SVA, 2021). I en kanadensisk litteratursammanställning av Stull et al. (2015) konstaterades att hundar som används inom vården hade högre risk för att smittas med bl.a. MRSA än hundar som deltog i andra insatser. När ett djur har smittats med MRSA finns en risk att djuren för smittan vidare till människor i dess närhet. Vid ev. infektion med MRSA gäller specifika regler enligt Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen (saknr K112) och djuret ska kontaktisoleras. Andra djur som hålls tillsammans med det infekterade djuret omfattas också av reglerna.

MRSP förekommer framförallt hos hundar och kan ibland orsaka hudinfektioner (van Duijkeren et al., 2011). Infektioner hos människor med MRSP är ovanligt även om fall finns beskrivna. Vid ev. MRSP-infektion gäller enligt föreskrifterna i K112 att djuret inte får vistas i miljöer där det finns risk för smittspridning till andra djur om inte djuret kan hållas separerat från andra djur på ett smittskyddsmässigt acceptabelt sätt.

Utöver de regler kring hygien och förebyggande åtgärder för att förhindra smittspridning som finns i föreskrifterna i K112 så har även Socialstyrelsen gett ut rekommendationer för handläggning vid MRSA hos häst, hund och katt (Socialstyrelsen, 2011). För ytterligare information om hygienföreskrifter, se kapitel 14.2.

8.4. Allergier

Allergier mot hundar förekommer hos en relativt stor del av populationen. Enligt Astma och allergiförbundet har närmare 20 % en pälsdjursallergi. Det vanligaste hundallergen kallas för Can f 1 vilken finns i pälsen samt i miljön där hunden vistas. Det framförs ibland att det finns ”allergivänliga” eller ”allergisäkra” hundar, men det saknas vetenskapliga belägg för detta. En studie av Vredegoor et al. (2012) mätte Can f 1 hos s.k. ”allergivänliga” hundraser (labradoodle, pudel, m.fl.) och jämförde detta med labradorer samt en kontrollgrupp med varierande raser. I studien uppmätte man högre nivåer av Can f 1 hos de s.k. ”allergivänliga” hundraserna, där högst nivåer uppmättes hos pudel och labradoodle medan de lägsta nivåerna av Can f 1 uppmättes hos labradorer. Variationen inom raserna var dock stor. I miljöprover tagna i hemmen hos ägarna till de olika hundraserna sågs heller ingen skillnad i nivåerna av Can f 1 som talar för att vissa hundar är ”allergivänliga”. Detta överensstämmer även med en studie av Nicholas et al. (2011), i vilken det heller inte sågs någon skillnad i mängden allergener i miljön i hem med s.k. ”allergivänliga” hundraser jämfört med hem med ej ”allergivänliga” hundraser. Fall et al. (2015) fann att svenska barn som har hundar eller lantbruksdjur i sin omgivning när de är runt ett år har minskad risk att utveckla allergier. I en annan studie visades att barn som växer upp med hundar har minskad allergirisk om hunden är en tik och om det finns flera hundar i familjen (Fall et al., 2018). De fanns även en ökad risk att utveckla allergier om familjen hade en s.k. allergivänlig ras.

Förekomsten av allergener kan minska genom att upprätta zoner där hunden får vara, genom noggranna städ och hygienrutiner, rengöring av textilier, rätt filter i dammsugare, samt att hundarna duschas innan de förs in i lokalerna.

9. Styrdokument och branschförening

Det finns ett antal styrdokument och branschorganisationer som kan vara värdefulla att känna till vid arbete med sociala tjänstehundar. Vissa styrdokument skulle tjäna på att uppdateras då de skrevs för en tid sedan, dock finns det viktiga delar att känna till och ta del av.

Internationellt finns det ideella organisationer som var och en på egen hand har skapat styrdokument; PetPartner (utbildar och certifierar djur för djurunderstödda insatser i USA), SCAZ (Society for Companion Animal Studies), IAHAIO, Animal Assisted Intervention International (AII) vilka omfattar både vård, skola och omsorg.

Serpell et al. (2020) har kartlagt de riktlinjer och arbetssätt som fyra framstående nationella eller regionala organisationer för certifiering av terapidjur i USA har. De kartlade även 24 organisationer som arbetar med sociala tjänstehundar och som är anslutna till någon av certifieringsorganisationerna. De fann att dessa organisationers riktlinjer varierade mycket vilket medför utmaningar både inom forskningsfältet och för dem som arbetar med djurunderstödda insatser. I en annan artikel från 2020 beskrivs svårigheterna med att det inte finns någon enad standard för utbildning och genomförande av hundunderstödda insatser (Brelsford et al., 2020).

I Sverige finns liknande problem. Det finns ingen kvalitetssäkring och det saknas en oberoende nationell ackrediteringsmöjlighet för utbildare. Internationellt finns två stycken erkända organisationer som ackrediterar utbildare och det är International Society for Animal Assisted Therapy (ISAAT) och European Society for Animal Assisted Therapy (ESAAT). Dessa två organisationer kvalitetssäkrar mestadels utbildningar på universitetsnivå vilket försvårar för de privata aktörerna inom området.

9.1. Svensk standard för utbildning av vårdhund

Svensk standard för utbildning av vårdhund är en ISO-standard med krav och rekommendationer skapad för utbildning av hundar och förare som ska arbeta inom äldreomsorg, demensvård och rehabilitering för vuxna med förvärvad hjärnskada (SS8760000:2013). Standarden publicerades 2013 och är begränsad till ovan nämnda områden. Standarden finns i dag knuten till Swedish standards institute och kan köpas därifrån. Idag arbetar sociala tjänstehundar inom fler verksamhetsområden som inte omfattas av standarden. Branschen förändras i snabb takt och standarden skulle därför behöva uppdateras men även omarbetas för att inkludera fler verksamhetsområden. En dialog pågår mellan utbildare för att uppdatera och utveckla standarden till att inkludera alla områden som sociala tjänstehundar verkar inom.

9.2. Socialstyrelsens vägledning för hundar i vård och omsorg

Socialstyrelsen har publicerat en vägledning för hundar i vård och omsorg (Socialstyrelsen, 2014). Dokumentet skapades av Socialstyrelsen i samverkan med Folkhälsomyndigheten, Arbetsmiljöverket, Statens veterinärmedicinska anstalt och Jordbruksverket. I dokumentet har man samlat relevanta lagar och regler för att arbetet i vård och omsorg med hund skulle kunna göras på ett säkert sätt. Vidare betonas även vikten av att både hund och hundförare har genomgått adekvat utbildning för uppgiften. Här behandlas bland annat regelverk för kvalitetsarbete där arbetsmiljö, djurskydd, smittskydd och hälsoskydd behandlas. Socialstyrelsens vägledning lyfter också delar som allergi, smitta och smittspridning, fysiska skador och hundrädslor som viktiga punkter att ta med i riskbedömningen av verksamheten.

Socialstyrelsen skriver i sin vägledning för hund i vård och omsorg att det är olämpligt att hundar vistas okontrollerat i någon vård- eller omsorgsverksamhet, vare sig tillfälligt eller regelbundet. Vidare kan man läsa att Socialstyrelsen beskriver att det är av största vikt att hundföraren har utbildning och erfarenhet inom det verksamhetsområde där ekipaget kommer att verka. Dokumentet omfattar dock inte skola och pedagogiska miljöer.

9.3. Svensk förening för vårdhygien – Djur i vården

Svensk förening för vårdhygien (SFVH) har tagit fram ett dokument, Vårdhygieniska rekommendationer avseende djur inom vård- och omsorgsverksamhet, som ger råd för de som ska arbeta med djur i vården (Svensk förening för vårdhygien, 2019). Dokumentet är en vägledning för vård och omsorgsverksamheter för att säkerställa en god hygienisk standard och möjliggöra de positiva effekter som närvaron av djur kan bidra med. Förutom rekommendationer för hund omfattas även katt, häst, fisk och fågel.

9.4. Riktlinjer gällande hund i skolor

I dagsläget finns det inga riktlinjer från Skolverket som säger om man får eller inte får arbeta med hund i skolans miljöer. Även om det inte finns uttalade riktlinjer bör man ändå skapa egna riktlinjer som bygger på Socialstyrelsens riktlinjer för hundar i vård och omsorg för att minimera riskerna för skolelever och hundar. Skolverket menar att hund i skolan kan vara gynnsamt om det är det enda alternativet som fungerar. Man ska ha kartlagt och erbjudit andra alternativ och framför allt tillgodose arbetsmiljön för övriga elever som också ska vistas på skolan samtidigt med hunden (Skolverket 2021).

Astma och allergiförbundet har tagit fram en vägledning gällande hundar i skolan. Syftet med vägledningen är att hitta lösningar som inte påverkar elever med pälsdjursallergi negativt i de fall arbetande hundar finns i skolan. Vägledningen beskriver råd och förutsättningar för insatser med arbetande hund i skolan (Astma och allergiförbundet, 2021).

Riksföreningen för skolsköterskor (2021) har i sitt remissvar till Astma och allergiförbundets vägledning för hund i skolan beskrivit att de anser att det är rektor på skolan som leder arbetet och har ansvar för undervisning och arbetsmiljö. De anser att det finns många möjligheter att

skapa goda förutsättningar så att det blir säkert för alla oavsett vilka behov man har. Man understryker också att man inte kunnat finna dokumentation som styrker att någon elev blivit försämrad i sin astma på grund av hund i skolan. Detta, menar föreningen, kan tyda på att man i skolor där hund finns gjort en tydlig riskbedömning innan införandet och vidtagit relevanta åtgärder. Riksföreningen för skolsköterskor (2021) är positiva till användandet av hund i skolan och vill gärna inte se tvingande åtgärder som försvårar införandet. Föreningen välkomnar ett framtagande av ett vägledande dokument där Skolverket och flera andra aktörer får medverka.

9.5. Internationella styrdokument

IAHAIO har specificerat den rådande internationella terminologin inom branschen i sitt styrdokument kallat "White paper" (Jegatheesan et al., 2014/2018). De föreslår även hur man bör arbeta i djurunderstödda insatser för att uppnå en hög djurvälstånd och One Health - One Welfare. IAHAIO har tagit fram mer specifika riktlinjer för hästunderstödda insatser som finns på deras hemsida och publicerar inom kort riktlinjer för lantbruksdjur. Gällande hundunderstödda insatser pågår det ett arbete med att utveckla riktlinjer inom IAHAIO. I kommunikation med styrelsen för IAHAIO under december 2021 beskrev de att deras framtida planer handlar om att publicera "best practice guidelines" och educational standards. I planerna för 2022 finns även frågan om att utveckla en möjlighet för medlemmarna till ackreditering av sina organisationer.

Animal Assisted Interventions International (AAII) har styrdokument som de kallar för "Standards and competencies". Det är flera olika styrdokument riktat till de som arbetar med djurunderstödda insatser. Styrdokumentet innehåller riktlinjer inom hälsa, välfärd och omsorg för hunden, hundförarens roll och ansvar, etik och välfärd för deltagaren, hundunderstödd terapi, hundunderstödd aktivitet, samt hundunderstödd pedagogik, m.m.

9.6. Branschförening

I Norden finns för närvarande två branschföreningar. Föreningen för Sociala Tjänstehundar, etablerad 2009, har som funktion att samla både utbildare och hundteam under samma tak oavsett om man är företagare eller anställd. Föreningen riktar sig till utbildare och hundteam som arbetar inom vård, skola, omsorg och socialt arbete och arbetar kontinuerligt för att skapa goda förutsättningar för hundteam och utbildare.

Sveriges Hundföretagare, etablerad 1983, har som ändamål att samla och vidareutveckla hundverksamma som arbetar på ett modernt evidensbaserat sätt, både gällande träningsmetoder och gällande hundhållning i stort. Föreningen riktar sig till företagare inom hundbranschen, så som hunddagis och hundpensionat, hundfrisör, hundfysioterapeut, hundinstruktör, hundmassör, hundpsykolog, hundrastare och terapi- och skolhund. Sveriges Hundföretagares medlemskap baseras på den enskilda personens utbildning. Om en utbildningsorganisation vill bli medlem skickar man in underlag för den utbildning man gått som ägare av organisationen, det finns ingen kravspecifikation ännu för innehållet i en utbildning för en utbildningsorganisation. Föreningen för sociala tjänstehundar har en kravspecifikation gällande innehåll i en utbildning

som utbildare anslutna till föreningen måste följa. Varje utbildare intygar att man följer dessa krav samt skickar in sina kursplaner till föreningen för granskning och godkännande på regelbunden basis. Kravspecifikationen säkerställer även att utbildaren utför lämplighetstester för den målgrupp hundteamet ska arbeta med. Hunden ska ha uppnått en ålder av minst 12 månader innan den kan påbörja verksamhetsförlagd utbildning och ska ha ett veterinärintyg som intygar att hunden är frisk och smärtfri.

Utbildningen ska växla mellan lärarledd undervisning, egen träning, samt verksamhetsförlagd utbildning för den målgrupp som hundteamet ska arbeta med. Innehållet i utbildningen ska ge hundteamet kunskap om djuromsorg, etik, inlärningsmetoder, klickerträning, etologi, grundläggande hygienrutiner, smittskydd, smittspridning, zoonoser, arbetsmiljö, lagstiftning, riskanalyser, hundrädsla, pälsdjursallergi, humanistiskt synsätt, människans hälsa samt kunskap om behovet av försäkringar. Utbildningen ska också innehålla verksamhetsförlagd utbildning, planering och genomförande, samt utvärdering och dokumentation av hundunderstödda insatser, speciellt när det gäller hundunderstödd terapi och pedagogik. Vidare ska utbildningen ge kunskap om Socialstyrelsens vägledning för hund i vård och omsorg samt hur man anmäler besöksverksamhet till länsstyrelsen.

Enligt riktlinjerna för utbildare från Föreningen för Sociala tjänstehundar ställs det krav på att de ska lära ut att hunden ska bära sele eller säkerhetshalsband under sitt framtida arbete. Detta krav ställs för att hundföraren enkelt ska kunna frigöra hunden om den fastnar och det är ett led i att säkerställa säkerheten för hunden. Vartannat år ska hundteamet utföra ett kvalitets-test för att säkerställa kvaliteten på arbetet som hundteam.

10. Utbildning av sociala tjänstehundar och deras ägare/förare

10.1. Utbildning, examination och uppföljning av hundteam

Hundar i vård, skola och omsorg har funnits i andra länder sedan 70-talet. Även i Sverige har djur i pedagogiska miljöer, vård och omsorg funnits i olika konstellationer länge. Om man vill utbilda sig och sin hund finns det i Sverige ett flertal olika företag som tillhandahåller utbildning av sociala tjänstehundar. Föreningen för sociala tjänstehundar har listat de som är medlemmar och uppfyller deras krav.

Det finns inget tydligt ramverk för hur utbildning av förare och hund ska genomföras utöver en SIS standard (styrdokument) från 2013 som är formulerat för utbildning av vårdhund i Sverige. Utmaningen med SIS-standarden är att den enbart riktar sig till utbildning av hundteam inom vård av äldre samt personer med förvärvad hjärnskada. Den behandlar varken hundunderstödd aktivitet eller hundunderstödd pedagogik.

Föreningen för sociala tjänstehundar har en kravspecifikation, men tyvärr är inte alla utbildare anslutna till Föreningen för Sociala tjänstehundar och föreningen har inga mandat att kräva något från dem som inte är medlemmar. Vidare finns det i dag ingen extern aktör som åtar sig att examinera och kvalitetssäkra examinationsförfarandet av hundteam. Huvudsakligen examineras hundteamen hos respektive utbildare. Det pågår en dialog hos Föreningen för Sociala Tjänstehundar i samarbete med en utbildare där man arbetar för att ta fram en modell för kontroll och kvalitetssäkring av examinationen.

Vissa utbildningsarrangörer erbjuder id-handlingar efter utförd examen. Dessa innefattar beskrivning av vad hundteamet har för utbildning och hur länge id-handlingen är giltig och när det är tid för kvalitetstest och ny id-handling. Enligt Föreningen för Sociala Tjänstehundar ska hundteamet göra ett kvalitetstest vartannat år för att se att hundteamet fortfarande håller den kvalité som efterfrågas och att hunden fortfarande trivs med sitt arbete. I samband med kvalitetstestet ska veterinärintyg lämnas in som intygar att hunden är frisk och smärtfri. Detta gäller enbart de hundteam som är utbildade av utbildningsarrangörer anslutna till Föreningen för Sociala Tjänstehundar, och det saknas information om ifall övriga utbildningsarrangörer ställer samma krav på sina hundteam.

10.2. Enkät till utbildningsarrangörer

En enkät skickades ut hösten 2020 till nio organisationer i Sverige som utbildar sociala tjänstehundar. Vid analys av svaren visade det sig att två av dessa aktörer inte utbildar hundar till sociala tjänstehundar, och att två av aktörerna bedrev samma utbildning fast på två olika platser i Sverige. Därmed har sex olika utbildningsarrangörer som utbildar sociala tjänstehundar inriktade på AAI svarat.

Förkunskapskraven för att komma in på utbildningarna med sin hund varierar. Hos minst tre av utbildarna är gymnasieutbildning ett krav, och hos en av utbildarna krävs akademisk utbildning. Tre av utbildarna har inga förkunskapskrav alls. Skillnaderna i förkunskapskrav kan bero på vad hundteamen ska utbildas till. Alla utbildare kräver att hundarna genomgår ett lämplighetstest för att få börja utbildningen. Dessa tester har utvecklats av utbildarna själva, förutom en utbildare som inte själv genomför tester.

Omfattningen av och det centrala innehållet i utbildningarna varierar stort mellan utbildarna. Utbildningarnas längd varierar både vad gäller hur många timmar lärarledd undervisning som ingår (40-1000 timmar) och hur mycket praktik ekipagen behöver utföra (10-100 timmar). I alla utbildningar ingår praktik, och hundteamen behöver oftast göra två till tre praktikomgångar på olika platser, eller i olika miljöer, beroende på vad hunden utbildas till.

De flesta av utbildarna lyfter fram säkra möten mellan hund och deltagare, samt samarbetet mellan hund, hundförare och deltagare som centrala delar. Vissa lyfter fram vikten av att förstå hundens beteenden och signaler (etologi), träning av hund, samt förmågan att kunna genomföra en insats med hänsyn till både deltagare och hundens välfärd, samt kommunikation och bemötande som centrala delar. Andra aktörer lyfter fram metodik och praktiska delar, t.ex. vad hunden tränas till att kunna utföra, som viktiga delar i utbildningen.

Övriga teoretiska ämnen som omnämns av de olika utbildarna, men i olika omfattning, är inlärningsmetodik, hundens skötsel och behov samt sådant som Socialstyrelsens riktlinjer, hygienrutiner, smittskydd, tillstånd, riskanalys, försäkringar och dokumentation. Även praktisk träning av hundarna ingår i varierande omfattning, inklusive praktik ute på olika arbetsplatser. Vissa framhåller att de tar hjälp av hundpsykologer och andra externa lärare under utbildningen.

Examinationen av hundteamen och vem som utför den sker på olika sätt hos olika utbildare och kan antingen ske genom ett slutprov eller kontinuerligt under utbildningen. Examination genom slutprov kan antingen ske i en simulerad miljö med statister eller i en autentisk miljö med deltagare inom den målgrupp hundteamet ska arbeta med. Under examinationen testas specifika beteenden hos hunden. Istället för slutprov är det flera utbildare som väljer att utvärdera hunden kontinuerligt under själva utbildningen. Vem som examinerar skiljer sig också åt mellan utbildarna där de flesta använder sig av lärare inom utbildningen, medan vissa utbildare tar in externa personer, så som etolog, extern lärare, legitimerad personal (inom vilken kategori framgår inte) och hundpsykolog som deltar i examinationen.

Efter utbildningen ger alla utbildare hundteamet ett diplom och/eller id-kort eller tjänstetäcke till hunden. En utbildare ger en mer ingående beskrivning av vilket arbete och vilken målgrupp hundteamet utbildats inom.

En utbildare anger att man erbjuder kompetensutveckling med relevanta teman och att man har en gemensam grupp för de utbildade hundteamen där man kan kontakta varandra och nätverka.

Efter examinering testas hundarna vartannat år hos samtliga utbildare, men en utbildare anger att när hunden blivit äldre än 6 år sker tester varje år. Detta för att försäkra sig om att hundteamet fortfarande uppfyller kraven.

Tre av utbildarna tillhör Animal Assisted Intervention International (AII) och en utbildare tillhör dessutom IAHAIO. Fyra av utbildarna tillhör Föreningen för Sociala Tjänstehundar och två tillhör branschorganisationen Sveriges Hundföretagare. En svarade att man inte tillhör någon branschorganisation alls.

11. Lämplighetsbedömning av den sociala tjänstehunden

11.1. Enkät till utbildningsföretag i Sverige

I samma enkät som skickades till organisationer i Sverige som utbildar sociala tjänstehundar tillfrågades utbildarna hur de lämplighetsbedömer hundarna.

Lämplighetstestet

Lämplighetstestet har för avsikt att undersöka hundens förutsättningar för att bli en social tjänstehund. De flesta utbildarna testar hundens vardagslydnad såsom sitt, ligg stanna kvar, ta godis, gå fint i kopplet, hundmöten, men framför allt hundens träningsvilja, hundens beteende i en främmande miljö och hur hunden uppträder med främmande personer. Hunden testas utifrån vilket arbete den ska utföra. Hos en utbildare innebär lämplighetsbedömningen även att fylla i ett frågeformulär om hundens vardag. Hos en annan utbildare ingår en längre intervju av hundteamet.

Krav för att bli godkänd

För ett godkänt lämplighetstest ska hunden vara social, trygg, ha lätt för samarbete och kunna skapa god kontakt med helt främmande personer. Hunden ska vara minst ett år gammal vid testet.

Centrala komponenter vid lämplighetsbedömningen

- Hundens personlighet, hanteringsförmåga, lek- och apporteringslust.
- Hundens träningsbarhet med vilja att ta emot godis, lek eller annan typ av belöning.
- Hundens intresse för andra människor, villighet att bli klappad samt vilja till att vara aktiv och passiv med andra människor.
- Hundens miljöstabilitet och impuls kontroll.
- Att hunden är frisk, smärtfri.
- Hundens och hundförarens lämplighet via intervju eller frågeformulär.

11.2. Svenska kennelklubbens BPH

Svenska kennelklubben har en framtagen modell för beteende- och personlighetsbeskrivning av hundar (BPH, www.skk.se). Beskrivningen tar omkring 45 minuter och innehåller åtta olika moment. Syftet är att få en bild av hur hunden reagerar på och hanterar olika situationer. Det handlar bland annat om att möta främmande personer, att leka, att arbeta för att komma åt mat och att stöta på överraskningar.

BPH har använts för lämplighetsbedömning av assistanshundar av vissa aktörer, men de har nyligen tagit fram en egen lämplighetsbedömning. BPH är en allmän beskrivning av hundens beteende och personlighet och genomförs av Svenska Brukshundklubben. I dagsläget finns det inga krav på att sociala tjänstehundar som arbetar med sin förare ska genomgå BPH eller något annat mentaltest, men det är inget som hindrar att hundförarna gör detta med sin hund. Dock innehåller dessa tester en del moment som kanske inte är nödvändiga för att klara av arbetet som social tjänstehund. Testen saknar även nödvändiga moment som är viktiga för arbetet som social tjänstehund.

11.3. Svensk standard för utbildning av vårdhund

Svensk standard för utbildning av vårdhund (se [hemsideslänk kapitel 17.1](#)) innehåller en specifikation för lämplighetsbedömning av hundar som ska arbeta inom äldreomsorg och personer med förvärvad hjärnskada. Där beskrivs det att hunden inte får testas innan den fyllt ett år och att hundföraren i förhand ska träna in två förutbestämda moment inför provtillfället. Väl vid provtillfället så testas hundens sociala förmåga både med och utan hundförare, hundens samarbetsförmåga, träningsförmåga, miljökänslighet, lek med både testledare och hundförare, hundmöte samt fasthållande kram. Standarden publicerades 2013 och har inte reviderats sedan dess. För att få tillgång till innehållet måste man köpa den hos Swedish Standards Institute (Swedish Standards Institute, SS8760000:2013).

11.4. Internationella lämplighetsbedömningar

Det finns flera internationella organisationer som bedömer hundars lämplighet innan de får börja arbeta som sociala tjänstehundar. Bland annat finns AAI (Animal Assisted Interventions International), PADA (Personality Assessment for Dogs in AAI) och Engelska Kennelklubben. I en artikel av Mongillo et al. (2017) har man validerat protokoll från lämplighetsbedömningar med syfte att skapa en vägledning för italienska organisationer att använda. Huvudsyftet var att kartlägga på vilket sätt man värderat hundens sociala beteenden mot främmande person samt frånvaro av beteenden som skulle kunna vara ett hot mot en deltagares säkerhet eller välfärd. I studien undersöktes hunden av veterinärer för att säkerställa god hälsa samt om hunden hade några beteenden som skulle kunna äventyra säkerheten i en intervention. Det genomfördes även ett rollspel med hjälp av skådespelare som simulerade en hundunderstödd insats.

Mongillo et al. (2017) hade följande minimumkrav på hunden: god hälsa, frånvaro av beteenden som äventyrar deltagarens säkerhet/hälsa (så som hoppande, bitande, nafsande och

uppenbar aggression) samt att hunden ska vilja interagera med främmande människor. Hunden ska även ha godkänd lydnad, leva med hundföraren eller känna hundföraren väldigt väl. Beteenden som är fördelaktiga är att hunden är bekväm i olika miljöer, kan acceptera klappar som är lite hårda, högljudda människor, vara tillsammans med människor i grupp, kunna låta bli leksaker eller mat på signal samt klara av situationer som kan upplevas som stressande i en miljö där insatser utförs. Studien kom fram till att både beteendeanalys samt rollspel är fördelaktigt i bedömningen av lämplighet (Mongillo et al., 2017).

Engelska kennelklubben har en formulerad standard för hundar som ska arbeta i skolmiljö. Den kallas ”Bark & Read, standards of practice for providers of animal assisted interventions in schools”. När det gäller lämplighetsbedömningen har man krav på att hunden ska:

- Vara minst 12 månader gammal.
- Ej skälla, nafsas, hoppa upp mot eller krasa på personer.
- Vara anpassningsbar i nya miljöer och vid oväntade stimuli, såsom nya dofter, föremål och plötsliga ljud.
- Vara socialt självsäker, tycka om att interagera med människor och vara avslappnad och lugn i sällskap med barn, även när det blir bullrigt och med avvikande beteenden runt hunden.
- Vara bekväm med klappar och att bli borstad samt inte svara negativt på plötsliga rörelser från barn. Vara bekväm att umgås med barn som kan ha fysiska handikapp eller inlärningssvårigheter, samt vara bekväm kring hjälpmedel, t.ex. rullstolar, där så är relevant.
- Inte försvara exempelvis mat eller leksaker eller visa på undvikande beteende.
- Ta godis försiktigt när det erbjuds och inte ta leksaker från händerna.

11.5. Animal Assisted Interventions International – Standards of practice

Animal Assisted Interventions International beskriver bedömningen av hundens lämplighet mer i generella termer. Det ska utföras en observation av hunden och föraren i en intervention i autentisk miljö. Hunden ska bete sig väl och lätt kunna styras. Hunden får inte låta överdrivet mycket. Hunden ska inte reagera starkt på intryck, såsom plötsliga ljud eller rörelser. Hunden ska vara social och kunna närma sig en person på ett säkert sätt. Hunden måste visa genuint intresse för att umgås med en människa och vara uppmärksam på den respons som människan ger. Hunden ska observeras med sin förare tillsammans med den målgrupp som den är tänkt att arbeta med. Hundteamet ska observeras när de promenerar genom en folksamling och hunden får inte bli allt för exalterad eller visa tecken på stress. Vidare ska hunden visa att den kan vara kontrollerad runt mat och leksaker och inte försvara mat och leksaker. Ska hunden leka så ska den också visa att den kan leka på ett lugnt sätt. Om hunden ska arbeta tillsammans med andra hundar ska den kunna kommunicera och röra sig obehindrat tillsammans med dem. Hunden måste visa att den kan acklimatisera sig lätt och visa vilja på att arbeta med den målgrupp den förväntas arbeta med. Slutligen ska hunden uppskatta att bli hanterad, klappad och borstad.

11.6. PADA – Personality Assessment for Dogs in AAI

Tre organisationer/universitet i Europa (Stowarzyszenie Zwierzęta Ludzom SZL, Polen, Norwegian Centre of Antrozology, NCofA, Norge, och Eötvös Loránd University, ELTE, Ungern) har utvecklat ett system för lämplighetsbedömningar av sociala tjänstehundar på initiativ av forskare och praktiker. Testet kallat "Personality Assessment for Dogs in AAI" (PADA-test) är utvecklat genom ett Erasmus+ projekt och målet är att introducera lämplighetstest baserat på forskning (Nawarecka-Piątek et al., 2020). Testet visar hur urvalet av en social tjänstehund kan göras baserat på hundens mentalitet, fysiska kondition och om hunden är säker att arbeta med.

PADA-testet är rekommenderat att utföras här hunden uppnått full mognad, men det kan variera mellan raser, allt från 14 månader till så sent som 3 år för vissa raser. Enligt PADA finns det inga bevis på att man kan utläsa en vuxen hunds beteendepertoar när hunden är ung. Personligheten är inte oföränderlig utan kan även utvecklas genom träning i olika miljöer och sociala situationer. Egenskaper som utvärderas genom lämplighetstest för arbete som social tjänstehund är räddslor, socialitet, träningsbarhet, aggression, mod och aktivitet. Dessa egenskaper finns beskrivna i PADA-manualen, liksom de 18 moment som testet består av. Några av momenten i PADA-testet är bland annat, interaktion med en främmande person, besöka en miljö som är ny för hunden, inkallning, empatitest, en skrikande person m.m. Resultatet från testet registreras internationellt i en databas.

12. Enkät till hundförare

12.1. Syfte och metod

En enkät till hundförare i Sverige lades upp i enkätverktyget Netigate som SLU bekostar. Enkäten skickades ut till e-postadresser, spreds på Facebook och andra sociala medier för att få in så många svar som möjligt. Enkäten var öppen från 2020-10-11 till 2020-11-30, dvs. 50 dagar. Totalt besvarades enkäten av 117 hundförare. Några svar var inte fullständiga, så i slutändan användes 113 svar.

Syftet med enkäten till hundförarna som jobbar med en social tjänstehund var att ta reda på hur många hundar och av vilka hundraser hundförarna jobbar med, mot vilka grupper de jobbar med sin sociala tjänstehund, hur mycket hundarna får jobba och vilka risker och incidenser de har varit utsatta för i samband med att de arbetat, samt vilka risker klienterna har utsatts för. Frågorna framgår i resultatdelen i Bilaga 4.

12.2. Resultat

Resultatet av enkäten visade att hundförarna oftast bara har en social tjänstehund som de arbetar med, men vissa har 2 eller 3 utbildade hundar samtidigt. Hundarna tillhör 49 olika raser och av de 10 rasgrupper som Svenska kennelklubben delar in hundraser i tillhörde hundförarnas raser framförallt gruppen stötande hundar och vattenhundar samt gruppen sällskapshundar. Dessutom var det flera hundar av blandrasen labradoodle samt några andra blandraser.

De hundförare som svarade på enkäten arbetade framförallt i Stockholm, Skåne, Västra Götalandsregionen och Halland. Hundförarnas utbildning hade skett hos en eller flera av totalt 14 olika utbildningsanordnare. Längden på utbildningarna var från 6 månader upp till 2 år, varav hälften av utbildningarna sträckte sig över 12 månader. Hundförarna hade utbildat sig från 2010-2020, vara de flesta efter 2015. De vanligaste namnen på utbildningarna var terapihund, besökshund, pedagoghund, skolhund och vårdhund. De titlar den sociala tjänstehunden hade (vilket skiljer sig från vad utbildningarna heter) var främst terapihund, följt av skolhund, besökshund och pedagoghund, därefter vårdhund, läshund och social tjänstehund följt av sex andra titlar.

De flesta hundförarna angav att de arbetade i skolan (65 %), följt av vård (23 %), omsorg (23 %), socialt arbete (20 %) och annat (11 %). De flesta hundförarna var anställda (72 %), men en del arbetade som konsulter med eget företag (37 %), volontärer (6 %) eller bemanning (4 %).

Vilken typ av utmaningar eleverna har och som skolhunds-teamen jobbar med var; motivation (60 svar), problematisk skolfrånvaro (52 svar), svårt att fokusera på uppgifter (52 svar), svårt med all inläring (48 svar), svårt att läsa högt i klassrummet eller att förstå en text (44 svar), svårt att sitta still (42 svar), svårt att räkna (36 svar), annat (32 svar) och aggression mot elever/lärare (17 svar).

Av de som arbetade med sin hund i skolan hade hunden följande arbetsuppgifter; motivera eleven att gå till skolan (50 svar), arbete i enskilt rum med elev och specialpedagog (43 svar), annat (42 svar), besöker eleven i hemmet (18 svar), socialt stöd utanför klassrummet ihop med en elevassistent (16 svar), socialt stöd i klassrummet (14 svar) och samtal hos kurator (7 svar).

Arbetspassens duration mot varje elev var 15-30 minuter (33 svar), 30-45 minuter (27 svar), 45-60 minuter (16 svar), 0-15 minuter (7 svar), 60-120 minuter (3 svar) och mer än 120 minuter (3 svar). Hur många arbetspass hunden har mot varje elev per vecka var ett pass (35 svar), två pass (25 svar), tre pass (4 svar), fyra pass (8 svar), fem pass (3 svar) och fler pass (13 svar). Hur länge en enskild insats pågår mot varje elev var 0-4 veckor (8 svar), 4-12 veckor (31 svar), 3-6 månader (25 svar), 6-12 månader (28 svar), 1-2 år (15 svar) och mer än 2 år (6 svar).

På frågan om insatserna har gett önskat resultat svarade samtliga ja (68 svar). Inom vilken tidsram insatserna med hunden gav önskat resultat varierade svaren från första tillfället (20 svar), första veckan (19 svar), första månaden (36 svar), första halvåret (16 svar), första året (5 svar) och längre tid (7 svar). En fråga handlade om vilka andra insatser skolan hade gett eleverna innan hund-förarteamet anlätades och där handlade svaren om specialpedagog, elevassistent, speciallärare, undervisningsgrupp, kurator, psykolog, m.m.

Gällande frågan om vad skolorna betalade för att få en insats från ett hundförar-team var det stor variation. Några fick betalt per timma (från 145 – 1065:-/timma), medan andra betalades per månad (från 500 – 4600:-/månad), och ganska många var anställda av skolorna. Medan de anställda lärarna ofta fick extra betalt för hunden eller fick en högre lön för att de hade med sin hund i skolan var det flera som inte fick något extra betalt.

På frågan om den sociala tjänstehunden hade blivit utsatt för några risker i samband med att den varit i tjänst svarade 69 hundförare nej, medan 73 hundförare kommenterade att de är medvetna om riskerna eller gav olika exempel på risker de upplevt. Följande risker identifierades i enkätsvaren: hårdhänt hantering av människor som den sociala tjänstehunden hjälper (12 svar), risker med hala golv och mediciner (6 svar) och risker med andra hundar vid utevistelse (3 svar). Två förare kommenterade även risken med för mycket hundgodis och för långa arbetspass. Nio förare kommenterade att de är riskmedvetna och alltid bedömer om det finns några risker för hunden innan de börjar jobba.

På frågan om den sociala tjänstehunden hade blivit utsatt för någon incident i samband med att den har varit i tjänst svarade 81 hundförare nej, medan 25 hundförare gav olika exempel på incidenser. Den vanligaste incidenten har varit att hunden har blivit utsatt fysiskt av klienten (15 svar) i form av slag, klämd svans, snubblad på, sparkad eller tagen i hårt. En annan incident är att hunden har ätit mediciner (2 svar) eller att föraren har hittat medicin på golv eller hos klient (2 svar). Vid utevistelse tillsammans med klient har hunden blivit störd av andra hundar (2 svar), överraskats av en flygande boll och i ett fall trillat i en å. Det har även hänt att en klient lutat sig över hunden vilket kan upplevas stressande och att det blev trångt vid en brandövning.

På frågan om den sociala tjänstehunden orsakat någon incident under sitt arbete svarade 90 av hundförarna nej, medan 12 hundförare rapporterade en eller flera incidenter. De vanligaste incidenterna har varit att hunden har rivit klienten (7 svar), att hunden har tagit emot godis för hårt (3 svar) samt hoppat på, jagat eller förstört ägodel för klienten (3 svar). Det har även hänt att klienten har snubblat på hunden (2 svar) eller att hunden har knuffat omkull klienten (1 svar). Klienterna har i de flesta fallen varit skolelever, men även några äldre.

13. Riskanalys vid arbete med sociala tjänstehundar

Arbetet med sociala tjänstehundar kan vara förenat med vissa risker. Tjänstehundens vistelse och dess insatser måste bedrivas med säkerhet och god kvalitet både för de som hundteamet möter och för sig själva. För att undvika att olyckor eller skador sker, samt skapa förutsättningar för en bra arbetsmiljö behöver en riskanalys utföras. Arbetsgivaren ska regelbundet och vid planerade förändringar undersöka och analysera risker på arbetsplatsen eller i miljön som hundteamet ska arbeta i. Hur ofta detta behöver göras beror på de risker som finns i verksamheten. En verksamhet bör alltid bedöma riskerna för deltagarna så väl som arbetskollegor, och även för hunden, inför introduktion av en ny tjänstehund. Hundföraren måste vara bekant med miljön för att kunna vara delaktig i att formulera en riskanalys. Efter det att riskanalysen har utförts kan vissa identifierade risker behöva förebyggas genom riskhantering inför introduktionen av den sociala tjänstehunden. När åtgärder vidtas för att förebygga en risk eller då förutsättningar ändras, kan en ny risk uppstå, därför behöver riskanalysen kontinuerligt uppdateras.

Verksamheter där sociala tjänstehundar arbetar behöver kvalitetssäkras och bedömas systematiskt. En riskanalys ska ses som ett verktyg och ska visa på vilka risker som finns i arbetsmiljön samt vad som kan förebyggas eller åtgärdas. En riskanalys ska alltid vara skriftlig och arbetsgivaren ska omedelbart vidta åtgärder för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet för både deltagare och den sociala tjänstehunden. Åtgärder som inte kan genomföras omedelbart ska dokumenteras i en skriftlig och tidsatt handlingsplan.

Det finns också ett värde i att göra en omedelbar snabb riskanalys vid varje insats på plats, dagligen, då miljön kan ha förändrats sedan hundteamet senast besökte deltagaren. Den omedelbara riskanalysen kan göras direkt på plats och behöver inte skrivas ner. Dock är det viktigt att man noterar vilka risker man sett som exempelvis medicin på golvet, risk för att hunden ska klämmas, eller andra risker, så att de kan förebyggas inför nästa tillfälle. Alla nya risker som upptäcks ska föras in i den befintliga riskanalysen för utvärdering och åtgärd.

Riskanalysen ska göras i samråd med hundföraren tillsammans med ansvarig chef samt eventuellt skyddsombud och förvaras tillsammans med övriga rutiner och riktlinjer kopplade till verksamheten med hund. Inom vården kan MAS (medicinskt ansvarig sjuksköterska) vara en av dem som ska vara involverad eller skolsköterskan om det gäller verksamhet i skola.

Möjliga risker och förslag på åtgärder i verksamhetens arbetsmiljö presenteras i Bilaga 6.

I Bilaga 7 presenteras möjliga risker och förslag på åtgärder för tjänstehundens välfärd. En mall för genomförande av riskanalys är framtagen av Svenska Terapihundskolan och kan laddas ned från deras hemsida. Riskanalysen behöver dock anpassas och modifieras utefter de lokala förutsättningarna och det behöver specificeras för vilken miljö/verksamhet riskanalysen är utförd.

14. Lagstiftning och myndighetsroller i relation till sociala tjänstehundar

14.1. Djurskyddslagen och Jordbruksverkets föreskrifter

Djurskyddslagen (2018:1192) syftar till att säkerställa ett gott djurskydd samt främja en god djurvälstånd och respekt för djur. Enligt djurskyddslagen ska djur behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. De ska vidare hållas på ett sätt så att deras välfärd främjas, så att de kan utföra naturliga beteenden och så att beteendestörningar förebyggs. Djurskyddslagen ställer även krav på kompetens hos den som håller eller tar hand om djur för att tillgodose djurets behov. Enligt djurskyddslagen får djur heller inte överansträngas. Enligt propositionen framgår att med överansträngning avses att djuret pressas att utföra aktiviteter på ett sådant sätt eller i sådan omfattning att det orsakar djuret fysiskt eller psykiskt lidande. Detta innebär att en verksamhet med sociala tjänstehundar måste anpassas till hundens förutsättningar, och ge hunden tillräcklig vila och återhämtning för att inte orsaka en fysisk så väl som psykisk överansträngning.

Den som yrkesmässigt eller i större omfattning håller sällskapsdjur ska ha tillstånd från Länsstyrelsen. Huruvida den som arbetar med sociala tjänstehundar omfattas av denna tillståndsplikt är inte helt klargjort, men enligt betänkandet till den nya djurskyddslagen (Statens offentliga utredningar, SOU 2011:75) framgår att alla som bedriver yrkesmässig verksamhet med sällskapsdjur, så som hund, ska ha tillstånd. Även om sociala tjänstehundar ofta eller primärt hålls för privat syfte, d.v.s. som sällskapsdjur, så kan föraren enligt betänkandet falla under tillståndsplikten om själva hållandet räknas som yrkesmässig. Av regeringens proposition (2017/18:147) till ny djurskyddslag ges ingen vidare vägledning om huruvida sociala tjänstehundar ska omfattas av tillståndskrav eller inte, och det gör inte heller Regeringens proposition (1987/88:93) till ny djurskyddslag, d.v.s. till den tidigare djurskyddslagen (1988:534). Däremot har Jordbruksverket gett en vägledning för kontrollpersonal via en särskild webbplats för kontrollpersonal (Ciceronen) där Jordbruksverket svarat att de inte anser att djurägare som transporterar sin egen hund till en vårdinrättning och låter hunden vara med patienter är tillståndspliktig. Det finns även en föreskrift gällande tillståndsplikt för viss djurhållning av sällskapsdjur, häst och pälsdjur (SJVFS 2019:27, Saknr. L120). Sociala tjänstehundar omnämns inte bland de aktiviteter som inte omfattas av tillståndsplikten, men ger i övrigt ingen ytterligare vägledning gällande sociala tjänstehundar.

Vid tillståndsgivning för tillståndspliktig verksamhet ska särskild hänsyn tas till att den sökande kan anses vara lämplig att bedriva verksamheten och om de anläggningar som

verksamheten ska bedrivas i är lämpliga från djurskyddssynpunkt. Detta framgår av djurskyddslagen (2018:1192). Även Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2020:8) om hållande av hundar och katter, saknr. L102, tydliggör att den som driver tillståndspliktig verksamhet ska ha tillräcklig kompetens anpassad efter verksamhetens art. Föreskrifterna tydliggör att djurhållaren ska säkerställa att hunden erbjuds fysisk social kontakt med människor varje dag, får utlopp för sitt rörelsebehov samt ges mental stimulans, anpassat till hundens individuella förutsättningar. Hunden ska även ges tillräckligt med vila. Det finns även regler kring hur hundar får förvaras, t.ex. får man inte förvara hundar i bur eller binda dem inomhus annat än under vissa specifika villkor. De ska även ha fri tillgång på vatten när de hålls inomhus. Vidare framgår att hundar ska rastas regelbundet med hänsyn till deras rörelsebehov, ålder och hälsotillstånd.

Transport av djur regleras både av djurskyddslagen och av specifika föreskrifter. Då djur transporteras i ekonomisk verksamhet krävs transporttillstånd, vilket utfärdas av Jordbruksverket (Djurtransportörer - Jordbruksverket.se). Detta kan innebära att den som driver en ekonomisk verksamhet med sociala tjänstehundar omfattas av krav på transporttillstånd.

Enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 av den 9 mars 2016 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag") ska aktörer som driver anläggningar för djurhållning registrera sin anläggning. Sådan registrering omfattar inte sällskapsdjur som hålls för privat syfte. Men då sociala tjänstehundar även hålls i kommersiellt syfte så är denna verksamhet inte undantagna från kraven om registrering. Den anläggning som ska registreras är den plats där hunden hålls, d.v.s. hundförarens hemadress. Registrering görs hos Jordbruksverket.

14.2. Hygienföreskrifter

Sociala tjänstehundar omfattas även av Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen (omtryckt genom SJVFS 2021:5, Saknr. K112). Med zoonoser avses smittämnen som kan spridas mellan djur och människor. I föreskrifterna används begreppet vård- och terapihundar, något som faller inom begreppet sociala tjänstehundar, även om sociala tjänstehundar är ett vidare begrepp och även omfattar hundar som t.ex. används inom skolan. Dock innebär inte det att sociala tjänstehundar som inte faller under begreppet vård- och terapihundar är undantagna reglerna, då flera paragrafer omfattar all djurhållning med undantag för djur som hålls i privat bostad.

Enligt föreskrifterna ställs krav på att djurhållare genom smittskydds-förebyggande åtgärder ska minska risken för spridning av smittämnen som kan överföras mellan djur och människa. Detta gäller all djurhållning förutom i privatbostad. Djurhållare ska vidare se till att personer som vistas i anläggningen kan tvätta och desinficera sina händer. Med anläggning avses varje form av byggnad, mark- eller vattenområde där djur hålls, förvaras eller hanteras. Den kan vara av både tillfällig eller av permanent karaktär. Olika former av äldreboenden samt skolor m.fl. kan därmed räknas som en anläggning om djur hålls där, tillfälligt eller permanent.

På en anläggning med organiserad besöksverksamhet ska det även finnas besöksregler som syftar till att minska risken för spridning av zoonoser. Med anläggning med organiserad

besöksverksamhet avses anläggning med djur där verksamheten eller delar av verksamheten erbjuder allmänheten möjlighet till direkt kontakt med djuren. Organiserad besöksverksamhet inkluderar även verksamheter där djuren tas till besökaren, samt vård- och terapihundsverksamhet. På en anläggning med besöksverksamhet är djurhållaren skyldig att anmäla (informera om) besöksverksamheten till länsstyrelsen, om besöksverksamheten innefattar tre eller fler besök per år. Både förändringar i och upphörande av besöksverksamheten ska anmälas till Länsstyrelsen.

14.3. Offentlig kontroll

Länsstyrelsen utövar offentlig kontroll över både djurskyddslagstiftning och hygienföreskrifterna. När det kommer till objektburen smitta, d.v.s. smitta som kan spridas från ett objekt till människa (t.ex. via pälsen på en hund) är det dock kommunen som har tillsyn enligt miljöbalken.

En visualisering av de regelverk som gäller sociala tjänstehundar och andra hundar som vistas i en verksamhet och den problematik som kan uppstå visas i figur 3.

PROBLEMATIK HUND I VERKSAMHET

Illustration skapad av Sara Karlberg

PRESENTATION	KOMPETENS-NIVÅ	ARBETS-UPPGIFTER FÖR HUNDEN	TILLSTÅNDS-PLIKTIGT	VÄLFÄRD FÖR HUNDEN	SMITTORISK	KRÄVER TILLSTÅND FÖR TRANSPORT
	UTBILDAT HUNDTEAM Undersköterskan Magnus konsult med sin Sociala tjänstehund Sigge	Bli klappad och samspela med deltagare i verksamheten	Oklart 	Mycket god då hundteamet är utbildat	Inte särskilt stor om riktlinjer skapas	Oklart enligt djurskyddslagstiftning
	UTBILDAT HUNDTEAM Arbetssterapeut Susse anställd hundförare i vård och skola med sin Sociala tjänstehund Betty	Bli klappad och samspela med deltagare i verksamheten	Oklart 	Mycket god då hundteamet är utbildat	Inte särskilt stor om riktlinjer skapas	Nej
	PERSONALHUND Undersköterskan Berit personal på ett äldreboende med sin privata hund Bosse	Bli klappad och samspela med deltagare i verksamheten	Nej	Kan ej säkerställas	Kan ej säkerställas	Nej
	ANHÖRIGHUND Sven som besöker sin farmor på boende med sin privata hund Molly	Bli klappad och samspela med deltagare i verksamheten	Nej	Kan ej säkerställas	Kan ej säkerställas	Nej

DENNA FORM AV HUNDUNDERSTÖDD VERKSAMHET FINNS, ENLIGT VÅRA KÄLLOR, INTE I SVERIGE IDAG, MEN KAN FÖREKOMMA UTOMLANDS

	UTHYRD HUND Uthyrd hund som lämnas på enhet och hämtas i slutet av dagen.	Bli klappad och samspela med deltagare i verksamheten	Nej	Kan ej säkerställas	Kan ej säkerställas	Nej
---	--	---	-----	---------------------	---------------------	-----

 Tillståndsplikten är ytterst oklar då länsstyrelsen och jordbruksverket ger olika besked i detta fall. Det vore önskvärt om hundunderstödda insatser kräver tillstånd då det innebär en kvalitetssäkring av insatsen. Tillståndsplikt innebär, kvalitetssäkring av utbildning, patient/deltagarsäkerhet, tydliga riktlinjer gällande hygien, smittor, arbetsmiljö, djurvälstånd m.m. Allt enligt IAHAIOS "white paper"

Figur 3. Visualisering av regelverk som gäller sociala tjänstehundar och andra hundar som kan vistas i en verksamhet, t.ex. äldreboende, skola.

14.4. Enkät till länsstyrelserna

För att kartlägga hur olika länsstyrelser ser på och hanterar verksamhet med sociala tjänstehundar så skickades det under hösten 2020 ut en enkät med 15 frågor till samtliga länsveterinärer på landets 21 länsstyrelser (Bilaga 5) varav 14 länsstyrelser svarade.

Av enkäten framgår att antalet anmälningar med besöksverksamhet varierar stort från under tio till över 150 anmälningar. I de flesta fall är det besökande hundteam som anmäler

besöksverksamheten till länsstyrelsen, men även mottagande verksamhet kan anmäla. Tre länsstyrelser svarar att de kräver att personer/företag som arbetar med sociala tjänstehundar ska ha tillstånd från länsstyrelsen enligt 6 kap. 4 § djurskyddslagen medan 10 länsstyrelser svarar att de inte kräver tillstånd. Av de som svarat att de inte kräver tillstånd är det ingen som anser att tillståndsgivning vore önskvärt. Sju av de svarande länsstyrelserna anser dock att 6 kap. 4 § djurskyddslagen är applicerbar för tillståndsgivning.

Gällande frågan om vad som är anläggning enligt K112, svarar 7 länsstyrelser att verksamheter så som t.ex. äldreboenden där djur bor permanent räknas som en anläggning, medan 6 länsstyrelser svarar att de inte anser så vara fallet.

Gällande kontroll av besöksverksamhet som genomförts under 2019 så är kontrollerna för sociala tjänstehundar relativt få. Vad som annars har varit förekommande brister gällande besöksverksamhet generellt så avser det bristande information och besöksregler, bristande möjlighet till ordentlig handtvätt, avsaknad av torkmöjlighet av engångskaraktär samt avsaknad av handdesinfektion. Några djurskyddskontroller av sociala tjänstehundar genomfördes inte av någon av de svarande länsstyrelserna under 2019, men ingen av länsstyrelserna har heller mottagit någon anmälan om bristande djurskydd avseende sociala tjänstehundar. Planerade kontroller, s.k. normalkontroller, kan inte utföras av länsstyrelserna om inte hundföraren bedriver tillståndspliktig verksamhet. Två av länsstyrelserna kommenterade att verksamheter med sociala tjänstehundar anses vara av låg risk, både gällande djurskydd och smittskydd, och att planerade kontroller av dessa därför inte prioriteras, men kan göras efter anmälan om brister. En länsstyrelse föreslår att ett nationellt länsstyrelsegemensamt kontrollprojekt skulle kunna genomföras.

I kommenterarna från en del länsstyrelser framgår att frågan om huruvida verksamhet med sociala tjänstehundar är tillståndspliktig eller ej behöver utredas, samt vilka utbildningskrav som i sådana fall ska ställas för att få tillstånd. En länsstyrelse menar att man bedömer i varje enskilt fall om en verksamhet är att anse som tillståndspliktig eller inte, en annan att man skulle kunna kräva tillstånd om verksamheten bedrivs yrkesmässigt. Någon länsstyrelse anser att tillståndsplikt främst behövs om en förare har många hundar. Man önskar även ett sammanställt informationsmaterial.

15. Diskussion

Hundar mår bra av fysisk och psykisk aktivering, ett arbete som social tjänstehund kan därför vara positivt och stimulerande för en hund. Hunden får vara med sin ägare under arbetsdagen istället för att lämnas ensamma hemma, den får social stimulans och den aktiveras under dagen vilket är bra för hundens psykiska välmående. Vidare så har trygga nära kontakter med människor en positiv inverkan på hundar. Genom att socialisera valpen hos uppfödaren och vänja unghunden vid möten med olika människor och miljöer, samt positiv träning och aktivering fram tills den har uppnått en ålder då utbildningen till social tjänstehund kan börja ökar chansen för att hunden ska bli godkänd som social tjänstehund. Valpen bör dock inte tränas i en miljö där hundföraren är i tjänst eller arbete. I träning av den blivande sociala tjänstehunden bör hundra procent fokus ligga på valpens träning.

För att säkerställa hundens välfärd och minimera de risker som finns kopplade till arbetet och som kan leda till stress och hög belastning på hunden bör det ställas krav på att både förare och hund är utbildade för ändamålet. Detta är även viktigt från klientens synpunkt. Inför en utbildning genomgår hunden även ett lämplighetstest vilket säkerställer att hunden är lämplig för och kommer att trivas med kommande arbete och minskar riskerna för både hund och klient. Högre krav på utbildning av föraren minskar risken för att hunden utsätts för stress, t.ex. genom förarens kunskap om träningsmetoder, hundens språk, och hundens behov av kontroll och valmöjligheter under sitt arbete.

Det är av stor vikt att den sociala tjänstehunden har en god fysisk hälsa. Sociala tjänstehundar ställs inför olika utmaningar och behöver återhämtning för att må bra. Regelbundna bedömningar av den fysiska hälsan bör göras av veterinär och vid sjukdomar/skador ska en bedömning göras om, och i vilken omfattning, samt när, hunden kan återgå till arbetet. Det är viktigt att hundföraren förebygger ohälsa hos hunden. Hundföraren behöver också lära känna igen tecken på ohälsa och ta ansvar för att identifiera risker på arbetsplatsen och upprätta en plan för att undvika dessa tillsammans med personal och vårdtagare. Om hunden visar tecken på ohälsa, ointresse eller nedsatt arbetskapacitet kan det vara dags att låta hunden gå i pension, ett beslut som lämpligast tas i samråd med veterinär och/eller etolog.

Det är viktigt att hunden inte blir mentalt överansträngd av arbetet. Det kan ske om hunden har för långa arbetspass och/eller för många arbetspass nära i tiden. Det kan även ske om hunden tränas att ligga stilla under ett arbetspass under för lång tid. Alternativt kan den bli överstimulerad om det är för många klienter samtidigt, med mycket rörelse och höga ljud.

Det är en stor variation på utbildningarnas omfattning och innehåll vilket påverkar den kunskap och kompetens som ett hundteam får med sig, vilket i sin tur kan komma att påverka hundens välfärd. För att försäkra sig om att hunden kommer att klara av vad som förväntas av den i sitt arbete med en bibehållen god fysisk och mental hälsa och välfärd är det viktigt att

hundteamet får en gedigen utbildning anpassad för den målgrupp teamet kommer att arbeta med och i den miljö teamet kommer att verka. Av denna anledning är det viktigt att det finns en kvalitetssäkring som omfattar alla utbildningar till sociala tjänstehundar, med tydliga krav om vad utbildningarna ska innehålla. Likaså behöver det ses över att bedömningar inför antagning görs likartat. Detta gör det även enklare för de som är intresserade av att söka in till en utbildning med sin hund. Under rådande situation kan det vara svårt för hundägare att hitta rätt bland utbildningarna och försäkra sig om att den utbildning man väljer ger rätt kompetens. Med anledning av den stora variationen på utbildningarnas omfattning och innehåll är det av stor vikt att den som tänker söka till en utbildning tar reda på och jämför vad som ingår i respektive utbildning. Det finns t.ex. helt webbaserade utbildningar, men det är olämpligt att utbildare inte träffar hund och förare tillsammans och ser hur föraren samarbetar med och kan läsa av sin hund. Föreningen för Sociala tjänstehundar, AAI och IAHAIO, ställer vissa grundkrav på sina medlemmar och utbildare som är kopplade till dem. Sveriges Hundföretagare (<https://sverigeshundforetagare.se/>), ställer krav gällande terapi- och skolhundar, men innefattar inte besökshundar. Föreningen för Sociala tjänstehundar, har krav på vad en utbildning ska innehålla, men alla utbildare är inte medlemmar i föreningen. Branschen skulle behöva samordna sig mer för att få en starkare röst gentemot myndigheter och organisationer.

AAI Quality Register (AKR) ger en transparent översikt över kvalificerade leverantörer och utbildning inom området för djurassisterade insatser (<http://aaieregister.nl>). Frivilliga, förare och yrkesverksamma som har följt lämplig utbildning för att kunna använda djur på ett ansvarsfullt sätt finns listade i registret. Utbildningen och kurserna som finns i registret har mätts mot måttstocken i ISAAT/ESAAT:s kvalitetsriktlinjer och är därför erkända som högkvalitativ utbildning för arbete med djur.

Det kan även vara svårt för de som upphandlar tjänster att veta vilken kompetens ett hundteam besitter, vilket ytterligare är en anledning till att införa kvalitetssäkringssystem och ett enhetligt system för examination samt införande av id-kort eller certifiering. Även ”oreda” i terminologin försvårar för de som ska upphandla tjänster, och här behövs en överenskommelse kring vilken terminologi som ska användas samt hur de olika begreppen definieras, en god riktlinje är att följa IAHAIOs definitioner som finns specificerat i styrdokumentet “white paper”.

Det råder oklarhet kring huruvida sociala tjänstehundar omfattas av tillståndsplikt eller ej och länsstyrelserna gör olika bedömningar kring huruvida en person som bedriver verksamhet med social tjänstehund omfattas av tillståndsplikt enligt djurskyddslagen eller inte. Vidare framgår det av Jordbruksverkets vägledning till länsstyrelserna att de inte anser sociala tjänstehundar vara omfattade av tillståndsplikten, även om de lämnar öppet för länsstyrelserna själva att bedöma detta i varje enskilt fall. Enligt betänkande till nya djurskyddslagen framgår dock att alla som bedriver yrkesmässig verksamhet med sällskapsdjur ska ha tillstånd, och några undantag från denna tillståndsplikt som är relevanta för sammanhanget identifieras inte. Enligt momsagstiftningen, så innehöll begreppet yrkesmässig verksamhet tidigare en beloppsgräns på minst 30 000 SEK (Skatteverket.se, 2021-01-17). Begreppet yrkesmässig verksamhet har nu ersatts av ekonomisk verksamhet, för vilket beloppsgräns saknas. Med ekonomisk verksamhet avses produktion eller handel med varor eller tjänster, oavsett omsättningens storlek. Om en hundförare med en social tjänstehund tar betalt för sina tjänster, är verksamheten att betrakta

som ekonomisk, vilket likställas med begreppet yrkesmässig verksamhet. Baserat på detta resonemang finns det skäl att anse att sociala tjänstehundar faller inom tillståndspliktig verksamhet, men det finns behov av att utreda och klargöra denna fråga.

Personal som tar med sig hundar till sin arbetsplats för att passivt vistas i verksamheten eller för att aktivt delta i arbetet med klienter, som en del i personalens arbetsinsats, tenderar att hamna i en gråzon gällande både krav på tillstånd enligt djurskyddslagen, krav på kompetens, krav enligt K112, samt ev. transporttillstånd, och det är oklart vilka krav som ska ställas på djurhållaren. Personalhundar som vistas inom vård, skola och omsorg kan utsättas för samma eller större risker och påfrestningar (fysiskt och psykiskt) som sociala tjänstehundar. Samtidigt kan personal och hund sakna den utbildning och kompetens som krävs för uppgiften och verksamheten. I ett utbildat hundteam kanske hundföraren arbetar med hunden ca en timma åt gången och är utbildad i att läsa av hundens signaler och upplevelse av situationen. Personal på ett boende kan ha med hunden hela dagen där översyn av hunden inte finns med i arbetsbeskrivningen. Hunden får inte stöd i mötet med de klienter personalen arbetar med då de har andra arbetsuppgifter än att vara hundförare. Vidare kan det saknas riktlinjer, riskanalys samt adekvata styrdokument som säkerställer både klienters, arbetstagares och hundens välfärd och arbetsmiljö. Detta riskerar att utsätta både hund och människa för risker och kan leda till en försämrad välfärd för hunden samt dålig arbetsmiljö och säkerhet på arbetsplatsen.

Samma problematik uppstår för personal som blir ombedd av verksamhetsledningen att ta med hunden som en del i sitt arbete, då man ser positivt på de effekter hundarna kan ha på klienterna. Hundägaren får betalt för sitt arbete som anställd, och inte som egen företagare, och frågan uppstår då om denna form av aktivitet är att betrakta som yrkesmässig, och vilka regler som då ska gälla.

Krav ställs enligt K112 på att djurhållaren ska vidta smittskyddsforebyggande åtgärder, men personal med personalhundar faller inte nödvändigtvis under de utökade krav som gäller för organiserad besöksverksamhet. Om en personalhund tillåts röra sig bland klienter på samma sätt som en social tjänstehund, eller under mindre kontroll än en sådan, så är risken för eventuell smittöverföring likartad för de båda kategorierna, eller möjligen större hos personalhunden.

Eftersom riskerna för hundarnas välfärd samt för klienterna är desamma, eller till och med större, för utbildade ekipage, bör regler och lagstiftning vara enhetliga för samtliga kategorier. Kompetenskrav för djurhållare är ett krav enligt både djurskyddslagen och L102. Genom att ställa krav på utbildning för både hund och hundförare, vilket kan ställas genom krav på tillstånd enligt djurskyddslagen för denna form av verksamhet, kan man försäkra sig om att djurhållare har den kompetens som krävs.

Frågan om tillståndsplikt har även betydelse för den offentliga kontrollen, då planerad offentlig kontroll av djurskyddet enbart kan ske över hundteam med tillstånd. För kontroll av övriga hundar krävs anmälan om att brister i djurskyddet skulle råda. Det råder även vissa oklarheter gällande applicering av smittskyddsregler.

För en person som är anställd eller arbetar med sin hund i en näringsidkande verksamhet kan problematik uppstå då vissa försäkringsbolag har svårt att avgöra huruvida hunden varit med i privat ägo då hundföraren/ägaren är i tjänst. Normalt sett är det strikt hundägaransvar som gäller. Som hundförare är det därför viktigt att teckna en hundförarförsäkring som tar över ansvaret om hunden skulle orsaka personskada eller skada på egendom. I många fall kräver

försäkringsbolagen att man som hundförare ska vara utbildad för att få teckna en hundförarförsäkring.

För att ge alla i en verksamhet som tar emot sociala tjänstehundar med sin förare information rekommenderas att man har en pärm med all viktig information i på lämplig plats där alla kan läsa i den. Pärmen bör innehålla namn och information om hunden och dess individuella beteende, dess utbildning och utbildningsarrangörer, när den examinerades senast samt kvalitetstest, veterinärintyg, försäkringar och annan viktig information för verksamheten.

Förslag på innehåll i en hundpärm för en verksamhet:

- Presentation av hundteamet.
- Bakgrund och beskrivning av social tjänstehund.
- Presentation av verksamheten, syfte och mål.
- Beskrivning av planlösning och hundzoner.
- Skyltar med info om verksamhet och kontaktuppgifter.
- Socialstyrelsens styrdokument och relevant lagstiftning (se kapitel 14).
- Kopia av anmälan om besöksverksamhet (Länsstyrelsen).
- Sekretessavtal.
- Hygienavtal.
- Information om tillstånd för verksamhet + tillstånd (om det krävs).
- Rutiner och handlingsplan kring avvikelser och olycksfall.
- Riskanalys.
- Medgivandeblanketter.
- Veterinärintyg (ej äldre än ett år).
- Avtal mellan hundteam och verksamhet.
- Ev. utdrag från belastningsregistret.

Framtida forskning bör inrikta sig på långtidsstudier av effekter på hundar som deltar i AAI. Dagens tillgängliga studier är ofta gjorda under kortare period och under olika förutsättningar vilket gör att det är svårt att dra några generella slutsatser om vilken påverkan AAI har på hundars välfärd ur ett längre perspektiv. Utifrån den forskning som gjorts verkar det som att AAI, ur ett kort perspektiv, och för de flesta hundar, inte har några negativa effekter. Hos vissa hundar har man dock sett tecken på stress, och kunskap om vilka situationer som kan upplevas obehagliga och som kan stressa hunden är mycket viktigt för att försäkra sig om att hundarna har en god välfärd. Även de positiva effekterna AAI kan ha på hundar behöver belysas.

Frågor om hur man bäst förbereder en hund kan behöva studeras, så som hur en trygg anknytning mellan hundföraren och den sociala tjänstehunden kan minska belastningen för hunden när den jobbar gentemot okända människor i okända miljöer. Detta skulle behöva undersökas i olika verksamheter, inom de olika grenarna av AAI.

På grund av individuella skillnader mellan hundar och den stora variationen av situationer som hundar används i är det svårt att ge generella rekommendationer kring hur hunden ska behandlas. Men det är ändå viktigt att alla som arbetar med sociala tjänstehundar känner till den kunskap som finns idag om hur hundar reagerar i olika situationer för att värna hundens välfärd. När djur används som ett medel för att uppnå positiva effekter på människors hälsa och

välståndet ställs stora krav på att djuren inte bara ses som ett verktyg för att uppnå andra mål. Det vilar därför ett stort ansvar på de inblandade att försäkra sig om att djurets välfärd är tryggad och att interventionerna även upplevs som positiva för deltagande hundar och att aktiviteterna verkar främjande på deras välfärd.

16. Slutsatser och rekommendationer

16.1. Slutsatser

Kapitel 2:

- En social tjänstehund är alltid utbildad och arbetar alltid tillsammans med sin förare.
- Den sociala tjänstehunden arbetar som kollega med sin förare och utför insatser mot en tredje person.
- Den civila tjänstehunden arbetar som ett hjälpmedel till sin ägare.
- Uppdragsgivare, upphandlare av uppdrag, beslutsfattare och utbildare behöver vara insatta i branschterminologin.
- Riktlinjer och rutiner för sociala tjänstehundar behöver vara kända av alla som upphandlar och utbildar sociala tjänstehundar.

Kapitel 3:

- Domesticeringen av hunden skedde successivt under en lång tid där vargar sökte sig till människan för mat och skydd och vargvalpar föddes upp av människan, samtidigt som människan valde ut de individer som fungerade bäst.
- Hundars kommunikation med människor har utvecklats så att hunden ofta söker ögonkontakt med sin ägare, signalerar vad den vill med olika beteenden men även läser av och förstår människors signaler och kroppsspråk.
- Anknytningen mellan hund och ägare och vilken anknytningsstil de har är viktig för hur trygg hunden känner sig i nya och okända miljöer.
- Hundar kan få ökad hjärtfrekvens och förhöjda kortisolnivåer när de upplever stress eller blir uppjagade, och sänkt hjärtfrekvens och ökade oxytocinnivåer när de upplever trygga nära kontakter med människor.

Kapitel 4:

- Hundunderstödda aktiviteter på äldreboenden leder till minskad depression, ökad livskvalitén, fler sociala interaktioner, lägre hjärtfrekvens och blodtryck, samt högre kroppstemperatur.
- Hundunderstödd terapi på sjukhus ökar patienternas välmående och minskar ångest, depression och stress.
- Hundunderstödd pedagogik i form av läshundar leder till förbättrad läsförmåga hos skolelever och har positiva effekter på inläringen.

- Hundar kan även i en kombination av terapi och pedagogik stödja elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Kapitel 5:

- Valpen som planeras bli en framtida social tjänstehund bör väljas med hänsyn till att individen har goda sociala egenskaper och lämpligt temperament.
- Det är viktigt att valpen socialiseras redan hos uppfödaren.
- Under uppväxten bör valpen och unghunden få positiva upplevelser hos ägaren genom lek, träning i impulskontroll, lydning och miljöträning.

Kapitel 6:

- Faktorer som kan påverka hundens välfärd under arbete är: frekvens och varaktighet av arbetstillfällen, hur väl hunden känner till miljön och klienterna, förutsägbarhet, kontrollerbarhet, valbarhet och ålder.
- Hundar mår generellt bra av fysisk aktivitet, mental stimulans och positiva sociala kontakter.
- Studier på hundar som deltar i AAI har generellt inte visat fysiologiska tecken på stress. Däremot har man funnit att vissa individer kan visa signaler på stress vid vissa moment.
- Långtidsstudier av effekter på hundar som deltar i AAI saknas.
- Stort ansvar vilar på föraren med avseende i att se till att hundens behov uppfylls och att arbetet är anpassat för just den individen. Det är viktigt att hunden ges möjlighet till vila och återhämtning. För att kunna upprätthålla en god välfärd är det därför mycket viktigt med utbildade hundförare.
- Om en äldre hund visar tecken på nedsatta fysiska och mentala förmågor, oönskade beteenden eller en motvilja att arbeta så ska hunden pensioneras. Vägledning för pensionering av tjänstehundar behöver tas fram.
- Hundens välfärd måste noga uppmärksammas då hunden kan vara tränad att hålla sig lugn i stressande miljöer och inte visa beteenden på stress även om den upplever det.

Kapitel 7:

- Hundföraren ansvarar för den sociala tjänstehundens hälsa och ska ha kompetens för detta.
- En plan för att minska risker för hundens hälsa inom verksamheten bör tas fram tillsammans med verksamhetsansvarig och delges personal och deltagare.
- En hund som visar tecken på nedsatt hälsa ska inte arbeta.
- Veterinär ska besluta om lämplig behandling och konvalescens vid ohälsa, och bör bestämma om och i vilken omfattning hunden kan återgå till sitt arbete.
- Hundfysioterapeut och etolog kan i samarbete med veterinär bidra till behandling och beslut om hundens arbetskapacitet.
- Sociala tjänstehundar bör genomgå regelbundna undersökningar av veterinär för att bedöma hundens hälsa och lämplighet som social tjänstehund och en individuell hälsoplan bör upprättas.

Kapitel 8:

- Risken för spridning av zoonotiska smittor mellan hundar och människor är låg i Sverige.
- Hundar kan bidra till objektsburen smitta och rutiner för att minska denna risk behöver finnas på plats.
- Multiresistenta bakterier kan spridas från hund till människa och tvärtom. Vid förekomst av MRSA och MRSP finns specifika regler att förhålla sig till. För att minska risken för spridning av ESBL finns anledning att inte utfodra sociala tjänstehundar med färskfoder.
- Det saknas vetenskapligt stöd för att det finns allergivänliga raser.
- Förekomst av allergener kan minska genom goda rutiner.

Kapitel 9:

- Det finns flera svenska riktlinjer och rekommendationer för hur en social tjänstehund bör arbeta inom vård och omsorg, men det saknas för skolans område. Riksföreningen för skolsjuksköterskor är positiva till hund i skolan och välkomnar att Skolverket lyfter frågan.
- Internationellt finns det både övergripande rekommendationer för djurunderstödda insatser och inom Europa finns det flera olika rekommendationer för hundunderstödda insatser.
- Det finns två svenska branschorganisationer för sociala tjänstehundar:
- Föreningen för Sociala tjänstehundar har medlemmar från både utbildare och hundteam som arbetar inom vård, skola, omsorg och socialt arbete och föreningen har riktlinjer för utbildning av sociala tjänstehundsteam samt arbetar för att skapa goda förutsättningar för hundteam och utbildare.
- Sveriges Hundföretagare riktar sig till hundförare med F-skattsedel och som bedriver sin verksamhet som företagare. För att bli medlem i Sveriges Hundföretagare ska man som hundförare visa intyg på att man uppfyller föreningens krav på utbildning hos hundföraren och hunden.

Kapitel 10:

- Det saknas av myndigheter utformade riktlinjer och krav för vad en utbildning ska innehålla, samma gäller examination gällande hela perspektivet inom AAI. Det finns endast en standard skapad för en specifik målgrupp som gäller äldre med demens och personer med förvärvad hjärnskada.
- Efter genomgången utbildning till social tjänstehund examineras hundteamerna i Sverige hos respektive utbildare.
- En enkät till sex av de svenska utbildarna av sociala tjänstehundar visade att omfattningen av och det centrala innehållet i utbildningarna varierar stort mellan utbildarna.

Kapitel 11:

- I Sverige finns det inga av myndigheter beslutade riktlinjer på hur lämplighetstester av blivande sociala tjänstehundar ska utformas.
- Det saknas en oberoende organisation som utför lämplighetsbedömningar av blivande sociala tjänstehundsteam.
- Utbildarna utför som regel en lämplighetsbedömning av hunden inför en utbildningsstart, men bedömningarna varierar mellan de olika utbildarna.
- Utbildarna utfärdar efter godkänd examination ett tvåårigt tillstånd och id-handlingar för den sociala tjänstehunden.

Kapitel 12:

- En enkät till förare av sociala tjänstehundars visade att det är en stor bredd på hundraser och utbildningsarrangörer i Sverige.
- De främsta riskerna för de sociala tjänstehundarna var klienternas beteende, miljön och hundmöten utomhus.
- De vanligaste incidenterna de sociala tjänstehundarna blivit utsatt för var fysiskt våld av klienter.
- De vanligaste incidenterna som de sociala tjänstehundarna orsakat klienter var rivskador.

Kapitel 13:

- Riskanalys bör göras av verksamhetsansvarig i samråd med hundföraren på det ställe dit tjänstehunden ska komma för att minska riskerna för deltagarna och hunden.
- Riskhantering bör ske kontinuerligt för att minimera att något händer deltagarna eller den sociala tjänstehunden.
- Det är viktigt att ta hänsyn till hundens välfärd i utförandet av en riskbedömning.

Kapitel 14:

- Den som yrkesmässigt håller djur ska ha tillstånd från länsstyrelsen.
- Enligt betänkande till nya djurskyddslagen framgår att alla som bedriver yrkesmässig verksamhet med sällskapsdjur ska ha tillstånd.
- Vid tillståndsgivning ska särskild vikt läggas vid djurhållarens kompetens.
- Djur får inte överansträngas, psykiskt såväl som fysiskt.
- Djurhållare ska genom smittskydds-förebyggande åtgärder minska risken för spridning av smitta mellan djur och människor.
- Om en anläggning bedriver organiserad besöksverksamhet så ska djurhållaren anmäla detta till länsstyrelsen och det ställs utökade krav på besöksregler.

16.2. Rekommendationer

För att stärka välfärden för sociala tjänstehundar och minska risker för människor och hundar vid hundunderstödda insatser föreslås utifrån ovanstående texter följande rekommendationer:

- Hundföraren ska alltid vara utbildad tillsammans med sin hund.
- Den sociala tjänsthunden ska alltid arbeta tillsammans med den hundförare den har utbildats med.
- Samma regler och krav på djurvälstånd, hygien, kompetens och systematiskt kvalitetsarbete bör gälla för alla som använder sina hundar i en verksamhet, oavsett om det är ett hundteam eller personal med personhundar.
- Frågan om tillståndsplikt behöver utredas och förtydligas av ansvariga myndigheter.
- Krav på tillståndsplikt kan vara ett sätt att försäkra sig om kompetens hos hundförare, kvalitet i utförande av tjänsten och en god välfärd hos den sociala tjänsthunden.
- Alla sociala tjänstehundar bör ha en individuell hälsoplan som inkluderar en regelbunden veterinärkontroll.
- När en etolog anlitas ska denna ha utbildning motsvarande Jordbruksverkets definition (SJVFS 2019:16, Saknr L103), samt minst en kurs om hundars beteende.
- Lämplighetsbedömningar, utbildning och examination bör standardiseras.
- Utbildningarna bör ackrediteras av en branschorganisation med inriktning på sociala tjänstehundar.
- Den ackrediterade branschorganisationen bör efter godkänd examination utfärda en id-handling giltig i två år för den sociala tjänsthunden med förare därefter bör hundteamet utföra ett kvalitetstest för att erhålla uppdaterad id-handling.
- Samma branschorganisation bör hålla ett register över sociala tjänstehundar som har giltiga id-handlingar och som förslagsvis är anmälda till Länsstyrelsen.
- Upphandlare av tjänster som ska utföras av sociala tjänstehunds-team bör kontakta branschorganisationen för att ta reda på om teamet har giltig id-handling.
- Försäkringsbolagen bör kontrollera giltig id-handling innan en social tjänstehund försäkras.
- För att ge alla i en verksamhet som tar emot sociala tjänstehundar med sin förare information om vad som gäller vid arbete med hund, rekommenderas att man har en pärm med all viktig information i på lämplig plats där alla kan läsa den.

17. Referenser

- Aiello, S.E., Moses, M.A. & Allen, D.G. (Eds.). (2016). *The Merck veterinary manual* (p. 3325). Merck & Company, Incorporated.
- Ainsworth, M.D.S. (1978). The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 1(3), 436-438.
- Anderson, K.L., O'Neill, D.G., Brodbelt, D.C., Church, D.B., Meeson, R.L., Sargan, D., Summers, J.F., Zulch, H. & Collins, L.M. (2018). Prevalence, duration and risk factors for appendicular osteoarthritis in a UK dog population under primary veterinary care. *Scientific reports*, 8(1), 1-12.
- Arhant, C., Bubna-Littitz, H., Bartels, A., Futschik, A. & Troxler, J. (2010). Behaviour of smaller and larger dogs: Effects of training methods, inconsistency of owner behaviour and level of engagement in activities with the dog. *Applied Animal Behaviour Science*, 123(3-4), 131-142.
- AVMA (American Veterinary Medical Association). (2021). *Animal-assisted interventions: Guidelines* <https://www.avma.org/resources-tools/avma-policies/animal-assisted-interventions-guidelines> (Hämtad 2021-09-14).
- Banks, M.R., Willoughby, L.M., & Banks, W.A. (2008). Animal-assisted therapy and loneliness in nursing homes: Robotic versus living dogs. *Journal of the American Medical Directors Association* 9, 173-177.
- Bates, N. (2020). Poisons affecting the skin. *Companion Animal*, 25(11), 277-282.
- Beetz, A. M. (2017). Theories and possible processes of action in animal assisted interventions. *Applied Developmental Science*, 21(2), 139-149.
- Beetz, A., Kotrschal, K., Turner, D. C., Hediger, K., Uvnäs-Moberg, K., & Julius, H. (2011). The effect of a real dog, toy dog and friendly person on insecurely attached children during a stressful task: An exploratory study. *Anthrozoös*, 24(4), 349-368.
- Beetz, A., Julius, H., Turner, D. & Kotrschal, K. (2012). Effects of social support by a dog on stress modulation in male children with insecure attachment. *Frontiers in Psychology*, 3, 352.
- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., & Kotrschal, K. (2012). Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin. *Frontiers in Psychology*, 3, 234.
- Bellows, J., Colitz, C.M., Daristotle, L., Ingram, D.K., Lepine, A., Marks, S.L., Anderson, S.L, Tomlinson, J. & Zhang, J. (2015). Defining healthy aging in older dogs and differentiating healthy aging from disease. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 246(1), 77-89.
- Belshaw, Z., Asher, L., Harvey, N.D. & Dean, R.S. (2015). Quality of life assessment in domestic dogs: An evidence-based rapid review. *The Veterinary Journal*, 206(2), 203-212.
- Berg, L., De Koning, D-J., Fall, N., Hansson, H., Herlin, A., Hirsch, E., Hultgren, J., Jacobson, M., Jensen, P., Keeling L., Kolstrup, C., Lindsjö, J., Littorin, L., Rehn, T., Sandberg, E., Steen, M., & Wall, H. 2019. *Yttrande om hållande av hund och katt – Behov av social kontakt och fysisk aktivitet, samt lämplig ålder för avvänjning*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. (Rapporter från SLUs vetenskapliga råd för djurskydd, 2020:1).

- Berget, B., Jormfeldt, H. & Lidfors, L. (in press). *Djurens betydelse för människans hälsa*. I: Engström, Å., Juuso, P., Lundmark Alfredsson, L. & Liljegren, M. (red.) *Vård, omsorg och rehabilitering utomhus*. Lund: Studentlitteratur.
- Bernabei, V., De Ronchi, D., La Ferla, T., Moretti, F., Tonelli, L., Ferrari, B., & Atti, A. R. (2013). Animal-assisted interventions for elderly patients affected by dementia or psychiatric disorders: a review. *Journal of Psychiatric Research*, 47(6), 762-773.
- Bjørnvad, C. (2015). Lifestyle and diabetes mellitus in cats and dogs. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 57(1), 1-1.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss*. Volume I. Attachment. London: Hogarth Press; New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds: I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. *The British Journal of Psychiatry*, 130(3), 201-210.
- Brambell, F. W. R. & Technical Committee to Enquire into the Welfare of Animals kept under Intensive Livestock Husbandry Systems. (1965). Report of the Technical Committee. *Animals Kept Under Intensive Livestock Husbandry Systems*. HM Stationery Office.
- Bray, E. E., Sammel, M. D., Cheney, D. L., Serpell, J. A., & Seyfarth, R. M. (2017a). Effects of maternal investment, temperament, and cognition on guide dog success. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(34), 9128-9133.
- Bray, E.E., Sammel, M.D., Cheney, D.L., Serpell, J.A. & Seyfarth, R.M. (2017b). Characterizing early maternal style in a population of guide dogs. *Frontiers in Psychology*, 8, 175.
- Brelsford, V.L., Dimolareva, M., Gee, N.R. & Meints, K. (2020). Best practice standards in Animal Assisted Interventions: How the LEAD risk assessment tool can help. *Animals*, 10(6), 974; <https://www.mdpi.com/2076-2615/10/6/974/htm>
- Burbach, J. P., Young, L. J. & Russell, J. (2006). Oxytocin: synthesis, secretion, and reproductive functions. I: Plant, T.M. (red.) *Knobil and Neill's physiology of reproduction*, 3 uppl., Elsevier Academic Press. 3055-3128.
- Camps, T., Amat, M. & Manteca, X. (2019). A review of medical conditions and behavioural problems in dogs and cats. *Animals*, 9(12), 1133.
- Caron-Lormier, G., England, G.C., Green, M.J. & Asher, L. (2016). Using the incidence and impact of health conditions in guide dogs to investigate healthy ageing in working dogs. *The Veterinary Journal*, 207, 124-130.
- Carter, C. S., Williams, J. R., Witt, D. M. & Insel, T. R. (1992). Oxytocin and social bonding. *A. Annals of the New York Academy of Sciences*, 652(1), 204-211.
- Carter, C. S., Grippio, A. J., Pournajafi-Nazarloo, H., Ruscio, M. G. & Porges, S. W. (2008). Oxytocin, vasopressin and sociality. *Progress in Brain Research*, 170, 331-336.
- Chandler, M.L. (2016). Impact of obesity on cardiopulmonary disease. *Veterinary Clinics: Small Animal Practice*, 46(5), 817-830.
- Chirchir, H. (2021). Trabecular bone in domestic dogs and wolves: Implications for understanding human self-domestication. *The Anatomical Record*, 304(1), 31-41.
- Chrousos, G.P. (2009). Stress and disorders of the stress system. *Nature Reviews Endocrinology*, 5(7), 374-381.
- Chu, C. I., Liu, C. Y., Sun, C. T. & Lin, J. (2009). The effect of animal-assisted activity on inpatients with schizophrenia. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 47(12), 42-48.
- Cimarelli, G., Turcsán, B., Bánlaki, Z., Range, F. & Virányi, Z. (2016). Dog owners' interaction styles: their components and associations with reactions of pet dogs to a social threat. *Frontiers in Psychology*, 7, 1979.
- Clark, M. & Hoenig, M. (2016). Metabolic effects of obesity and its interaction with endocrine diseases. *Veterinary Clinics: Small Animal Practice*, 46(5), 797-815.

- Clark, S.D., Smidt, J.M. & Bauer, B.A. (2019). Welfare considerations: Salivary cortisol concentrations on frequency of therapy dog visits in an outpatient hospital setting: A pilot study. *Journal of Veterinary Behavior*, 30, 88-91.
- Clark, S.D., Smidt, J.M. & Bauer, B.A. (2020). Therapy dogs' and handlers' behavior and salivary cortisol during initial visits in a complex medical institution: a pilot study. *Frontiers in Veterinary Science*, 7, 854.
- Clark, S.D., Martin, F., McGowan, R.T., Smidt, J.M., Anderson, R., Wang, L., Turpin, T., Langenfeld-McCoy, N., Bauer, B.A. & Mohabbat, A.B. (2020). Physiological state of therapy dogs during animal-assisted activities in an outpatient setting. *Animals*, 10(5), 819.
- Clothier, S., Wycoff, K.L. & Howie, A.R. (2015). FOREWORD. In *Teaming With Your Therapy Dog* (pp. ix–x). Purdue University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctv15wxpvx.3>
- Clothier, S. & Howie, A.R. (2021). Foreword. In *Assessing Handlers for Competence in Animal-Assisted Interventions* (pp. ix–x). Purdue University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctv1htpdp9.3>
- Cole, K. M., Gawlinski, A., Steers, N., & Kotlerman, J. (2007). Animal-assisted therapy in patients hospitalized with heart failure. *American Journal of Critical Care*, 16(6), 575-585.
- Colombo, G., Buono, M. D., Smania, K., Raviola, R. & De Leo, D. (2006). Pet therapy and institutionalized elderly: a study on 144 cognitively unimpaired subjects. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 42(2), 207-216.
- Colussi, A., Stefano, B., Adorini, C. & Sandri, M. (2018). Variations of salivary cortisol in dogs exposed to different cognitive and physical activities. *Italian Journal of Animal Science*, 17, 1030-1037.
- Connell, C.G., Tepper, D.L., Landry, O. & Bennett, P.C. (2019). Dogs in schools: the impact of specific human–dog interactions on reading ability in children aged 6 to 8 years. *Anthrozoös*, 32(3), 347-360.
- Cooper, J.J., Ashton, C., Bishop, S., West, R., Mills, D.S. & Young, R.J. (2003). Clever hounds: social cognition in the domestic dog (*Canis familiaris*). *Applied Animal Behaviour Science*, 81(3), 229-244.
- Cortinovis, C. & Caloni, F. (2016). Household food items toxic to dogs and cats. *Frontiers in Veterinary Science*, 3, 26.
- Crossman, M.K., Kazdin, A.E., Matijczak, A., Kitt, E.R. & Santos, L.R. (2020). The influence of interactions with dogs on affect, anxiety, and arousal in children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 49(4), 535-548.
- Crowley-Robinson, P. & Blackshaw, J.K. (1998). Nursing home staffs' empathy for a missing therapy dog, their attitudes to animal-assisted therapy programs and suitable dog breeds. *Anthrozoös*, 11(2), 101-104.
- Day, M.J., Horzinek, M.C., Schultz, R.D. & Squires, R.A. (2016). WSAVA Guidelines for the vaccination of dogs and cats. *The Journal of Small Animal Practice*, 57(1), E1.
- Djurskyddslag* (1988: 534). Stockholm: Näringsdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddslag-1988534_sfs-1988-534
- Djurskyddslagen* (2018:1192). Stockholm: Näringsdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddslag-20181192_sfs-2018-1192
- Driscoll, C.A. & Macdonald, D.W. (2010). Top dogs: Wolf domestication and wealth. *Journal of Biology*, 9, 10.
- Duffy, D.L., Kruger, K.A. & Serpell, J.A. (2014). Evaluation of a behavioral assessment tool for dogs relinquished to shelters. *Preventive Veterinary Medicine*, 117(3-4), 601-609.

- Dujardin, J-C., Campino, L., Cañavate, C., Dedet, J-P., Gradoni, L., Soteriadou, K., Mazeris, A., Ozbek, Y. & Boelaert, M. (2008). Spread of Vector-borne Diseases and Neglect of Leishmaniasis, Europe. *Emerging Infectious Diseases*, 14, 1013-1018.
- Enlund, K.B., Brunius, C., Hanson, J., Hagman, R., Höglund, O.V., Gustås, P. & Pettersson, A. (2020). Dog owners' perspectives on canine dental health—a questionnaire study in Sweden. *Frontiers in Veterinary Science*, 7, 298.
- Eriksson, H. & Karlberg, S. (2018). *Sociala tjänstehundar-omsorg utan ord*. Göteborg: Klickerförlaget AB.
- Esteves, S.W. & Stokes, T. (2008). Social effects of a dog's presence on children with disabilities. *Anthrozoös*, 21, 5-15.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 av den 9 mars 2016 om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag").
- Fall, T., Lundholm, C., Örtqvist, A.K., Fall, K., Fang, F., Hedhammar, Å., ... & Almqvist, C. (2015). Early exposure to dogs and farm animals and the risk of childhood asthma. *JAMA Pediatrics*, 169(11), e153219-e153219.
- Fall, T., Ekberg, S., Lundholm, C., Fang, F. & Almqvist, C. (2018). Dog characteristics and future risk of asthma in children growing up with dogs. *Scientific reports*, 8(1), 1-8.
- Fedderson-Petersen, D.U. (2007). Social behaviour of dogs and related canids. I: Jensen, P. (red.) *The behavioural biology of dogs*, Trowbridge, UK: CABI. 105-119.
- Filan, S.L. & Llewellyn-Jones, R.H. (2006). Animal-assisted therapy for dementia: A review of the literature. *International Psychogeriatrics*, 18(4), 597-611.
- Fine, A.H., Beck, A.M. & Ng, Z. (2019). The state of animal-assisted interventions: addressing the contemporary issues that will shape the future. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(20), 3997.
- Finisterra, L., Duarte, B., Peixe, L., Novais, C. & Freitas, A. R. (2021). Industrial dog food is a vehicle of multidrug-resistant enterococci carrying virulence genes often linked to human infections. *International Journal of Food Microbiology*, 358, 109284.
- Folkhälsomyndigheten, (2021). *Leptospirainfektion – sjukdomsstatistik - Folkhälsomyndigheten* www.folkhalsomyndigheten.se (Hämtad 2021-12-03).
- Fooks, A.R. & Johnson, N. (2015). Jet set pets: examining the zoonosis risk in animal import and travel across the European Union. *Veterinary Medicine (Auckland, N.Z.)*, 6, 17-25.
- Foyer, P., Wilsson, E. & Jensen, P. (2016). Levels of maternal care in dogs affect adult offspring temperament. *Scientific Reports*, 6(1), 1-8.
- Friedmann, E., Katcher, A. H., Thomas, S. A., Lynch, J. J., & Messent, P. R. (1983). Social interaction and blood pressure: influence of animal companions. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 171(8), 461-465.
- Frye, C.W., Shmalberg, J.W. & Wakshlag, J.J. (2016). Obesity, exercise and orthopedic disease. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 46, 831-841.
- Gácsi, M., Maros, K., Sernkvist, S., Faragó, T. & Miklósi, Á. (2013). Human analogue safe haven effect of the owner: behavioural and heart rate response to stressful social stimuli in dogs. *PLoS One*, 8(3), e58475.
- García Pinillos, R. (2018). *One Welfare: A Framework to Improve Animal Welfare and Human Well-being*. Oxfordshire, UK: CAB International.
- German, A.J. (2006). Growing problem of obesity in dogs and cats. *Journal of Nutrition*, 136, 1940S-1946S.
- Germonpré, M., Láznicková-Galetová, M., Sablin, M. V. & Bocherens, H. (2018). *Self-domestication or human control? The Upper Palaeolithic domestication of the dog. Rethinking domestication: Biosocial Approaches to hybrid communities*. Routledge, London.
- Ghasemzadeh, I & Namazi, S.H. (2015). Review of bacterial and viral zoonotic infections transmitted by dogs. *Journal of Medicine and Life*, 8, 1-5.

- Glenk, L.M. (2017). Current perspectives on therapy dog welfare in animal-assisted interventions. *Animals*, 7(2), 7.
- Glenk, L. M. & Foltin, S. (2021). Therapy dog welfare revisited: a review of the literature. *Veterinary Sciences*, 8(10), 226.
- Glenk, L.M., Kothgassner, O.D., Stetina, B.U., Palme, R., Kepplinger, B. & Baran, H. (2013). Therapy dogs' salivary cortisol levels vary during animal-assisted interventions. *Animal Welfare*, 22(3), 369-378.
- Gorrel, C. (2013). *Veterinary dentistry for the general practitioner*. 2nd Edition. China: Elsevier Saunders.
- Grandi, G., Victorsson, I., Osterman-Lind, E. & Höglund, J. (2021). Occurrence of endoparasites in adult Swedish dogs: a coprological investigation. *Frontiers in Veterinary Science*, 8, 691853.
- Greer, K.L., Pustay, K.A., Zaun, T.C. & Coppens, P. (2001). A comparison of the effects of toys versus live animals on the communication of patients with dementia of the Alzheimer's type. *Clinical Gerontologist. The Journal of Aging and Mental Health*, 24(3-4), 157-182.
- Gregory, N.G. (2008). *Physiology and behaviour of animal suffering*. India: Blackwell Science.
- Guardini, G., Bowen, J., Mariti, C., Fatjó, J., Sighieri, C. & Gazzano, A. (2017). Influence of maternal care on behavioural development of domestic dogs (*Canis Familiaris*) living in a home environment. *Animals*, 7(12), 93.
- Handlin, L., Hydbring-Sandberg, E., Nilsson, A., Ejdebäck, M., Jansson, A. & Uvnäs-Moberg, K. (2011). Short-term interaction between dogs and their owners: effects on oxytocin, cortisol, insulin and heart rate—an exploratory study. *Anthrozoös*, 24(3), 301-315.
- Handlin, L., Nilsson, A., Ejdebäck, M., Hydbring-Sandberg, E. & Uvnäs-Moberg, K. (2012). Associations between the psychological characteristics of the human–dog relationship and oxytocin and cortisol levels. *Anthrozoös*, 25(2), 215-228.
- Handlin, L., Nilsson, A., Lidfors, L., Petersson, M., & Uvnäs-Moberg, K. (2018). The effects of a therapy dog on the blood pressure and heart rate of older residents in a nursing home. *Anthrozoös*, 31(5), 567-576.
- Hare, B. & Tomasello, M. (2005). Human-like social skills in dogs? *Trends in Cognitive Sciences*, 9(9), 439-444.
- Hare, B., Call, J. & Tomasello, M. (1998). Communication of food location between human and dog (*Canis familiaris*). *Evolution of communication*, 2(1), 137-159.
- Hare, B., Brown, M., Williamson, C. & Tomasello, M. (2002). The domestication of social cognition in dogs. *Science*, 298(5598), 1634-1636.
- Hart, B.L. & Miller, M.F. (1985). Behavioral profiles of dog breeds. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 186(11), 1175-1180.
- Haubenhof, D.K. & Kirchengast, S. (2006). Physiological arousal for companion dogs working with their owners in animal-assisted activities and animal-assisted therapy. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 9(2), 165-172.
- Heimlich, K. (2001). Animal-assisted therapy and the severely disabled child: A quantitative study. *Journal of Rehabilitation*, 67(4), 48.
- Hoffmann, A.O., Lee, A.H., Wertenaue, F., Ricken, R., Jansen, J.J., Gallinat, J. & Lang, U.E. (2009). Dog-assisted intervention significantly reduces anxiety in hospitalized patients with major depression. *European Journal of Integrative Medicine*, 1(3), 145-148.
- Höglund, J. 2014. *Detektion och selektion för anthelmintikaresistens*. Information från Läkemedelsverket; 25(supplement):51-53.
- Horváth, Z., Dóka, A. & Miklósi, Á. (2008). Affiliative and disciplinary behavior of human handlers during play with their dog affects cortisol concentrations in opposite directions. *Hormones and Behavior*, 54(1), 107-114.
- Howie, A.R. (2015). *Teaming with your therapy dog*. USA: Purdue University Press.

- Iannuzzi, D. & Rowan, A.N. (1991). Ethical issues in animal-assisted therapy programs. *Anthrozoös*, 4(3), 154-163.
- Jalongo, M., Astorino, T. & Bomboy, N. (2004). Canine visitors: The influence of therapy dogs on young children's learning and well-being in classrooms and hospitals. *Early Childhood Education Journal*, 32(1), 9-16.
- Jalongo, M.R. (2005). "What are all these dogs doing at school?": Using therapy dogs to promote children's reading practice. *Childhood Education*, 81(3), 152-158.
- Janutta, V., Hamann, H., Klein, S., Tellhelm, B. & Distl, O. (2006). Genetic analysis of three different classification protocols for the evaluation of elbow dysplasia in German shepherd dogs. *Journal of Small Animal Practice*, 47, 75–82.
- Jegatheesan, B., Beetz, A., Ormerod, E., Johnson, R., Fine, A., Yamazaki, K., Dudzik, C, Garcia, R.M., Winkle, M. & Choi, G. (2014/2018). IAHAIO Whitepaper 2014 (updated for 2018). *The IAHAIO definitions for Animal Assisted Intervention and guidelines for wellnes of animals involved in AAI*. <http://iahaio.org/best-practice/white-paper-on-animal-assisted-interventions/> (Hämtad 2021-03-26).
- Jensen, P. (2017). *Den missförstådda hunden*. Natur & Kultur.
- Jensen, P. (2021). *Hundens språk och tankar*. Natur & Kultur.
- Karlberg, S. & Erngren, T. (2021). Choice and control in animal welfare in AAI. I: *Proceedings from Human-animal interactions: conversations and connections in a changed world*, IAHAIO Conference 25-26 September 2021, Zoom.
- Kerulo, G., Kargas, N., Mills, D.S., Law, G., VanFleet, R., Faa-Thompson, T. & Winkle, M.Y. (2020). Animal-Assisted Interventions: Relationship between standards and qualifications. *People and Animals: The International Journal of Research and Practice*, 3(1), 4.
- Keverne, B. & Kendrick, K.M. (1994). Maternal behaviour in sheep and its neuroendocrine regulation. *Acta Paediatrica*, 83, 47-56.
- Koenig, A. (2013). Endocrine emergencies in dogs and cats. *Veterinary Clinics: Small Animal Practice*, 43(4), 869-897.
- Konok, V., Kosztolányi, A., Rainer, W., Mutschler, B., Halsband, U. & Miklósi, Á. (2015). Influence of owners' attachment style and personality on their dogs' (Canis familiaris) separation-related disorder. *PloS One*, 10(2), e0118375.
- Kotrschal, K. & Ortbauer, B. (2003). Behavioral effects of the presence of a dog in a classroom. *Anthrozoös*, 16, 147-159.
- Kuhne, F., Hößler, J.C. & Struwe, R. (2014). Behavioral and cardiac responses by dogs to physical human–dog contact. *Journal of Veterinary Behavior*, 9(3), 93-97.
- Kuhne, F., Hößler, J.C. & Struwe, R. (2014). Emotions in dogs being petted by a familiar or unfamiliar person: Validating behavioural indicators of emotional states using heart rate variability. *Applied Animal Behaviour Science*, 161, 113-120.
- Kuhne, F., Hößler, J.C. & Struwe, R. (2012). Effects of human dog familiarity on dogs' behavioural responses to petting. *Applied Animal Behaviour Science*, 142(3-4), 176-181.
- Le Roux, M. C. & Kemp, R. (2009). Effect of a companion dog on depression and anxiety levels of elderly residents in a long-term care facility. *Psychogeriatrics*, 9(1), 23-26.
- Lefebvre, S.L., Golab, G.C., Christensen, E., Castrodale, L., Aureden, K., Bialachowski, A., Gumley, N., Robinson, J., Peregrine, A., Benoit, M., Card, M.L., Van Horne, L. & Weese, J.S. (2008). Guidelines for animal-assisted interventions in health care facilities. *American Journal of Infection Control*, 36 (2), 78–85.
- Ley, J.M., Bennett, P.C., & Coleman, G.J. (2009). A refinement and validation of the Monash Canine Personality Questionnaire (MCPQ). *Applied Animal Behaviour Science*, 116(2-4), 220-227.
- Lindblad-Toh, K., Wade, C. M., Mikkelsen, T. S., Karlsson, E. K., Jaffe, D. B., Kamal, M., Lander, E. S. (2005). Genome sequence, comparative analysis and haplotype structure of the domestic dog. *Nature*, 438, 803– 819.

- Lindström Nilsson, M., Funkquist, E.L., Edner, A. & Engvall, G. (2020). Children report positive experiences of animal-assisted therapy in paediatric hospital care. *Acta Paediatrica*, 109(5), 1049-1056.
- Lund, E.M., Armstrong, P.J., Kirk, C.A. & Klausner, J.S. (2006). Prevalence and risk factors for obesity in adult dogs from private US veterinary practices. *International Journal of Applied Research in Veterinary Medicine*, 4, 177–186.
- Malm, K., & Einarsson, D. (2005). *Hunden, människan, relationen*. K. Malm Tanke i tryck.
- Marinelli, L., Normando, S., Siliprandi, C., Salvadoretti, M. & Mongillo, P. (2009). Dog assisted interventions in a specialized centre and potential concerns for animal welfare. *Veterinary Research Communications*, 33(1), 93-95.
- Mariti, C., Ricci, E., Carlone, B., Moore, J.L., Sighieri, C. & Gazzano, A. (2013). Dog attachment to man: A comparison between pet and working dogs. *Journal of Veterinary Behavior*, 8(3), 135-145.
- Marshall, W.G., Bockstahler, B.A., Hulse, D.A. & Carmichael, S. (2009). A review of osteoarthritis and obesity: current understanding of the relationship and benefit of obesity treatment and prevention in the dog. *Veterinary and Comparative Orthopaedics and Traumatology*, 22(05), 339-345.
- McCullough, A., Jenkins, M.A., Ruehrdanz, A., Gilmer, M.J., Olson, J., Pawar, A. & O’Haire, M.E. (2018). Physiological and behavioral effects of animal-assisted interventions on therapy dogs in pediatric oncology settings. *Applied Animal Behaviour Science*, 200, 86-95.
- McGarrity, M.E., Sinn, D.L. & Gosling, S.D. (2015). Which personality dimensions do puppy tests measure? A systematic procedure for categorizing behavioral assays. *Behavioural Processes*, 110, 117-124.
- McGreevy, P. D., Georgevsky, D., Carrasco, J., Valenzuela, M., Duffy, D. L. & Serpell, J. A. (2013). Dog behavior co-varies with height, bodyweight and skull shape. *PloS One*, 8(12), e80529.
- McMillan, F.D. (2016). The psychobiology of social pain: Evidence for a neurocognitive overlap with physical pain and welfare implications for social animals with special attention to the domestic dog (*Canis familiaris*). *Physiology & Behavior*, 167, 154–171.
- Mellor, D.J. (2017). Operational details of the five domains model and its key applications to the assessment and management of animal welfare. *Animals*, 7(8), 60.
- Mellor, D.J., Beausoleil, N.J., Littlewood, K.E., McLean, A.N., McGreevy, P.D., Jones, B. & Wilkins, C. (2020). The 2020 Five Domains Model: including human-animal interactions in assessments of animal welfare. *Animals*, 10, 1870.
- Miklósi, Á. Polgárdi, R., Topál, J. & Csányi, V. (1998). Use of experimenter-given cues in dogs. *Animal cognition*, 1(2), 113-121.
- Miklósi, A., Polgárdi, R., Topál, J. & Csányi, V. (2000). Intentional behavior in dog–human communication: An experimental analysis of “showing” behavior in the dog. *Animal Cognition*, 159-166.
- Miklósi, Á. Topal, J. & Csányi, V. (2004). Comparative social cognition: what can dogs teach us? *Animal Behaviour*, 67(6), 995-1004.
- Mikulincer, M. & Shaver, P.R. (2007). Boosting attachment security to promote mental health, prosocial values, and inter-group tolerance. *Psychological Inquiry*, 18(3), 139-156.
- Milewski, L.M. & Khan, S.A. (2006). An overview of potentially life-threatening poisonous plants in dogs and cats. *Journal of Veterinary Emergency and Critical Care*, 16(1), 25-33.
- Miller, S. C., Kennedy, C. C., DeVoe, D. C., Hickey, M., Nelson, T. & Kogan, L. (2009). An examination of changes in oxytocin levels in men and women before and after interaction with a bonded dog. *Anthrozoös*, 22(1), 31-42.

- Moberg, G.P. (2000). Biological response to stress: implications for animal welfare. I: Moberg, G.P. & Mench, J.A. (red.) *The biology of animal stress*. UK: CABI.
- Mongillo, P., Pitteri, E. & Marinelli, L. (2017). Sustained attention to the owner is enhanced in dogs trained for animal assisted interventions. *Behavioural Processes*, 140, 69-73.
- Mongillo, P., Pitteri, E., Adamelli, S., Bonichini, S., Farina, L. & Marinelli, L. (2015). Validation of a selection protocol of dogs involved in animal-assisted intervention. *Journal of Veterinary Behavior*, 10(2), 103-110.
- Morey, D.F. (1994). The early evolution of the domestic dog. *American Scientist*, 82, 336–347.
- Murthy, R., Bearman, G., Brown, S., Bryant, K., Chinn, R., Hewlett, A. & Weber, D.J. (2015). Animals in healthcare facilities: recommendations to minimize potential risks. *Infection Control & Hospital Epidemiology*, 36(5), 495-516.
- Nawarecka-Piątek, M., Olsen, C., Sandstedt, L., Miklósi, A., Abdai, J. & Temesi, A. (2020). *Personality assessment for dogs in AAI (PADA)*. Warszawa: Stowarzyszenie Zwierzęta Ludziom. www.zwierzetaludziom.pl
- Ng, Z.Y. & Fine, A.H. (2019). Considerations for the retirement of therapy animals. *Animals*, 9(12), 1100.
- Nicholas, C., Wegienka, G., Havstad, S., Zoratti, E., Ownby, D. & Johnson, C.C. (2010). Dog characteristics and allergen levels in the home. *Annals of Allergy, Asthma & Immunology*, 105(3), 228-233.
- Nilsson, A., Handlin, L., Lidfors, L., Petersson, M., & Uvnäs-Moberg, K. (2020). Interacting with a visiting dog increases fingertip temperature in elderly residents of nursing homes. *Frontiers in Psychology*, 11, 1906.
- Nilsson, O. (2015). Hygiene quality and presence of ESBL-producing *Escherichia coli* in raw food diets for dogs. *Infection Ecology & Epidemiology*, 5, 28758.
- Nimer, J. & Lundahl, B. (2007). Animal-assisted therapy: A meta-analysis. *Anthrozoös*, 20(3), 225-238.
- Notari, L., Burman, O. & Mills, D. (2015). Behavioural changes in dogs treated with corticosteroids. *Physiology & Behavior*, 151, 609-616.
- Nyberg, E. (2018). *Katter på svenska äldreboenden*. Examensarbete i Veterinärprogrammet vid Sveriges lantbruksuniversitet. <https://stud.epsilon.slu.se/13436/>
- Olivry, T., DeBoer, D.J., Favrot, C., Jackson, H.A., Mueller, R.S., Nuttall, T. & Prélaud, P. (2015). Treatment of canine atopic dermatitis: 2015 updated guidelines from the International Committee on Allergic Diseases of Animals (ICADA). *BMC Veterinary Research*, 11(1), 1-15.
- Olsson, S.E. (1987). General and aetiologic factors in canine osteochondrosis. *Veterinary Quarterly*, 9(3), 268-278.
- Palestrini, C., Previde, E.P., Spiezio, C. & Verga, M. (2005). Heart rate and behavioural responses of dogs in the Ainsworth's Strange Situation: A pilot study. *Applied Animal Behaviour Science*, 94(1-2), 75-88.
- Palmer, R. & Custance, D. (2008). A counterbalanced version of Ainsworth's Strange Situation Procedure reveals secure-base effects in dog–human relationships. *Applied Animal Behaviour Science*, 109(2-4), 306-319.
- Pettersson, A. (2020). Dental home care in dogs—a questionnaire study among Swedish dog owners, veterinarians and veterinary nurses. *BMC Veterinary Research*, 16(1), 1-13.
- Powell, L., Edwards, K. M., Bauman, A., Guastella, A. J., Drayton, B., Stamatakis, E. & McGreevy, P. (2019). Canine endogenous oxytocin responses to dog-walking and affiliative human–dog interactions. *Animals*, 9(2), 51.
- Prato-Previde, E., Custance, D.M., Spiezio, C. & Sabatini, F. (2003). Is the dog-human relationship an attachment bond? An observational study using Ainsworth's strange situation. *Behaviour*, 140(2), 225-254.
- Raffan, E. (2013). The big problem: battling companion animal obesity. *Veterinary Record*, 173(12), 287-291.

- Regeringens proposition 1987/88:93 om *djurskyddslag*, m.m.
<https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/om-djurskyddslag-mm-GB0393> (Hämtad 2022-01-28).
- Regeringens proposition 2017/18:147. *Ny djurskyddslag*.
<https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/ny-djurskyddslag-H503147> (Hämtad 2022-01-28).
- Rehn, T. & Keeling, L. J. (2011). The effect of time left alone at home on dog welfare. *Applied Animal Behaviour Science*, 129(2-4), 129-135.
- Rehn, T. & Keeling, L.J. (2016). Measuring dog-owner relationships: Crossing boundaries between animal behaviour and human psychology. *Applied Animal Behaviour Science*, 183, 1-9.
- Rehn, T., Beetz, A. & Keeling, L.J. (2017). Links between an owner's adult attachment style and the support-seeking behavior of their dog. *Frontiers in Psychology*, 8, 2059.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02059>
- Rehn, T., Handlin, L., Uvnäs-Moberg, K. & Keeling, L. J. (2014). Dogs' endocrine and behavioural responses at reunion are affected by how the human initiates contact. *Physiology & Behavior*, 124, 45-53.
- Robertson, I.D. (1999). The association of exercise, diet and other factors influence of diet and other factors with owner-perceived obesity in privately owned dogs from metropolitan Perth, Western Australia. *Preventive Veterinary Medicine*, 58, 75-83.
- Rooney, N.J. & Bradshaw, J.W. (2003). Links between play and dominance and attachment dimensions of dog-human relationships. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 6(2), 67-94.
- Rooney, N.J. & Cowan, S. (2011). Training methods and owner–dog interactions: links with dog behaviour and learning ability. *Applied Animal Behaviour Science*, 132(3-4), 169-177.
- Roth, L.S., Faresjö, Å. Theodorsson, E. & Jensen, P. (2016). Hair cortisol varies with season and lifestyle and relates to human interactions in German shepherd dogs. *Scientific Reports*, 6(1), 1-7.
- Russell, W.M. & Burch, R.L. (1959). *The principles of humane experimental technique*. London, UK: Methuen.
- Sandt, D.D. (2020). Effective implementation of animal assisted education interventions in the inclusive early childhood education classroom. *Early Childhood Education Journal*, 48(1), 103-115.
- Santos, N.R., Beck, A. & Fontbonne, A. (2020). A review of maternal behaviour in dogs and potential areas for further research. *Journal of Small Animal Practice*, 61(2), 85-92.
- Savalli, C., Resende, B. D. D. & Ades, C. (2013). Are dogs sensitive to the human's visual perspective and signs of attention when using a keyboard with arbitrary symbols to communicate? *Revista de Etologia*, 12(1-2), 29-38.
- Scaglia, E., Cannas, S., Minero, M., Frank, D., Bassi, A. & Palestini, C. (2013). Video analysis of adult dogs when left home alone. *Journal of Veterinary Behavior*, 8(6), 412-417.
- Schalamon, J., Ainoedhofer, H., Singer, G., Petnehazy, T., Mayr, J., Kiss, K. & Höllwarth, M. E. (2006). Analysis of dog bites in children who are younger than 17 years. *Pediatrics*, 117(3), e374-e379.
- Schöberl, I., Beetz, A., Solomon, J., Wedl, M., Gee, N. & Kotrschal, K. (2016). Social factors influencing cortisol modulation in dogs during a strange situation procedure. *Journal of Veterinary Behavior*, 11, 77-85.
- Schuck, S.E.B., Emmerson, N.A., Fine, A.H. & Lakes, K.D. (2015). Canine-Assisted Therapy for children with ADHD: Preliminary findings from the Positive Assertive Cooperative Kids Study. *Journal of Attention Disorders*, 19, 125-137.
- Seksel, K., Mazurski, E.J. & Taylor, A. (1999). Puppy socialisation programs: short and long term behavioural effects. *Applied Animal Behaviour Science*, 62(4), 335-349.

- Serpell, J. A. & Duffy, D.L. (2014). Dog breeds and their behavior. I: Horowitz, A. (red.) *Domestic dog cognition and behavior*. Berlin, Heidelberg: Springer. 31-57.
- Serpell, J.A., Coppinger, R., Fine, A.H., Peralta, J.M. (2010). Welfare considerations in therapy and assistance animals. I: Fine, A.H. (red.) *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*, 3 uppl. San Diego: Academic Press. 453–474.
- Serpell, J.A., Kruger, K.A., Freeman, L.M., Griffin, J. A. & Ng, Z.Y. (2020). Current standards and practices within the therapy dog industry: Results of a representative survey of United States therapy dog organizations. *Frontiers in Veterinary Science*, 7, 35.
- Shiverdecker, M.D., Schiml, P.A. & Hennessy, M.B. (2013). Human interaction moderates plasma cortisol and behavioral responses of dogs to shelter housing. *Physiology & Behavior*, 109, 75-79.
- Simonato, M., De Santis, M., Contalbrigo, L., De Mori, B., Ravarotto, L. & Farina, L. (2020). The Three R's as a Framework for Considering the Ethics of Animal Assisted Interventions. *Society & Animals*, 28(4), 395-419.
- Siniscalchi, M., Stipo, C. & Quaranta, A. (2013). "Like Owner, Like Dog": Correlation between the Owner's Attachment Profile and the Owner-Dog Bond. *PloS One*, 8(10), e78455.
- SIS Svenska Institutet för Standarder (2013). Svensk Standard SS 8760000:2013. *Vårdhundsteam inom äldreomsorg, demensvård och rehabilitering för vuxna efter förvärvad hjärnskada - Krav på utbildning*. <https://www.sis.se/produkter/halso-och-sjukvard/medicin-allmant/ss87600002013/> (Hämtad 2021-11-17).
- Smith, G., Mayhew, P., Kapatkin, A., McKelvie, P., Shofer, F. & Gregor, T. (2001). Evaluation of risk factors for degenerative joint disease associated with hip dysplasia in German Shepherd Dogs, Golden retrievers, Labrador Retrievers, and Rottweilers. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 219, 1719–1724.
- Socialstyrelsen (2018). *Vård och omsorg vid demenssjukdom – Sammanfattning med förbättringsområden, Nationella riktlinjer – utvärdering 2018*. ISBN 978-91-7555-448-8. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2018-3-1.pdf>
- Socialstyrelsen. 2011. *MRSA hos häst, hund och katt: Rekommendationer för handläggning*. Artikelnr 2011-1-8. ISBN 978-91-86585-79-2. <https://docplayer.se/7475712-Mrsa-hos-hast-hund-och-katt-rekommendationer-for-handlaggning.html> (Hämtad 2021-11-17).
- Socialstyrelsen. 2014. *Hundar i vård och omsorg: Vägledning till gällande regelverk*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2014-8-7.pdf> (Hämtad 2021-11-17).
- Souter, M.A. & Miller, M. D. (2007). Do animal-assisted activities effectively treat depression? A meta-analysis. *Anthrozoös*, 20(2), 167-180.
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om *förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen*, saknr K 112.
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om *förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen* (omtryckt genom SJVFS 2021:5, Saknr K112).
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:16) om *uppfödning och hållande av pälsdjur*, saknr. L103.
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2020:8) om *hållande av hundar och katter*, saknr. L102.
- Statens offentliga utredningar, SOU 2011:75. *Ny djurskyddslag. Betänkande av utredaren i översyn av djurskyddslagstiftningens utformning och innehåll*.

- Stull, J.W., Brophy, J. & Weese, J.S. (2015). Reducing the risk of pet-associated zoonotic infections. *Canadian Medical Association Journal*, 187(10), 736-743.
- Ståhl, K. (red.) (2020). *Surveillance of infectious diseases in animals and humans in Sweden 2020*. National Veterinary Institute (SVA), Uppsala, Sweden. SVA:s rapportserie 68 1654-7098.
- Tchernov, E. & Valla, F.R. (1997). Two new dogs, and other Natufian dogs, from the southern Levant. *Journal of Archaeological Science*, 24, 65– 95.
- Tedeschi, P. & Jenkins, M. (2019). *Transforming trauma: Resilience and healing through our connections with animals*. USA: Purdue University Press.
<http://library.oapen.org/handle/20.500.12657/24992>
- Thodberg, K., Sørensen, L.U., Videbech, P.B., Poulsen, P.H., Houbak, B., Damgaard, V., Keseler, I., Edwards, D. & Christensen, J.W. (2016). Behavioral responses of nursing home residents to visits from a person with a dog, a robot seal or a toy cat. *Anthrozoös*, 29(1)107-121.
- Thomas, W.B. (2010). Idiopathic epilepsy in dogs and cats. *Veterinary Clinics: Small Animal Practice*, 40(1), 161-179.
- Thorman, S. (1999). Hundens-människans bästa vän. I: Hammarlund Larsson, C. (red.) *Fataburen, Leva med Naturen*. Uddevalla: Nordiska museets förlag, 73-84.
- Tiira, K. & Lohi, H. (2015). Early life experiences and exercise associate with canine anxieties. *PloS One*, 10(11), e0141907.
- Topál, J., Miklósi, Á. Csányi, V. & Dóka, A. (1998). Attachment behavior in dogs (*Canis familiaris*): a new application of Ainsworth's (1969) Strange Situation Test. *Journal of Comparative Psychology*, 112(3), 219.
- Truett, A., Borne, A., Poincot, M. & West, D. (1996). Autonomic control of blood pressure and heart rate in obese hypertensive dogs. *American Journal of Physiology: Regulatory, Integrative and Comparative Physiology*, 270, R541-R549.
- Tuber, D.S., Hennessy, M.B., Sanders, S. & Miller, J.A. (1996). Behavioral and glucocorticoid responses of adult domestic dogs (*Canis familiaris*) to companionship and social separation. *Journal of Comparative Psychology*, 110(1), 103.
- Turcsán, B., Kubinyi, E. & Miklósi, Á. (2011). Trainability and boldness traits differ between dog breed clusters based on conventional breed categories and genetic relatedness. *Applied Animal Behaviour Science*, 132(1-2), 61-70.
- Van Duijkeren, E., Catry, B. Greko, C., Moreno, M.A., Pomba, M.C., Pyörälä, S., Ruzauskas, M., Sanders, P. Threlfall, E.J., Torren-Edo, J. & Törneke, K. 2011. Review on methicillin-resistant *Staphylococcus pseudointermedius*. *Journal of Antimicrobial Chemotherapy*, 66(12), 2705-2714.
- Vas, J., Topál, J., Gácsi, M., Miklósi, A. & Csányi, V. (2005). A friend or an enemy? Dogs' reaction to an unfamiliar person showing behavioural cues of threat and friendliness at different times. *Applied Animal Behaviour Science*, 94(1-2), 99-115.
- Veissier, I. & Boissy, A. (2007). Stress and welfare: Two complementary concepts that are intrinsically related to the animal's point of view. *Physiology & Behavior*, 92(3), 429-433.
- Virányi, Z. & Range, F. (2014). On the way to a better understanding of dog domestication: aggression and cooperativeness in dogs and wolves. In: Kaminski, J & Marshall-Pescini, S. (eds.) *The Social Dog* (pp. 35-62). Academic Press.
- Virányi, Z., Topál, J., Gácsi, M., Miklósi, A. & Csányi, V. (2004). Dogs respond appropriately to cues of humans' attentional focus. *Behavioural Processes*, 66(2), 161-172.
- Virues-Ortega, J., Pastor-Barriuso, R., Castellote, J. M., Población, A., & de Pedro-Cuesta, J. (2012). Effect of animal-assisted therapy on the psychological and functional status of elderly populations and patients with psychiatric disorders: A meta-analysis. *Health Psychology Review*, 6(2), 197-221.

- von Holdt, B.M. & Driscoll, C.A. (2017). Origins of the dog: Genetic insights into dog domestication. I: Serpell, J. (red.) *The domestic dog. Its evolution, behavior, and interactions with people* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press. 22– 41.
- von Uexküll, J. (1934/1957). A stroll through the worlds of animals and men. I: Schiller, C.H. (red.) *Instinctive behaviour: The development of a modern concept*. New York: International Universities Press. 5-80.
- von Uexküll, J. (2001). *An introduction to Umwelt*. *Semiotica*, 2001(134), 107-110. <https://doi.org/10.1515/semi.2001.017> (Hämtad 2021-11-01).
- Vredegoor, D.W., Willemse, T., Chapman, M.D., Heederik, D.J. & Krop, E.J. (2012). Can f 1 levels in hair and homes of different dog breeds: lack of evidence to describe any dog breed as hypoallergenic. *Journal of Allergy and Clinical Immunology*, 130(4), 904-909.
- Vårdhygieniska rekommendationer (2019). *Djur i vården*. Svensk förening för vårdhygien. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.wm3.se/sites/16/media/323512_Djur_i_v%C3%A5rden_slutversion_190918.pdf?1568833449 (Hämtad 2021-01-17).
- Världsgesundhetsorganisationen för djurhälsa (OIE). (2019). *Terrestrial Animal Health Code*, vol. 1, kap. 7.1. *Introduction to the recommendations for animal welfare*. Paris, Frankrike. https://www.oie.int/index.php?id=169&L=0&htmfile=chapitre_aw_introduction.htm (Hämtad 2021-01-07).
- Weiss, J. M. (1971). Effects of coping behavior in different warning signal conditions on stress pathology in rats. *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, 77(1), 1–13. <https://doi.org/10.1037/h0031583>
- Winkle, M., Dickson, C. & Simpson. (2019). *Animal Assisted Intervention International Standards of Practice*. Animal Assisted Intervention International. Revised February 20, 2019. <https://otaus.com.au/publicassets/80cfd523-2030-ea11-9403-005056be13b5/AaII-Standards-of-Practice.pdf> (Hämtad 2021-09-14).
- Wirobski, G., Range, F., Schaeb, F.S., Palme, R., Deschner, T. & Marshall-Pescini, S. (2021). Life experience rather than domestication accounts for dogs' increased oxytocin release during social contact with humans. *Scientific Reports*, 11(1), 1-12.
- World Health Organisation (WHO). (2017). *One Health*. <https://www.who.int/news-room/qa-detail/one-health> (Hämtad 2021-03-26).
- Zimmermann, R., Hülsmeier, V.I., Sauter-Louis, C. & Fischer, A. (2009). Status epilepticus and epileptic seizures in dogs. *Journal of Veterinary Internal Medicine*, 23(5), 970-976.

17.1. Hemsidor

- 15 best dog breeds for therapy dogs*. <https://www.labradortraininghq.com/labrador-breed-information/best-therapy-dogs/> (Hämtad 2021-11-17).
- Alzheimer's Society – United against Dementia*. <https://www.alzheimers.org.uk/> (Hämtad 2021-11-07).
- Animal Assisted Interventions International – Standards of practice*. <https://aai-int.org/wp-content/uploads/2019/02/AaII-Standards-of-Practice.pdf> (Hämtad 2021-01-15).
- Astma och allergiförbundet*. <https://astmaoallergiforbundet.se/content/uploads/2021/07/Vagledning-om-arbetande-hundar-och-allergi-i-skolan.pdf> (Hämtad 2021-09-10).
- Engelska kennelklubben*. <https://www.thekennelclub.org.uk/media/1935/bark-and-read-standards-of-practice.pdf> (Hämtad 2021-10-31).
- Föreningen för sociala tjänstehundar*. <http://media1.svth.se/2020/10/Foreningens-krav-och-riktlinjer-for-utbildning-av-sociala-tjanstehundar.pdf> (Hämtad 2021-01-15).

- Hundar i vård och omsorg - Vägledning till gällande regelverk.* Socialstyrelsen, 2014-8-7, ISBN 978-91-7555-203-3. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2014-8-7.pdf>
- Hygienregler för besöksverksamhet.* Jordbruksverket. <https://djur.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/sjukdomarochsmittskydd/bestammaselseromhygien/hygienreglerforbesoksverksamhet/sarskildahygienreglerforbesoksverksamhet.4.2ae27f0513e7888ce2280009845.html> (Hämtad 2021-01-15).
- MRSA anmälningsplikt.* <https://www.sva.se/djurhalsa/antibiotika/anmalningspliktig-resistens/mrsa/>
- PADA, Personality Assessment for Dogs in Animal Assisted Interventions.* <https://icofa-aai.com/pada-personality-assessment-for-dogs-in-aai/> (Hämtad 2021-12-04).
- Riksföreningen för skolsköterskor.* <https://swenurse.se/download/18.137956ab1784afbbd8bb5ca2/1619116529432/Remissvar%20V%C3%A4gledning%20hund%20i%20skolan%20Astma%20och%20allergif%C3%B6rbundet.docx.pdf> (Hämtad 2021-10-25).
- Skatteverket.se. Ekonomisk verksamhet* <https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/321542.html> (Hämtad 2021-01-07).
- Skolverket – åtgärdsprogram i skolan.* <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/extra-anpassningar-sarskilt-stod-och-atgardsprogram-i-skolan#h-Lashundar> (Hämtad 2021-11-17).
- SVÄ - MRSA.* <https://www.sva.se/amnesomraden/antibiotika/anmalningspliktig-resistens/mrsa/> (Hämtad 2021-12-03).
- SVÄ Zoonosrapport.* <https://www.sva.se/amnesomraden/smittlage/zoonoser/zoonosrapport/> (Hämtad 2021-11-22).
- Svenska Brukshundklubben.* <https://www.brukshundklubben.se/assistanshund/om-assistanshund/> (Hämtad 2021-01-15).
- Svenska kennelklubbens beteende och personlighetstest BPH.* <https://www.skk.se/sv/uppfoadning/mentalitet/beteende-och-personlighetsbeskrivning-hund-bph/> (Hämtad 2021-01-15).
- Svenska Kennelklubben.* <https://www.skk.se/sv/hundagande/fokus-pa/assistanshundar/> (Hämtad 2021-01-15).
- Sveriges Hundföretagare.* <https://hitta.sverigeshundforetagare.se/> (Hämtad 2021-12-16).

Tack

Vi vill tacka de 117 hundförare som besvarade enkäten de fick via Netigate, de 14 länsveterinärerna som besvarade enkäten de fick via Netigate och de sex utbildningsföretagen som besvarade den enkät de fick via e-post. Matilda Ström tackas för sitt arbete med enkäten till hundförarna, och CEVA tackas för att de bekostade Matildas arbetstid.

Therese Rehn tackas för en del initiala texter om hundars beteende. Tess Erngren tackas för faktagranskning av rapporten.

SLU Future One Health (f.d. SLU Framtidens djur, natur och hälsa) har bekostat arbetstiden för samtliga författare av rapporten samt bekostat slutredigering och upptryckning av rapporten.

Bilaga 1 - Civila tjänstehundar

Assistanshund

En assistanshund är utbildad till att fungera som ett hjälpmedel för sin ägare, den förlängda armen. Det betyder att hunden utför en slags assistans till sin ägare såsom exempelvis plocka upp saker från golvet, hjälpa sin ägare att hämta saker som ägaren behöver etc. Assistanshundar kan i sin tur delas in i olika ”undergrupper” beroende på vilken typ av arbete de utför.

Signalhund

Signalhunden hjälper människor med hörselnedsättning. Hunden har en specifik uppgift att vara ägarens ”extra öron” och påkalla uppmärksamhet till exempel när telefonen ringer, om det ringer på dörren eller om brandlarmet går.

Servicehund

Servicehunden finns till för den som har en fysisk funktionsnedsättning. Om en person har någon form av rörelsehinder kan man få hjälp av en hund att exempelvis klä på sig, hämta saker eller öppna en dörr. Denna typ av tjänstehund tränas också att exempelvis öppna lådor i hemmet och plocka upp saker som fallit till golvet. En servicehund tränas efter det behov ägaren har. Om ägaren t.ex. behöver hjälp att bära hem maten från affären eller få hjälp att ta fram plånboken när hen ska betala så kan hunden tränas till detta.

Psykiskhälsa-hund

Psykisk hälsa hund är en assistanshund som arbetar för personer med permanent psykisk diagnos.

Alarmerande hund

Diabetes: Denna typ av tjänstehund hjälper sin ägare att larma om blodsockret sjunker. Hunden känner av när blodsockret blir för högt eller för lågt och kan då hjälpa ägaren med att hämta en påse med mediciner. Hunden kan också hjälpa till med att larma via trygghetslarm.

Epilepsi: Hunden tränas till att markera när ett anfall är på gång eller när det brutit ut. Hunden hämtar då en medicinväska/-dosa eller larmar via trygghetslarmet.

Ledarhund

Ledarhunden finns till för den som är synskadad och ska leda sin ägare förbi hinder, samt visa på trappor och kanter. Hunden ska även vara lyhörd för sin ägare i trängda situationer. Hund och ägare har ett unikt samarbete och hjälps åt i vardagen. Myndigheten för delaktighet upphandlar färdigtränade ledarhundar för synskadade på uppdrag av Synskadades Riksförbund.

Bilaga 2 - Quality of Life

Gradering av sociala tjänstehundars livskvalitet (Quality of Life Scale)

Efter; Ng, Z. Y., & Fine, A. H. (2019). *Considerations for the retirement of therapy animals. Animals, 9(12), 1100. Table S1: Therapy Animal Quality of Life Scale*

Markera den ruta som bäst överensstämmer med din sociala tjänstehunds situation just nu. En hund som är vid god hälsa ska inte vara kliniskt sjuk eller ha ont.

	Instämmer inte alls	Instämmer delvis inte	Instämmer varken eller	Instämmer delvis	Instämmer absolut
Sociala relationer Hunden är engagerad, söker kontakt och är fortsatt engagerad i mötet med människor					
Entusiasm för arbetet Hunden verkar uppspelt över att resa, bär arbetsutrustning eller observerar varje tecken på att den ska arbeta					
Lekfullhet Hunden leker spontant					
Energinivå Hunden uppvisar en energinivå som är lämplig för den aktuella arbetsaktiviteten					
Vila Hunden sover bra och är alert och utvilad under sin vakna tid					
Rörelse Hunden går, springer, hoppar, reser sig upp och lägger sig ner med lätthet					

Aptit Hunden har en regelbunden och god aptit						
Uträttande av behov Hunden urinerar och defekerar som förväntat utan ”olyckor” och inkontinens						
Lydnad Hunden svarar omedelbart och konsekvent på signaler						
Minimala tecken på stress Hunden uppvisar inte tecken på stress (d.v.s. överdrivet slickande av läpparna, gäspningar, vankande av och an, ihopkrupen, visande av ögonvitan, tasslyftning) under eller mellan arbetspass						
Totalt antal rutor ifyllda						
Multiplitera med	0	2,5	5	7,5	10	Totalt
Totalt	+	+	+	+	=	

Undersökningen ska göras när hunden har sin optimala arbetskapacitet, vilket ger en basnivå, och därefter göras om när frågan om pensionering aktualiseras. Maximalt antal poäng är 100. En minskning med 25 % eller mer jämfört med basnivån innebär att man bör överväga pensionering.

Bilaga 3 – Veterinärintyg

Intyg klinisk undersökning av sociala tjänstehundar (bifogas till journal)

Detta intyg utfärdas för att försäkra sig om att hunden är arbetsför, d.v.s. inte har några smärtor eller tecken på skador eller sjukdom som påverkar hundens arbete.

Kontaktinformation ägare/hundförare (namn, personnummer, adress, telefon, e-post):

Information om hunden (ras, kön, namn, födelsedatum, ID-nr):

I. Den kliniska undersökningen görs med anledning av att (sätt kryss)

1. Hunden ska påbörja utbildning till social tjänstehund: ____
2. Hunden ska påbörja tjänst som social tjänstehund: ____
3. Hunden ska återgå i tjänst efter sjukdom/skada/valpning: ____
4. Hunden arbetar som social tjänstehund och dess fysiska lämplighet ska utvärderas (årlig kontroll): ____

II. Senaste undersökning (stryk under korrekt alternativ vid *kursiverad text*)

Hunden undersöktes av veterinär senast _____, *utan fysiska hälsoproblem/med följande fysiska hälsoproblem:*

III. Tecken på nedsatt hälsa enligt ägare/hundförare (sätt kryss, ange hur länge det pågått)

1. Hälta/stelhet och/eller smärta från ben/leder/rygg/nacke (ange hur smärta visar sig, muskel- och rörelseomfång): _____
2. Annan smärta: _____
3. Svaghet/vinglighet från bakdelen: _____
4. Tandproblem: _____
5. Hud- och öronproblem, inklusive klåda: _____
6. Övervikt/avmagring: _____
7. Ökad/minskad aptit: _____
8. Ökad törst och urinmängd: _____
9. Kräkningar/diarré: _____
10. Hosta/sekret från nosen eller andra symptom från luftvägarna: _____
11. Trötthet eller annan temperamentsförändring: _____
12. Annat: _____

- Står djuret under behandling? Om ja, ange behandling och ev. medicin:

- Hunden har eller har haft konstaterad multiresistent bakterie (markera med kryss):

Ja: ____

Nej: ____

Om ja, ange vilken multiresistent bakterie:

IV. Klinisk undersökning

Kliniska avvikelser (översiktligt): _____

V. Rekommenderade åtgärder (översiktligt, se journal för detaljer):

VI. Slutsats

Bedömning (obligatoriskt - stryk under korrekt alternativ vid *kursiverad text*):

- Hunden *visar/visar inte* tecken på sjukdom/skada.

I fall där hunden visar tecken på sjukdom/skada:

- Baserat på sjukdomshistoria och kliniska fynd så *anser/anser inte* undertecknad att den undersökta hunden är arbetsför och kan arbeta som social tjänstehund.

- Är hunden arbetsför så kan hunden arbeta *utan/med följande* reservationer:

- Med anledning av hundens symptom så bör dess lämplighet att arbeta som tjänstehund undersökas på nytt (ange datum): _____

VII. Långsiktig plan

Hunden bör genomgå en klinisk undersökning var ____ *månad/ årligen* (stryk under korrekt alternativ vid *kursiverad text*).

VIII. Undertecknas

Veterinär, ev. specialistkompetens, tjänsteställe, ort, datum:

Bilaga 4 – Resultat från enkät till hundförare

Syfte

Syftet med enkäten till hundförarna som jobbar med en social tjänstehund var att ta reda på hur många hundar och vilka raser hundförarna jobbar med, mot vilka grupper de jobbar med sin sociala tjänstehund, hur mycket hundarna får jobba och vilka risker de har varit utsatta för i samband med att de arbetat. Självna frågorna framgår i resultatdelen.

Metod

En enkät till hundförare i Sverige lades upp i enkätverktyget Netigate som SLU bekostar. Enkäten skickades ut till e-postadresser, spreds på Facebook och andra sociala medier för att få in så många svar som möjligt. Enkäten var öppen från 2020-10-11 till 2020-11-30, dvs. 50 dagar. Totalt besvarades enkäten av 117 hundförare. Några svar var inte fullständiga, så i slutändan användes 113 svar.

Resultat

Hundarna

Antal färdigutbildade hundar som hundförarna arbetade med var en (73 %), två (26 %), tre (1 %) eller 4 (1 %) (n=113).

De 121 rapporterade hundarna tillhör totalt 49 olika hundraser fördelade på 9 av de 10 olika rasgrupperna (Tabell 1). Vanligast var stötande hundar och vattenhundar (rasgrupp 8) och sällskapshundar (rasgrupp 10). Labradoodle var därefter den vanligaste enskilda "rasen", men den räknas inte som renrasig av Svenska Kennelklubben. Den Engelska Kennelklubben och några andra länders kennelklubbar har erkänt den som renrasig. Några hundförare svarade även att de har den särskilda Australian Labradoodle, som räknas som en egen ras i Australien. En förare har en Australian Cobberdog som är en särskilt framavlad hund mellan Labradoodle och flera andra raser som anses vara särskilt anpassad till att jobba som en social tjänstehund (http://truecobbers.se/?page_id=16739).

Tabell 1. De olika rasgrupper och raser som hundförarna arbetar med (n=113 svar med 121 hundraser).

Rasgrupp	Rasgrupper	Antal hundar
1	Vall-, boskap- och herdehundar	11
2	Schnauzer och pinscher, molosser och bergshundar, samt sennenhundar	13
3	Terrier	8
4	Taxar	0
5	Spetsar och raser av urhundstyp	6
6	Drivande hundar samt sök- och spårhundar	1
7	Stående fågelhundar	2
8	Stötande hundar och vattenhundar	34
9	Sällskapshundar	18
10	Vinthundar	2
	Blandras med labbradoodle	22
	Blandras övrigt	4

Hundförarnas verksamhetsplats och utbildning

Vilket län/region som hundförarna är verksamma i var i fallande skala; Stockholm (24 %), Skåne (23 %), Västra Götalandsregionen (13 %), Halland (11 %), Uppsala och Västmanland (5 %), Jönköpings län och Västernorrland (4 %), Sörmland och Östergötland (3 %), Blekinge, Dalarna, Värmland och Västerbotten (2 %), Jämtland Härjedalen, Kalmar län och Norrbotten (1 %) (n=107). Det var inga hundförare som besvarade enkäten från följande län/region; Gotland, Gävleborg, Kronoberg och Örebro län.

De tre vanligaste utbildningsarrangörerna som hundförarna hade utbildat sig hos var Svenska Terapihundskolan, Pedagoghundsinstitutet (SPI) och Hundens Hus i Sundsvall (Tabell 2). Det var dock 11 andra utbildare som hundförarna hade utbildat sig hos. Något överraskande var det två kommuner och ett universitet som också hade utbildat sociala tjänstehundar. De vanligaste namnen på utbildningarna var terapihund, besökshund, pedagoghund, skolhund och vårdhund, men även andra namn gavs från de mindre utbildningsarrangörerna (Tabell 2). Längden på utbildningarna var från 6-18 månader (6 mån. 9 %, 12 mån. 50 %, 18 mån. 28 % och annat (14 %). De som svarade annat angav att utbildningarna var 8-9 månader, men någon svarade 2 år eller tills man blev färdig.

Tabell 2. Vilken utbildningsarrangör hundförarna hade utbildat sig hos, vilket namn utbildningen hade, hur många hundförare som svarade och hur lång utbildningen var. Några hundförare hade utbildat sig och hunden hos två eller tre av utbildningsarrangörerna

Utbildningsarrangör	Namn på utbildningen	Antal svar	Utbildningens längd
Svenska Terapiahundskolan	Terapiahund, Besökshund, Skolhund	39	6-18 mån.*
Pedagoghundsinstitutet (SPI)	Pedagoghund, Besöks- och terapiahund, Vårdhund, m.m.	27	12 mån. upp till 2 år
Hundens Hus Sundsvall	Skol- och terapiahundsutbildning	14	12 mån. (även 6 mån., annat)
Vårdhundskolan	Vårdhund, Skolhund	7	12 mån. (annat för en)
Hundens Hus	Terapi- och skolhundsutbildning	6	12 mån. (tills man är klar)
Bokhunden projekt på Linnéuniversitetet	Bokhunden och Astrid Lindgren**	5	12-18 mån.
Jenny Wibäck, Lyckagård	Arbete med hund Resurshundförare	2	12 mån.
Hundens Hus Stockholm	Terapiahund	1	12 mån.
Nyttohunden	Fadderhund	1	18 mån.
Skolan för pedagogiska tjänstehundar	Habiliteringsutbildning	1	12 mån.
Örkelljunga kommun	Resurshundförare	1	12 mån.
Malmö Stad	Pedagogik hund	1	12 mån.
Svenska Brukshundklubben	SBK lärare	1	18 mån.
Assistanshundsutbildning	IRD international Rehab dog	1	18 mån.

*Beroende på hundens utbildning, ex. Besökshund 6 mån.

**Projekt med Linnéuniversitetet bekostat av Allmänna arvsfonden.

På frågan om när hundförarna gick sin utbildning med hunden svarade de från 2010 till 2020, men de flesta har utbildat sig efter 2015. De flesta anger två år eftersom utbildningen tagit minst ett år för de flesta. De som har flera sociala

tjänstehundar har utbildat dem olika år. Flera har också först gått en utbildning, t.ex. till besökshund, och sedan byggt på med en utbildning till, t.ex. terapihund eller skolhund.

På frågan om vilka titlar den sociala tjänstehunden har svarade flest hundförare terapihund, följt av skolhund, besökshund och pedagoghund (Tabell 3).

Vårdhund, läshund och social tjänstehund kom därefter, följt av sex andra titlar (Tabell 3). Det mest slående är att det finns så många olika titlar inom skolans värld; skolhund, pedagoghund, läshund, bokhund, R.E.A.D. (som står för läshund) och specialpedagoghund. Fadderhund arbetar också inom skolans värld, men mer som stöd åt eleven. För besökshund med barnbehörighet angavs att hundarna får arbeta mot barn under 13 år.

Tabell 3. Titlar som hundförarna rapporterade att de sociala tjänstehundarna har. Många hundar har två eller tre titlar

Hundens titel	Antal titlar	Kommentar
Terapihund	47	Ofta i kombination med skolhund
Skolhund	36	
Besökshund	33	
Pedagoghund	19	Även kallad pedagogisk tjänstehund
Läshund	11	
Vårdhund	10	
Social tjänstehund	9	
Bokhund	6	
Besökshund med barnbehörighet	6	
Resurshund	3	
Fadderhund	2	
R.E.A.D.	2	
Specialpedagoghund	1	

Var hundförarna arbetar och deras anställning

På frågan om vilket område hundförarna arbetar inom svarade de flesta skola (65 %, 70 svar), därefter vård (23 %, 25 svar), omsorg (23 %, 25 svar), socialt arbete (20 %, 21 svar) och annat (11 %, 12 svar). Det var totalt 107 hundförare som svarade, vilket innebär att flera arbetar inom mer än ett område med sin sociala tjänstehund.

Annat utgjordes av; förskola (3 svar), samtalsterapimottagning, övergripande elevhälsa, terapihund för barn med särskilda behov för att komma ut, träna samspel etc., största delen på uppdrag av skola, dessutom på bibliotek och lite inom barnsjukvård, följt pojke med tandläkarskräck till Pedodontin, BUP/apatiska

flyktingbarn, ungdomsarbete, besökshund på äldreboende i Röda Korsets regi och äldreboende.

På frågan om vad hundförarna arbetar som var det vanligaste svaret anställd (72 %, 78 svar), sedan konsult med eget företag (37 %, 40 svar), volontär (6 %, 7 svar) och bemanning (4 %, 4 svar). Totalt svarade 108 hundföraren på denna fråga, men de kunde svara att de arbetade inom fler kategorier.

Hur hunden arbetar och vilka resultat det ger

Vilken typ av utmaningar eleverna har och som hund-teamen jobbar med var; motivation (60 svar), problematisk skolfrånvaro (52 svar), svårt att fokusera på uppgifter (52 svar), svårt med all inläring (48 svar), svårt att läsa högt i klassrummet eller att förstå en text (44 svar), svårt att sitta still (42 svar), svårt att räkna (36 svar), annat (32 svar) och aggression mot elever/lärare (17 svar).

Av de som arbetade med sin hund i skolan hade hunden följande arbetsuppgifter; motivera eleven att gå till skolan (50 svar), arbete i enskilt rum med elev och specialpedagog (43 svar), annat (42 svar), besöker eleven i hemmet (18 svar), socialt stöd utanför klassrummet ihop med en elevassistent (16 svar), socialt stöd i klassrummet (14 svar) och samtal hos kurator (7 svar).

Hur långa varje arbetspass mot varje elev var; 15-30 minuter (33 svar), 30-45 minuter (27 svar), 45-60 minuter (16 svar), 0-15 minuter (7 svar), 60-120 minuter (3 svar) och mer än 120 minuter (3 svar). Hur många arbetspass hunden har mot varje elev per vecka var; ett pass (35 svar), två pass (25 svar), tre pass (4 svar), fyra pass (8 svar), fem pass (3 svar) och fler pass (13 svar). Hur länge en enskild insats pågår mot varje elev var; 0-4 veckor (8 svar), 4-12 veckor (31 svar), 3-6 månader (25 svar), 6-12 månader (28 svar), 1-2 år (15 svar) och mer än 2 år (6 svar).

På frågan om insatserna har gett önskat resultat svarade samtliga ja (68 svar). Inom vilken tidsram insatserna med hunden gav önskat resultat varierade svaren från första tillfället (20 svar), första veckan (19 svar), första månaden (36 svar), första halvåret (16 svar), första året (5 svar) och längre tid (7 svar). En fråga handlade om vilka andra insatser skolan hade gett eleverna innan hund-förarteamet anlätades och där handlade svaren om specialpedagog, elevassistent, speciallärare, undervisningsgrupp, kurator, psykolog, m.m.

Gällande frågan om vad skolorna betalade för att få en insats från ett hund-förarteam var det stor variation. Några fick betalt per timma (från 145 – 1 065:-/timma), medan andra betalades per månad (från 500 – 4 600:-/månad), och ganska många var anställda av skolorna. Medan de anställda lärarna ofta fick extra betalt för hunden eller fick en högre lön för att de hade med sin hund i skolan var det flera som inte fick något extra betalt.

Risker hunden blivit utsatt för när den varit i tjänst

På frågan om den sociala tjänsthunden har blivit utsatt för några risker i samband med att den har varit i tjänst svarade 69 hundförare nej, medan 73 hundförare kommenterade att de är medvetna om riskerna eller gav olika exempel på risker de upplevt. Riskerna har delats in i risker kopplat till hårdhänt hantering av de människor som den sociala tjänsthunden hjälper (12 svar), risker med hala golv och mediciner (6 svar) och risker med andra hundar vid utevistelse (3 svar). Två förare kommenterar även risken med för mycket hundgodis och för långa arbetspass. Nio förare kommenterade att de är riskmedvetna och alltid bedömer om det finns några risker för hunden innan de börjar jobba.

Risker med människor som den sociala tjänsthunden hjälper:

- Elev som ville sparka på hunden.
- Utåtagerande barn.
- Utåtagerande.
- Oförsiktiga barn, ungdomar med självskadebeteende som bär vassa föremål, elever på särskolan som gör något oväntat.
- Hög ljudnivå samt för hårda kramar och klappar vilket ledde till att eleven fick avsluta lektionerna med hunden.
- Att bli hållen i för hårt.
- Små barn som är impulsiva och hårdhänta.
- Ett barn försökte skrämmas.
- Bråk och skrik mellan elever då hunden närvarade i samma rum ganska nära.
- Hunden har arbetat med individer med utmanande beteenden.
- Ja våldsamt beteende från brukaren.
- Blivit slagen av en klient.
- Risker i arbetsmiljö:
- Halkiga golv i lokalerna som kan orsaka sträckningar och liknande.
- Halkar lite på golven.
- Höga ljud ibland.
- På äldreboende kan farlig medicin hamna på golvet utan att det uppmärksammas.
- Ja, har hittat medicin på golvet. Dement person som plockat ut medicin från egen mun för att ge till hunden. Har även hänt att någon försökt sparka eller på annat sätt försökt ge omild behandling av hunden.
- Ja flera risker. Mediciner på golvet, oförsiktiga personer som hanterat hundarna, höga ljud, hala golv etc.

Risker utomhus med andra hundar:

- Ena hunden blev påhoppad av en lös hund vid utevistelse. Inga skador uppstod. Hunden som kom fram var vänligt inställd. Jag är annars väldigt nogga med hundarna när de är i tjänst.
- Lösspringande hundar ute i samhället, under pedagogiskt arbete!
- Ja oförutsedda möte med andra hundar (ej utbildade).

Risker med själva arbetet:

- Möjligen att man behöver begränsa godismängden barnen använder, på grund av att han har litet känslig mage, och det gör jag ju. Inga andra risker.
- Nej inte som jag tycker. Viktigt är att hunden inte arbetar för långa pass för den blir trött mentalt. Här känner jag att det är viktigt att jag som hundförare har en bra utbildning, för att kunna läsa hunden och motverka eventuella risker.

Inga egna upplevda risker, men uppmärksamma behovet av riskanalys:

- Egentligen inte, vi har skrivit en omfattande riskanalys som följs noga.
- Det finns alltid risker, därav vikten av en utförlig riskanalys oavsett arbetsplats.
- Det finns alltid risker, som att få en tass under en rullstol, bli trampad, hårdhänt hanterad etc., men vi har riskanalyser och förebygger att det ska hända.
- Det finns alltid risker när man arbetar med djur så jag förstår inte frågan riktigt? Jag minimerar riskerna utifrån vad jag kan styra över och har alltid hundens bästa som prioritet i arbetet.
- Risker finns alltid men det gäller att fånga signaler tidigt innan det blir en potentiell fara.
- Inga risker som jag inte har kunnat förutse och undanröja.
- Nej. Jag är alltid med och steget före.
- Jag låter min hund välja hur den vill jobba och möta olika individer.
- Jag som hundförare är alltid med och går igenom med eleverna vad som gäller och hur en hund fungerar vid första tillfället som jag träffar dem. När jag arbetat på särskolan sådär alltid båtades med. Jag har inte blivit utsatt för några risker eftersom allt är väl förberett.

Incidenser hunden utsatts för när den varit i tjänst

På frågan om den sociala tjänstehunden har blivit utsatt för någon incidens i samband med att den har varit i tjänst svarade 81 hundförare nej, medan 25 hundförare gav olika exempel på incidenser. Den vanligaste incidensen har varit att hunden har blivit utsatt fysiskt av klienten (15 svar) i form av slag, klämd svans, snubblad på, sparkad eller tagen hårt i. En annan incidens är att hunden har ätit

mediciner (2 svar) eller att föraren har hittat medicin på golv eller hos klient (2 svar). Vid utevistelse tillsammans med klient har hunden blivit störd av andra hundar (2 svar), överraskats av en flygande boll och i ett fall trillat i en å. Det har även hänt att en klient lutat sig över hunden som kunde upplevas stressande och att det blev trångt vid en brandövning.

Följande incidenser har hunden utsatts för:

Hunden har blivit utsatt fysiskt av klienten (15 svar); slagen (3 svar), trampad på svansen (2 svar), snubblad på (2 svar), sparkad (1 svar), tagen i pälsen (1 svar), utåtagerande (1 svar), någon råkade sätta sig på hundens svans i en soffa (1 svar), hunden blev oförsiktigt greppad i nackskinet av en autistisk elev, men det var inte hårt och hon släppte direkt (1 svar), hög ljudnivå samt för hårda kramar och klappar (1 svar), en person kom väldigt plötsligt bakifrån och klappat lite burdust på hunden när den inte varit beredd och den blev lite rädd för att det kom så plötsligt men när hunden märkte att det inte var någon fara så gick det över (1 svar), hunden har halkat någon gång i samband med lek, men inget som märkts sen (1 svar).

Hunden har ätit klienters medicin (4 svar); hunden hittade en sömntablett på golvet och fick åka till veterinären, men allt gick bra (1 svar), hunden fick i sig en halv tablett (medicin) som låg på golvet, men efter noggrann koll visade sig den vara ofarlig (1 svar), det låg en tablett i en persons knä när min hund sitter precis framför, som tur var tog inte hunden tabletten och jag kunde ta bort tabletten (1 svar), har hittat medicin på golvet (1 svar).

Hunden har råkat ut för incidenser vid utevistelse med klient (4 svar); under hundpromenad med elev har annan hund kommit för nära i uppdraget och stört oss (1 svar), min ena hund blev påhoppad av en lös hund vid utevistelse, inga skador uppstod och hunden som kom fram var vänligt inställd (1 svar), en gång när vi gick nära en fotbollsplan på skolgården kom en boll flygande nära som hunden blev rädd för (1 svar), min ena hund ramlade ner i en å under en promenad med elev Hon drunknade – återupplivades och lever nu (1 svar).

Hunden har utsatts för ev. stressande händelser (2 svar); någon har lutat sig över den hunden vid något tillfälle, men vi har övat mycket på det innan (1 svar), trängsel vid brandutrymning som jag inte tänkt till över innan, men det var dock inget som skrämde min hund (1 svar).

Incidenser hunden orsakat när den varit i tjänst

På frågan om den sociala tjänsthunden orsakat någon incidens under sitt arbete svarade 90 av hundförarna nej, medan 12 hundförare rapporterade en eller flera incidenser. Den vanligaste incidensen har varit att hunden har rivit klienten (7 svar), därefter att hunden har tagit emot godis för hårt (3 svar) och hoppat på, jagat eller förstört ägodel för klienten (3 svar). Det har även hänt att klienten har snubblat på hunden (2 svar) eller att hunden har knuffat omkull klienten (1 svar). Klienterna har

i de flesta fallen varit skolelever, och några äldre. Incidenserna som den sociala tjänstehunden har orsakat redovisas nedan:

Hunden har rivit klienten (7 svar); rivit elev (2 svar) eller barn vid hälsningsceremonin (1 svar), skrapsår på hand efter klo (1 svar), något rivsår från en klo (vid tack kommando) på ömtålig hud hos äldre person (1 svar). Min stora hund har råkat riva en ungdom på armen när de hälsade. Hunden hoppade upp av glädje och klorna gjorde ytliga rivmärken på ungdomens bara arm. Det blev inget blod men två röda rivmärken (1 svar). Min lilla hund har råkat krafsa med framtassarna på en äldre dams hand när hon ville ha mer godis. Det blev inget sår eller så men damen tyckte det gjorde ont (1 svar).

Hunden har tagit emot godis för hårt (3 svar); nypt något barn i fingrarna i samband med godisgivande (1 svar). När min stora hund har tagit godis lite för hårt vid ett par tillfällen så har personen tyckt det gjort ont. Det blev dock inget märke (1 svar). Han har tagit godis lite hårt vid några tillfällen så deltagaren känt tänderna. Inget har synts och resp. deltagaren har fortsatt att träffa honom.

Hunden har hoppat på eller förstört för klienten (3 svar); hoppat på elever och smutsat ner deras kläder (1 svar), tuggat sönder elevers prov (1 svar), jagade efter en elev som vi jobbade med i ett rum. Eleven sprang genom rummet och min hund efter. Eleven blev rädd. Sedan dess har jag alltid koppel på tills hund och elev jobbat ihop sig med lugna aktiviteter först. Jag ser numera till att de lär känna varandra och förstår varandra innan vi gör mer aktiva övningar (1 svar).

Hunden har orsakat att klienten har snubblat på den (2 svar); en elev har snubblat på hunden (1 svar), en elev vände sig om, och snubblade (1 svar).

Hunden har knuffat till klienten (1 svar); Hon har vid lek med boll blivit lite för uppspelt och inte velat släppa och då när hon vände runt knuffade hennes bakdel till ett barn (1 svar).

Bilaga 5 – Frågor till Länsstyrelserna

Sveriges lantbruksuniversitet sammanställer en rapport gällande djurvälstånd för sociala tjänstehundar. Med sociala tjänstehundar avses i detta fall hundar som arbetar tillsammans med sin ägare i syfte att hjälpa andra personer, så som i skola, vård och omsorg. Assistanshundar som arbetar för att hjälpa sin ägare, så som diabeteshundar, ledarhundar etc. ingår inte i det vi här avser med sociala tjänstehundar.

1. Hur många “anmälan om besöksverksamhet” gällande sociala tjänstehundar har länsstyrelsen i ert län?
2. Vem anmäler besöksverksamhet - besökande hundteamet, mottagande verksamhet eller både och?
3. Kräver er länsstyrelse att personer/företag som arbetar med sociala tjänstehundar ska ha ett tillstånd från länsstyrelsen?
4. Om ni svarat ja på fråga 3, med vilket lagstöd?
5. Om ni svarat ja på fråga 3, hur många sådana tillstånd har ni i länet?
6. Om ni svarat nej på fråga 3, anser ni att en tillståndsgivning vore önskvärd för att t.ex. kvalitetssäkra verksamheten från djurskydds- och smittskyddssynpunkt?
7. Anser ni att länsstyrelsen skulle kunna använda sig av Djurskyddslagen 6 kap. 4 § p.1 avseende tillstånd för hållande av sociala tjänstehundar?
8. Räknar ni en verksamhet så som t.ex. ett äldreboende där djur bor permanent, som en anläggning enligt K112?
9. Har er länsstyrelse mottagit någon anmälan angående bristande djurskydd för sociala tjänstehundar?
10. Hur många kontroller av besöksverksamhet genomfördes under 2019 avseende hygien?
11. Hittades några brister och i sådana fall vilka?
12. Hur många djurskyddskontroller av sociala tjänstehundar genomfördes under 2019?
13. Hittades några brister och i sådana fall vilka?
14. Övrigt?

Bilaga 6 – Risker för klienter

Möjliga risker för verksamhetens arbetsmiljö som bör undersökas vid en riskbedömning och förslag på åtgärder. För att skapa goda möjligheter till en säker verksamhet bör tydliga riktlinjer och rutiner skapas. Dokument som alla i verksamheten kan följa, där riskanalysen är ett av dem.

Verksamhetens arbetsmiljö	
Möjliga risker	Förslag på åtgärder
Zoonoser – smittspridning mellan djur och människa	Grundläggande hygienrutiner ska utövas samt att man behöver känna till vilka smittor som kan ske mellan hund och människa. Hundens kost är anpassad efter styrdokument och rekommendationer.
Spridning av zoonoser via direktkontakt	Tjänstehunden bör inte arbeta i direkt kontakt med person smittad av en zoonos som kan drabba hunden. (MRSA, salmonella, tuberkulos, giardia). Se SVA:s hemsida för mer information. Hunden som arbetar ska vara frisk. Rutiner för att tvätta utrustning och material ska utformas.
Spridning av zoonoser indirekt via livsmedel	Hunden bör inte arbeta i utrymmen där livsmedel bereds. Tjänstehunden ska inte utfodras med färskfoder för att minska spridning av zoonoser.
Objektburen spridning av zoonoser	Om smitta som orsakar maginfektioner eller allvarliga luftvägsinfektioner finns på avdelning kan hunden agera som smittspridare för en smitta via exempelvis päls eller ev. utrustning. Även hundföraren kan smittas och utgör även en risk för att sprida smittan vidare.
Spridning av människors patogener (t.ex. bakterier) där hunden är passiv bärande vektor	Genom tydliga rutiner och grundläggande hygienrutiner minskar risken för smittspridning.
Allergier	Markerade hundzoner. Kartläggning av allergier. Förebyggande spridning av allergener (allergiframkallande ämnen) kan ske genom att det upprättas tydliga zoner för var hunden får vistas så att personen som är allergisk inte

	behöver möta hunden i onödan. Möbler och utrustning som lätt kan rengöras. Rengöring med specialsampoo som minskar allergener ingår i hundens hygienrutin. Extra städning kan utföras. Basala hygienrutiner ska utövas i samband med hundverksamhet.
Via direkt kontakt med hund	Den som är allergisk och vill vara med bör inte klappa hunden och deltar enligt överenskommelse.
Indirekt via miljön	Tydliga städrutiner, se till att det finns överdrag som skyddar möbler som kan dra åt sig allergener.
Via allergener som hunden kan bära med i pälsen	Våtservett att stryka pälsen med vid årstider när det är extra höga pollenhalter.
Hundräddslor	Inledningsvis informationsträff/adekvat informationsmaterial för att informera berörda parter såsom vårdnadshavare, godemän, deltagare samt personal. Kartläggning av hundräddslor inom verksamheten. Tydliggöra när och var hund kan påträffas; skylt på dörrar, markerade hundzoner. Hundteamet har adekvat utbildning. Genom tydliga rutiner kan man undvika att ett hundteam möter en person som är rädd för hundar. Samma gäller för personer som av andra skäl inte vill möta en hund. Informera all personal samt elever/klienter. Medgivanden från vårdnadshavare, deltagare eller gode män.
Risk att hundrädd oförberett stöter på hund	Med tydlig skyltning och information i personalgrupp och ut till berörda minskar risken att detta uppstår.
Risk att hundrädd kommer i kontakt med hund fastän hen enbart vill vara med på avstånd	Hundteamet har väl planerade insatser där enbart personer som önskar delta på nära håll deltar. Om en person vill delta på håll kan detta genomföras med noggrant planerade rutiner så att personen känner sig trygg.
Hundskall/lös hund som väcker obehag	Ett utbildat hundteam har god kontroll på sin hund och ska kunna avleda händelse vid skall samt kalla in en lös hund i arbete. Tydliga rutiner och information om var hundteamet arbetar minimerar risken för att person som är hundrädd ska behöva vistas i närheten av hundteamet i arbete. Tjänstehunden bär tjänstetecken för att tydliggöra att hunden är i arbete.
Kulturella eller religiösa hinder	Informera om tjänstehundensarbete och syftet med insatsen på arbetsplatsen samt i vilka miljöer hunden kommer att vistas.

Fysisk skada på deltagare	Hunden är lämplighetstestad och hundteamet har adekvat utbildning. Hundteamet genomgår regelbundna kvalitetstester. Hundens klor klipps och filas innan arbetspass. De deltagare som träffar hundteamet introduceras till hundverksamheten och informeras om regler och rutiner för hur man ska föra sig runt hunden för hundens och deltagarens säkerhet och trygghet.
Hundbett	En lämplighetstestad och utbildad hund som årligen genomgår veterinärkontroll minskar risken för hundbett om det beror på ohälsa hos hunden (t.ex. smärta). Hundföraren ska aldrig lämna hunden ensam med en deltagare och det är hundförarens ansvar att kunna läsa av hundens signaler och skydda hund och deltagare för att minimera risken att hunden skulle behöva säga ifrån.
Fallolyckor orsakade av hunden	Hundföraren håller sin hund under kontroll med bland annat dubbelkoppel i arbete om deltagaren håller i eller positionerar hunden på ett sätt så att fallolycka ska kunna undvikas.
Hundtand som kommer i beröring med/nuddar deltagares hand när godis ges	Informera om att detta kan ske och förklara hur detta kan uppstå. Vid händelse av känslig deltagare kan hundgodis ges i kopp/kåsa eller på golvet.
Kontakt med hundklo/riven av hund	En social tjänstehund ska ha korta och filade klor som inte rivs.
Bufflig hund som knuffas	En tjänstehund håller god kroppskontroll och hundföraren ska placera hunden så att man minimerar risken för att hunden ska råka knuffas.

Bilaga 7 – Risker för den sociala tjänstehunden

Risker för den sociala tjänstehunden vid arbete och förslag på åtgärder. De deltagare som träffar hundteamet introduceras till hundverksamheten och informeras om regler och rutiner för hur man ska föra sig runt hunden för hundens och deltagarens säkerhet och trygghet.

Hundens arbetsmiljö/välfärd	
Möjliga risker	Förslag på åtgärder
Fysisk skada på hunden	Kartläggning av lämpliga deltagare. Kontrollera miljön regelbundet. Försäkring. Hundteamet har adekvat utbildning.
Klämrisk (person, rullstol, dörr, maskin)	Skapa tydliga rutiner och planering för insatsen så ska denna risk kunna undvikas.
Utåtagerande eller oförsiktigt agerande från personer/deltagare	En väl planerad verksamhet har kartlagt vilka som är aktuella för insatsen.
Hunden skadas under arbetet (någon snubblar på hunden, kliver på den, ovana personer är hårdhänta, hunden skräms av höga ljud eller plötsliga rörelser)	Tydliga instruktioner till deltagare om hur hunden vill bli hanterad. Hundföraren ska alltid finnas nära och avleda en eventuell situation.
Fasthållande av hund	Hunden ska alltid bära halsband eller sele med säkerhetsknäppe. Skapa rutiner gällande insatserna, informera deltagaren om vilka rutiner som gäller och se till att skapa övningar och aktiviteter som minskar risk för en fasthållning. Träna hunden på ett positivt sätt så att hunden inte upplever obehag om någon skulle hålla fast hunden. Hundföraren har ett ansvar att se till att minimera risken för fasthållande situationer.
Lösa eller ostabila föremål eller hala underlag som kan skada hunden	Genom att dagligen kontrollera arbetsmiljön för hunden kan skador undvikas. Se till att alltid arbeta på halkfritt underlag så att hunden inte riskerar att skada sig.

Förgiftning via intag av mediciner, kemikalier, mat eller dylikt	Kontrollera miljön dagligen samt ha översyn över hunden så att den inte matas med olämplig eller giftig mat. Vid varje insats ska hundföraren göra en snabb analys över om det finns mediciner, kemikalier eller annat farligt för hunden att få i sig.
Hundens arbetsmiljö	Arbetet sker i enlighet med styrdokument avseende arbetsmiljö och djurskydd. Arbetsmiljön anpassas utifrån hundens behov och förutsättningar.
Hundens värmebalans (för varm, kall)	Hundens värmebalans ska balanseras med antingen kläder vid kyla samt kyldyna och god ventilation vid värme. Även temperatur inomhus ska justeras så att det inte blir för varmt eller kallt. Se över ventilationen där hunden arbetar och vilar. Hunden har alltid tillgång till vatten under arbetspass.
Hundens viloplats	Säkerställ att miljön är tillräckligt lugn för att ge hunden återhämtning när den är i vila samt att inga personer besöker hunden när den är på paus. Viloplatsen ska följa djurskyddslagens föreskrifter. Förtydliga alltid vilka riktlinjer som finns och vikten av hundens vila.
Hundens rädsla/stress (för några oväntade incidenter)	Träna tjänstehunden för oväntade händelser som plötsliga ljud, oväntade besök, avvikande beteende hos människa.
Hundens stress (långa/många arbetspass utan rast)	Planera tjänstehundens arbetstid noggrant. Arbeta inte övertid, även om elever gärna vill stanna längre tid med hunden. Hunden bör inte arbeta mer än 2 timmar per dag och helst uppdelat på 4 st. 30 min. pass samt 2-3 dagar i veckan.
Trånga korridorer, hunden känner sig trängd	Se till att den arbetsmiljö där hunden ska vistas håller goda utrymmen och inte riskerar att orsaka en känsla av trängsel för hunden.
Hunden upplever dålig kontroll på sin arbetssituation	Hunden behöver få uppleva egen vilja och möjlighet att påverka för att få kontroll över sin arbetssituation. Ryck i halsbandet och hårda träningsmetoder ska inte ske då det skapar en dålig relation med hundföraren och klienten.
Trafik	Se till att den arbetsmiljö/yta där hunden ska arbeta inte riskerar att hamna mitt i trafiken samt att om man vistas i trafiken alltid bära dubbelkoppel om deltagaren håller i hunden.
Ombyggnationer	Om hundinterventionens miljö är under ombyggnad så bör ny tillfällig lokal arrangeras.
Utrymning (till exempel om hunden vilar ensam på sin viloplats vid brandlarm)	Skapa goda rutiner för utrymning och brandsäkerhet öva regelbundet.

Personalomsättning/vikarier	Skapa tydliga rutiner så att eventuella vikarier kan sätta sig in i upplägg och rutiner för insatserna. Hundpärmen bör innehålla dessa rutiner och riktlinjer.
Hundens hälsa	Hunden ska genomgå en veterinärbesiktning varje år samt vaccineras enligt gällande regler och vid misstanke kontrolleras för parasiter.
Försäkringsfrågor (hunden skadas under arbetet, hunden orsakar skada)	Se till att hundteamet har en fullständig veterinärvårdsförsäkring och hundförarförsäkring som täcker upp person och sakskador samt vård av hunden.

FRAMTIDENS
DJUR, NATUR
OCH HÄLSA

SCIENCE AND
EDUCATION **FOR**
SUSTAINABLE
LIFE